

Samverkan om dimensionering av utbildning

En kartläggning – rapportering av ett regeringsuppdrag

Rapport 2018:4

Samverkan om dimensionering av utbildning
En kartläggning – rapportering av ett regeringsuppdrag

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2018
Författare: Marie Kahlroth, Per Helldahl, Aija Sadurskis, Ulrika Thavelin
samt Anders Viberg och Tomas Egeltoft

Universitetskanslersämbetet • Löjtnantsgatan 21 • Box 7703, 103 95 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Slutsatser och förslag.....	4
Inledning.....	6
Bakgrund.....	6
UKÄ:s tolkning av uppdraget	8
Genomförande av uppdraget	9
Disposition av rapporten	11
Dimensionering i förhållande till arbetsmarknadens behov	12
Ställning på arbetsmarknaden 2015 för examinerade 2013/14	15
Enkäten	20
Om enkätundersökningen	20
Gruppering av utbildningar	21
Samverkan om lärosätets strategiska beslut om utbildningsutbud	22
Samverkan kring de olika områdena av dimensionering	24
Med vilka samverkar lärosätena?	29
Inom vilka organ samverkar lärosätena?.....	31
Effekter på beslut om dimensionering.....	35
Övergripande frågor	44
Möten med externa parter	48
Samverkan om dimensionering av utbildning generellt	48
Dialogmöte om samverkan om dimensionering av lärarutbildning.....	51
Intervjuer med externa parter i programråd	53
Kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvård	56
Lärosätesdialoger	59
Resultat av lärosätesdialoger	59
Resultat från lärosätesdialog med konstnärliga högskolor	66
Resultat från möten med små enskilda utbildningsanordnare	69
Dialogsamtal med SFS.....	71
Analys	72
Samverkar lärosäten med externa parter?	72
Vilka hinder respektive förutsättningar finns för samverkan?.....	74
Kan förbättrad samverkan bidra till att förbättra dimensioneringen?	78
Slutsatser och förslag.....	83
Bilaga 1	85
Bilaga 2	89

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har på regeringens uppdrag kartlagt hur lärosätena samverkar med externa parter i frågor som rör dimensionering av utbildning. Kartläggningen består huvudsakligen av tre delar som bygger på varandra: en enkätundersökning till lärosätena, möten med representanter för externa parter och gruppvisa dialogsamtal med lärosäten.

Slutsatser och förslag

- Alla lärosäten samverkar på flera olika sätt med externa parter om dimensionering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå.
- Lärosätena samarbetar också med varandra i frågor som rör dimensionering av utbildning, exempelvis om att dela upp en utbildning emellan sig.
- Förutsättningarna för samverkan är bättre för utbildningar som riktas mot en tydlig arbetsmarknad och för utbildningar där det ingår verksamhetsförlagda delar (VFU).
- Samverkan om dimensionering av utbildning på forskarnivå förekommer inte i någon större utsträckning.
- Samverkan kan förbättras om såväl lärosäten som externa parter blir bättre på att förstå varandras förutsättningar och behov och om båda parter blir tydligare med vad de vill åstadkomma med samverkan. Varken lärosäten eller externa parter har något intresse av att samverka för samverkans skull.
- Det finns ibland en konflikt mellan lärosätenas nationella rekrytering och de regionala behoven av utbildade.
- Extern forskningsfinansiering inom utbildningsvetenskap är underdimensionerad i förhållande till lärarutbildningarnas volym, vilket försvårar möjligheterna att bygga ut utbildningen.
- Vissa dimensioneringsproblem kan inte lösas genom förbättrad samverkan, det gäller särskilt bristerna på högskoleutbildade inom skola och vård.
- Förbättrad samverkan kan dock bidra till att förbättra dimensioneringen – men bara på marginalen. Man behöver också hitta andra lösningar.
- Inom ett angränsande uppdrag har UKÄ och Socialstyrelsen fått i uppdrag att föreslå förstärkt regional samverkan kring kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvård, kopplad till en nationell samordning. UKÄ ser ett behov av en liknande lösning för förbättrad kompetensförsörjning inom skolan, och liknande lösningar finns redan i dag på vissa ställen.

UKÄ lämnar även följande förslag.

- Regeringen behöver tydliggöra i vilken utsträckning det är lärosätenas ansvar att tillgodose behovet av fort- och vidareutbildning.
- Lärosätena behöver samarbeta mer om utbildningsutbudet, men ansvaret för små utbildningar som inte bär sig ekonomiskt behöver få en lösning inom pågående översyn av resurstilldelningssystemet.
- Lärosäten i samma region bör i samverkan med skolhuvudmän och andra berörda parter skapa arenor för att hitta nya lösningar som kan hjälpa till att minska bristen på lärare.

Inledning

Genom en ändring av regleringsbrevet 27 juli 2017 fick UKÄ följande uppdrag:

Universitetskanslersämbetet ska kartlägga hur universitet och högskolor samverkar kontinuerligt med externa parter i frågor avseende dimensionering av utbildning. Myndigheten ska även samla universitet och högskolor till diskussion om dimensioneringsfrågor. Syftet med uppdraget är att öka samverkan mellan lärosäten, arbetsliv och andra relevanta parter.

Uppdraget ska redovisas till regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast 30 april 2018.

Bakgrund

Lärosätena har stor frihet att själva besluta om dimensioneringen av sitt utbildningsutbud och utbildningarnas innehåll. Enligt deras regleringsbrev ska dock utbildningsutbudet vid universitet och högskolor svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov.

Studenternas efterfrågan har stor betydelse för dimensioneringen av utbildning, eftersom de statliga anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras på antalet registrerade studenter och deras poängproduktion. Arbetsmarknadens behov tillgodoses dels genom lärosätenas allmänna kännedom om arbetsmarknaden, tillsammans med olika prognoser om behovet av högskoleutbildade, dels genom att lärosätena samverkar med arbetsmarknaden och andra relevanta parter.

Företrädare för arbetsmarknaden har i olika sammanhang framfört uppfattningen att den högre utbildningen inte i tillräcklig utsträckning är dimensionerad efter arbetsmarknadens behov. Ett sätt att förbättra dimensioneringen skulle kunna vara att öka samverkan mellan lärosäten och arbetsmarknad. Riksdagen har tillkännagett att "regeringen bör verka för ett ökat samarbete mellan lärosäten, arbetsliv och relevanta branschorganisationer och en kontinuerlig dialog om utbildningars innehåll och dimensionering"¹.

Ett liknande uppdrag 2014

UKÄ har i ett tidigare regeringsuppdrag följt upp hur lärosäten arbetar med dimensionering av utbildningen. Uppdraget, som avrapporterades

¹ Utbildningsutskottets betänkande (2016/17:UbU12) avseende *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft* (prop. 2016/17:50).

till regeringen 2015 (*Dimensionering av högre utbildning*, rapport 2015:7), bestod i att undersöka hur lärosäten arbetar med dimensionering utifrån studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov, samt vilka underlag de använder sig av. I uppdraget ingick också att kartlägga samarbeten mellan lärosäten och andra myndigheter. Uppdraget avsåg att beskriva hur lärosätena arbetar, snarare än vad arbetet får för resultat, och genomfördes som en intervjustudie.

I rapporten konstaterade UKÄ att lärosätena utvecklar sina organisationer för att kunna arbeta effektivt och ändamålsenligt med dimensionering av utbildningsutbudet. Utvecklingen tycktes ha gått i riktning mot att fler beslut kring dimensionering av utbildningar fattas på central ledningsnivå. Lärosäten hade också infört tydligare strategier och styrdokument samt nya beredningsorgan. Utredningen visade att de lärosäten som har ett effektivt dimensioneringsarbete också har tydliga organisationer där de olika delarna har klart definierade ansvar. Arbetsmarknadsföreträdare i olika organ vid lärosätena föreföll dock sällan ha en tydligt definierad roll eller mandat när det gäller dimensionering.

De personer som intervjuades ansåg inte att de prognoser som fanns för arbetsmarknadens behov av utbildade var tillräckligt tillförlitliga, utan de användes främst som komplement till andra underlag.

I rapporten påpekade UKÄ att resurstilldelningssystemet har avgörande betydelse för dimensioneringen och sätter gränser för hur mycket lärosätena kan anpassa utbildningsutbudet till arbetsmarknadens behov om inte detta behov motsvaras av ett intresse för utbildningen från studenternas sida. Det tar också tid att utveckla och anpassa utbildnings- och forskningsmiljöer vilket medför att det krävs en långsiktighet i planeringen.

Regional kompetensförsörjning

Lärosätenas utbildningsuppdrag är nationellt men ansvaret för kompetensförsörjningen ligger till stor del på regional nivå. Så kallade regionalt utvecklingsansvariga aktörer har ett ansvar för att samordna det regionala tillväxtarbetet där kompetensförsörjning är en central del. Aktörerna kan vara samverkansorgan, landsting eller länsstyrelser och det finns en aktör i varje län. Regeringen gav 2010 dessa aktörer i uppdrag att "etablera regionala kompetensplattformar för samverkan inom kompetensförsörjning och utbildningsplanering på kort och lång sikt". Sådana kompetensplattformar etablerades i samtliga län under perioden 2010-2012. I ett regeringsbeslut 2012-12-20 gav regeringen Tillväxtverket i uppdrag att stödja verksamheten under perioden 2013-2016. Projekten som bekostats genom uppdraget slutrapporterades 2017.

Regionerna har olika utformning och inriktning på sina kompetensplattformar. I en del regioner innebär plattformen en särskild

organisation som genomför olika insatser för att utveckla kompetensförsörjningen. I andra regioner är det snarare fråga om ett strukturerat samarbete som innebär att olika aktörer träffas återkommande för att diskutera kompetensförsörjningsfrågor. Det kan vara exempelvis branschorganisationer, utbildningsanordnare, myndigheter och företag. Vissa regioner har fört samman företag och utbildningsanordnare inom samma bransch, för att skapa samsyn och utveckla ett konkret samarbete.

Tillväxtverket har publicerat en studie av regionala insatser inom kompetensförsörjningsområdet² genomförd hösten 2014. Studien baserades på bland annat intervjuer och en enkät ställd till företrädare för samtliga regionala kompetensplattformar. Tillväxtverket konstaterar här att regional samverkan med lärosäten överlag uppfattas som en utmaning där rollen för regionalt tillväxtansvariga är otydlig, och som ett "högst begränsat insatsområde".

Regeringen har formulerat en nationell strategi³ för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020. Inför denna femårsperiod konstaterade regeringen att "De regionala kompetensplattformarna behöver i högre grad verka för att högskolor och universitet involveras mer i det regionala kompetensförsörjningsarbetet."

UKÄ:s tolkning av uppdraget

Enligt det uppdrag som rapporteras här ska UKÄ kartlägga hur universitet och högskolor samverkar kontinuerligt med externa parter i frågor avseende dimensionering av utbildning.

En självklar del av dimensionering av utbildning handlar om vilka utbildningar som lärosätena erbjuder (utbudet) och i vilken omfattning, alltså hur många studenter som lärosätet planerar att anta (volym). UKÄ bedömer att även utbildningarnas förläggning, alltså huruvida de ges på campus eller distans, är en fråga som rör dimensionering av utbildning eftersom förläggningen påverkar tillgången på utbildning. UKÄ bedömer också att utbildningarnas innehåll är en aspekt av dimensionering. Innehållet flyter ihop med utbudet, exempelvis kan en ändring av innehållet ändra inriktningen på ett program. Riksdagens tillkännagivande om den forskningspolitiska propositionen motiverar också att kartläggningen inkluderar samverkan om utbildningars innehåll.

Därför omfattar UKÄ:s kartläggning fyra områden som rör dimensionering av utbildning:

- utbildningarnas volym, dvs. antal studenter som antas
- utbildningsutbudet, som kan förändras genom att utbildningar inrättas och/eller läggs ner, alternativt inte ges längre

² Regionalt kompetensförsörjningsarbete. Systembild, utmaningar och möjligheter, Tillväxtverket, rapport 0186.

³ En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020.

- utbildningarnas förläggning, dvs. huruvida de ges på campus eller distans
- utbildningarnas innehåll.

Syfte

UKÄ:s syfte med denna rapport är:

- att kartlägga hur lärosätena samverkar med externa parter kring frågor som rör dimensionering av utbildning,
- att lyfta styrkor och svagheter i samverkan som framkommit under kartläggningen och
- att klargöra om förbättrad samverkan kan bidra till förbättrad dimensionering och i förlängningen förbättrad matchning.

Enligt uppdragsbeskrivningen är regeringens syfte med uppdraget att ”öka samverkan mellan lärosäten, arbetsliv och andra relevanta parter”. UKÄ bedömer att kartläggningen i sig kommer att leda till att samverkan ökar. I och med att eventuella hinder och svårigheter synliggörs kan åtgärder vidtas som förbättrar och ökar samverkan om dimensionering av utbildning.

Genomförande av uppdraget

UKÄ har genomfört uppdraget i tre steg som bygger på varandra. Samtliga delar av kartläggningen, dvs. enkätundersökning, möten med externa parter och lärosätessdialoger, omfattar de fyra olika områden som UKÄ bedömer rör dimensionering av utbildning.

Enkätundersökning

Det första steget var att kartlägga hur lärosätena bedriver samverkan om dimensionering av utbildning genom en enkätundersökning som riktades till alla lärosäten. Undersökningen genomfördes september-oktober 2017 och enkätsvaren utgör basen för utredningen.

Möten med externa parter

Det andra steget var att inhämta externa parter syn på samverkan om dimensionering av utbildning. Det gjordes huvudsakligen via möten. UKÄ träffade vid tre tillfällen i december 2017 företrädare för arbetsmarknaden och andra som UKÄ bedömt som relevanta externa parter i olika konstellationer, se kapitlet Möten med externa parter. Vid dessa möten presenterade UKÄ preliminära resultat från enkätundersökningen och UKÄ hade också bett deltagarna att reflektera över ett antal frågor inför mötet.

Dialogsamtal med lärosäten

Ett tredje steg i kartläggningen bestod av gruppvisa dialogmöten med företrädare för lärosätena kring frågor som rör samverkan om dimensionering av utbildning. UKÄ bjöd in samtliga 41 lärosäten som

besvarat enkäten till sex olika dialogsamtal i januari 2018. Samtalen baserades till stor del på resultaten från enkätundersökningen och de synpunkter som externa parter framfört till UKÄ.

Synpunkter från studenter har UKÄ inhämtat genom ett särskilt dialogmöte med företrädare för Sveriges förenade studentkårer (SFS).

Dessa dialogmöten uppfyller också uppdraget att ”samla universitet och högskolor till diskussion om dimensioneringsfrågor”. UKÄ planerar att fortsätta dialogen med lärosätena kring frågor som rör samverkan om dimensionering av utbildning.

Övriga kontakter

Inom ramen för kartläggningen har UKÄ också diskuterat relevanta frågor med företrädare för Vinnova och Myndigheten för yrkeshögskolan. UKÄ har också kontaktats av Märlardalsrådet och träffat dem.

UKÄ har också haft kontakt med den expertgrupp för samverkan som Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) bildade i februari 2017. Expertgruppens uppdrag är att följa utvecklingen inom lärosätenas strategiska samverkan med omgivande samhälle inom såväl forskning som utbildning samt att bidra till erfarenhetsutbytet inom sektorn.

Dessutom har UKÄ träffat företrädare för KLOSS-net, som är en kollegial plattform kring samverkan för dialog på ledningsnivå för 35 svenska lärosäten samt Åbo Akademi⁴.

Projektgrupp

Projektgruppen har bestått av Marie Kahlroth (projektledare), Per Helldahl, Aija Sadurskis och Ulrika Thavelin.

Framtidens vårdkompetens

Kartläggningen har inte särskilt fokuserat på samverkan om dimensionering av yrkesutbildningar inom hälso- och sjukvård trots bristen på såväl sjuksköterskor som specialistsköterskor. Det beror på att dessa frågor behandlas i ett annat, angränsande regeringsuppdrag. Regeringen gav i juli 2016 i uppdrag till Socialstyrelsen och UKÄ att tillsammans analysera och föreslå hur samverkansarenor på nationell och regional nivå mellan aktörer med ansvar för kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvården kan utvecklas långsiktigt. Myndigheterna ska dessutom säkerställa en förbättrad tillgång till statistik och prognoser över det totala kompetensbehovet i hälso- och sjukvården, oavsett

⁴ KLOSS-net bildades i mars 2017, men bygger på ett tidigare mindre samverkansprojekt. Deltagarna har tillsammans kommit fram till ett antal områden inom vilka de anser att de behöver samverka. För dessa har de utvecklat projektskisser och ansökt om finansiering från Vinnova. Ett flertal projekt har beviljats finansiering och många av dem har redan startat.

driftsform eller huvudman. Årliga redovisningar över vidtagna åtgärder och aktiviteter ska göras och en slutrapport ska lämnas senast den 31 augusti 2019.

I uppdraget är samverkan om dimensioneringsfrågor inte en specifik del och myndigheterna hanterar den inte heller som en sådan, utan tillsammans med andra delar av lärosätenas arbete, exempelvis utformning av utbildningsutbud samt organisering och innehåll i utbildningarna inklusive deras verksamhetsförlagda delar.

Notera att uppdraget är betydligt mer långtgående än det uppdrag att kartlägga lärosätenas samverkan om dimensionering av utbildning som redovisas i denna rapport. På en särskild webbplats, Framtidens vårdkompetens⁵, redovisas återkommande vilka resultat som framkommit under projektet.

Disposition av rapporten

Dispositionen utgår huvudsakligen från kartläggningens olika delar. Rapporten inleds dock med ett kapitel där vi resonerar om dimensionering i förhållande till matchning samt översiktligt beskriver arbetsmarknadsläget och etableringen på arbetsmarknaden för dem som avlade en examen på grundnivå eller avancerad nivå läsåret 2013/14.

I rapporten följer sedan ett kapitel med en redovisning av resultaten från enkätundersökningen. Kapitlet följs av en redovisning av UKÄ:s möten med företrädare för arbetsmarknaden och andra relevanta externa parter. Därefter följer ett kapitel som redovisar vad som framkommit under de diskussioner som fördes på UKÄ:s dialogsamtal med lärosätena, bland annat information som kompletterar enkätsvaren. Rapporten avslutas med UKÄ:s analys av resultaten.

5 www.framtidensvardkompetens.se

Dimensionering i förhållande till arbetsmarknadens behov

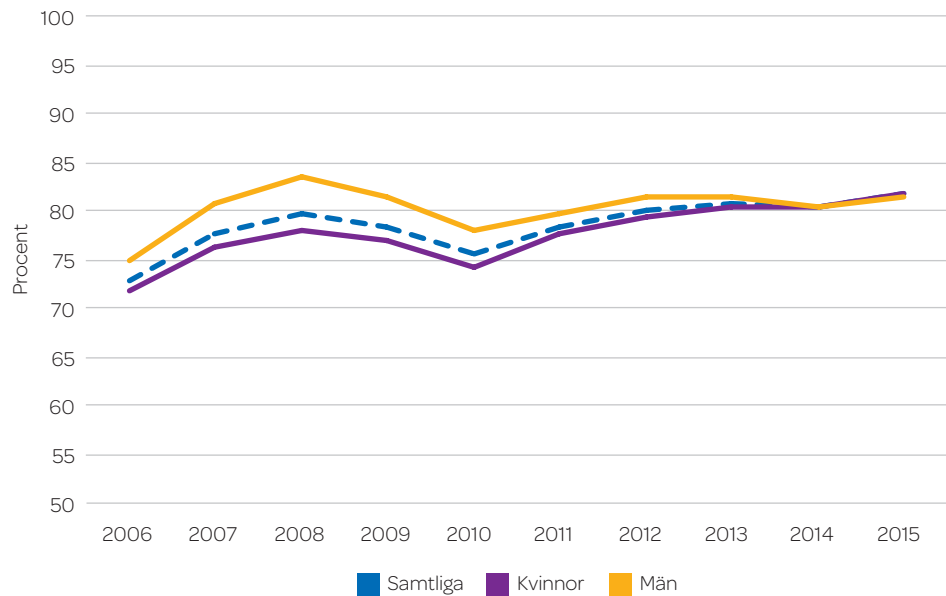
Dimensionering handlar om planering av utbildningsutbudets storlek och inriktning. Utbildningsutbudet är en av de faktorer som påverkar den övergripande matchningen på arbetsmarknaden, dvs. överensstämmelsen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Det finns emellertid också andra faktorer som påverkar matchningen. Bland dessa faktorer finns studenternas efterfrågan, studenternas genomströmning, människors benägenhet att stanna inom eller lämna det yrke de utbildats till, pensionsavgångar, etc. Det råder alltså inte något ett-till-ett-förhållande mellan dimensioneringen av utbildningsutbudet och matchningen på arbetsmarknaden. Dock finns det en koppling mellan dimensionering och matchning på så sätt att en väl fungerande dimensioneringsprocess tar hänsyn till arbetsmarknadens behov (liksom till studenternas efterfrågan). Det i sin tur förutsätter en samverkan med externa parter.

Det ligger utanför syftet med den här rapporten att utvärdera om dimensioneringen vid svenska universitet och högskolor fungerar väl eller inte. Däremot kommer vi att utreda vilka styrkor och svagheter som finns kring samverkan i beslutsprocesserna om dimensionering. För att ge en bakgrund till utredningen kommer vi i detta kapitel att på ett övergripande sätt beskriva matchningen på arbetsmarknaden utifrån tillgängliga data. De tydligaste problemområdena för matchningen på arbetsmarknaden, dvs. de problemområden lärosätena behöver förhålla sig till i beslutsprocesserna kring dimensionering, kommer att beskrivas. I senare kapitel kommer vi att beskriva hur lärosätena hanterar dessa problemområden genom samverkan med externa parter om dimensionering.

Hur kan matchningen på arbetsmarknaden mätas?

Matchningen på arbetsmarknaden kan mätas på olika sätt. Genom att följa upp antalet examinerade från högskoleutbildning och undersöka i vilken utsträckning de etablerar sig på arbetsmarknaden kan man identifiera eventuell överutbildning inom olika områden. Brister på arbetskraft är svårare att identifiera. För att ge en bild av behovet av utbildade inom olika områden tar olika myndigheter fram prognoser över de kommande behoven på arbetsmarknaden, såväl kortsiktiga som långsiktiga (exempelvis Arbetsförmedlingen, SCB, Skolverket och UKÄ). Dessa prognoser kan lärosätena använda som underlag i sitt dimensioneringsarbete. Dessutom finns det i SCB:s statistikdatabas matchningsindikatorer som visar exempelvis matchningen mellan utbildning och yrke i befolkningen.

UKÄ följer sedan många år upp i vilken utsträckning de examinerade från högskolan etablerar sig på arbetsmarknaden och det görs också andra uppföljningar. I följande avsnitt, Ställning på arbetsmarknaden för examinerade 2013/14, presenteras en bild av etableringen för de examinerade 2013/14 med en uppdelning på typ av examen och inriktning. Uppföljningarna visar att högskoleutbildade generellt får arbete – av dem som examinerades läsåret 2013/14 hade 98 procent ett arbete ett år efter examen och 82 procent hade en god ställning på arbetsmarknaden. Ungefär så har det sett ut i många år.

Figur 1. Andel etablerade ett år efter examen åren 2006-2015 bland examinerade på grundnivå och avancerad nivå.

Studenterna får alltså arbete men samtidigt finns det brist på högskoleutbildade inom vissa områden. Sedan flera år råder det stor brist på flera lärarkategorier och på sjuksköterskor och specialistsjuksköterskor.⁶ Enligt prognoser från Skolverket⁷ har behovet av lärare ökat jämfört med verkets tidigare prognos och enligt SCB kommer bristerna på flera kategorier av lärare och specialistsjuksköterskor att förvärras i framtiden. Bristerna på högskoleutbildade inom vård och skola är uppenbar, men andra brister är svårare att identifiera. SCB förutspår dock en mycket kraftig ökning av efterfrågan på högskoleutbildade inom data- och systemvetenskap, informatik och informationsteknik. För utbildade inom humaniora och konst finns det däremot risk för överskott, beroende på dels ökad tillgång på examinerade, dels relativt stor invandring av personer med sådana kompetenser.⁸

6 SCB (2017) Trender och prognoser.

7 Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier, Skolverket 2017.

8 Trender och prognoser 2017, SCB 2017

Från olika håll framförs också att det finns ett behov av ökat utbud i högskolan på vidareutbildning för yrkesverksamma.⁹ Under flera år har antalet helårsstudenter på program ökat på bekostnad av fristående kurser. Utvecklingen är i linje med intentionerna hos den regering som hade makten 2006 – 2014, vilken betonade att lärosätena skulle prioritera utbildningar som leder till examen. Den regering som tillträdde 2014 prioriterar visserligen också programutbildningar i den pågående utbyggnaden av högskolan, men framhåller att det är viktigt att utbildningsutbudet i högskolan är varierat och möjliggör exempelvis fort- och vidareutbildning.¹⁰

Vissa yrkesexamensprogram är i sig vidareutbildningar och många lärosäten erbjuder uppdragsutbildning som utformas i samverkan med beställaren (ofta arbetsgivaren). Kunskapen om vilken fort- och vidareutbildning som i övrigt behövs är dock begränsad och den fångas inte av de prognoser som beskrivits ovan. Enligt Riksrevisionens granskning *Det livslånga lärandet inom högre utbildning* (RIR 2016:15) är det svårt för lärosätena att identifiera efterfrågan på fort- och vidareutbildning.¹¹

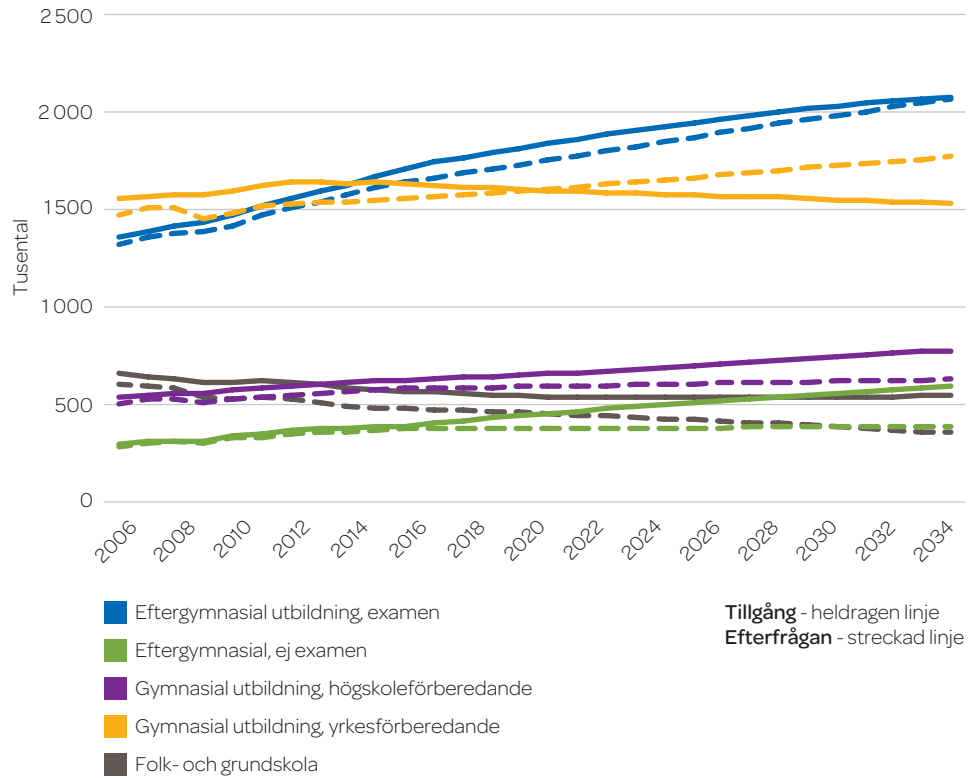
Enligt SCB:s beräkningar kommer både tillgång och efterfrågan på arbetskraft att växa kraftigt fram till år 2035, i synnerhet avseende eftergymnasialt utbildade. På totalnivå väntas dock tillgången möta efterfrågan, även om arbetsmarknadsutsikterna skiljer sig för olika utbildningsinriktningar.

Sammantaget innebär detta att lärosätena står inför stora utmaningar i arbetet med att dimensionera utbildningsutbudet efter arbetsmarknadens behov.

⁹ Se exempelvis TCO 2014: *Fler till start och fler i mål – Sverige behöver fler högskoleutbildade*.

¹⁰ Se bland annat sid. 86 i budgetpropositionen för 2013 (2012/13:1) Utgiftsområde 16.

¹¹ Se bland annat sid. 144 i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1) Utgiftsområde 16.

Figur 2. Tillgång och efterfrågan på arbetskraft efter utbildningsnivå 2006-2035. Förvärvsarbetande 2006-2015. Prognos från 2016. Källa: SCB.

Ställning på arbetsmarknaden 2015 för examinerade 2013/14

Detta avsnitt innehåller uppgifter om hur etableringen på arbetsmarknaden år 2015 har varit för examinerade på grundnivå och avancerad nivå läsåret 2013/14. Totalt examinerades 65 680 individer detta läsår men alla ingår inte i undersökningspopulationen. Examinerade som inte ingick i den svenska befolkningen under uppföljningsåret exkluderas, liksom individer som studerar. Det medför att i undersökningspopulationen ingår 50 760 individer, 34 020 kvinnor och 16 740 män, och deras ställning på arbetsmarknaden visas i tabell 1.

Det är stora skillnader mellan olika examensgrupper i hur många som studerar vidare efter examen och som därmed inte ingår i undersökningen. Av dem som avlade en yrkesexamen i högskolan studerade 5 procent vidare efter examen medan motsvarande andel var 20 procent bland dem som tog en generell examen och 22 procent av examinerade med konstnärlig examen.

Tabell 1. Ställning på arbetsmarknaden 2015 bland examinerade på grundnivå och avancerad nivå läsåret 2013/14 i procent.

	Etablerad	Osäker ställning	Svag ställning	Utanför arbetsmarknaden
Kvinnor	82	8	8	2
Män	82	8	8	3
Totalt	82	8	8	2

År 2015 var 82 procent etablerade på arbetsmarknaden 0,5-1,5 år efter att de hade tagit ut examen läsåret 2013/14, men i stort sett samtliga examinerade (97 procent) hade haft ett arbete under hela eller en del av året. Det var ingen skillnad mellan könen i etableringsgrad. För att definieras som etablerad krävdes att individen inte hade varit arbetslös under uppföljningsåret, hade ett förvärvsarbete i november månad samt en årsinkomst på minst 224 600 kronor, (vilket motsvarar en månadslön på ungefär 17 000 kronor). Kraven för att räknas som etablerad på arbetsmarknaden är alltså betydligt högre än att bara ha ett arbete, såväl vad gäller omfattningen av arbetet som inkomsten. De examinerade som inte var etablerade på arbetsmarknaden klassificerades i någon av grupperna osäker ställning på arbetsmarknaden (8 procent), svag ställning på arbetsmarknaden (8 procent) eller utanför arbetsmarknaden (2 procent). En person med en osäker ställning på arbetsmarknaden har en relativt låg arbetsinkomst eller har varit arbetslös någon gång under året. Svag ställning på arbetsmarknaden betyder att arbetsinkomsten är låg eller att personen har varit arbetslös på heltid en stor del av året. Att en person klassificeras i gruppen "utanför arbetsmarknaden" innebär att personen inte har haft någon arbetsinkomst under året.

Dessa fyra kategorier har inkluderats i analysen (och utgör nämnaren i andelsberäkningen). Andelen etablerade beräknas genom att antalet etablerade divideras med summan av antal etablerade, antal med osäker ställning, antal med svag ställning och antal som var utanför arbetsmarknaden.¹²

Hög etablering bland examinerade på yrkesexamensprogram

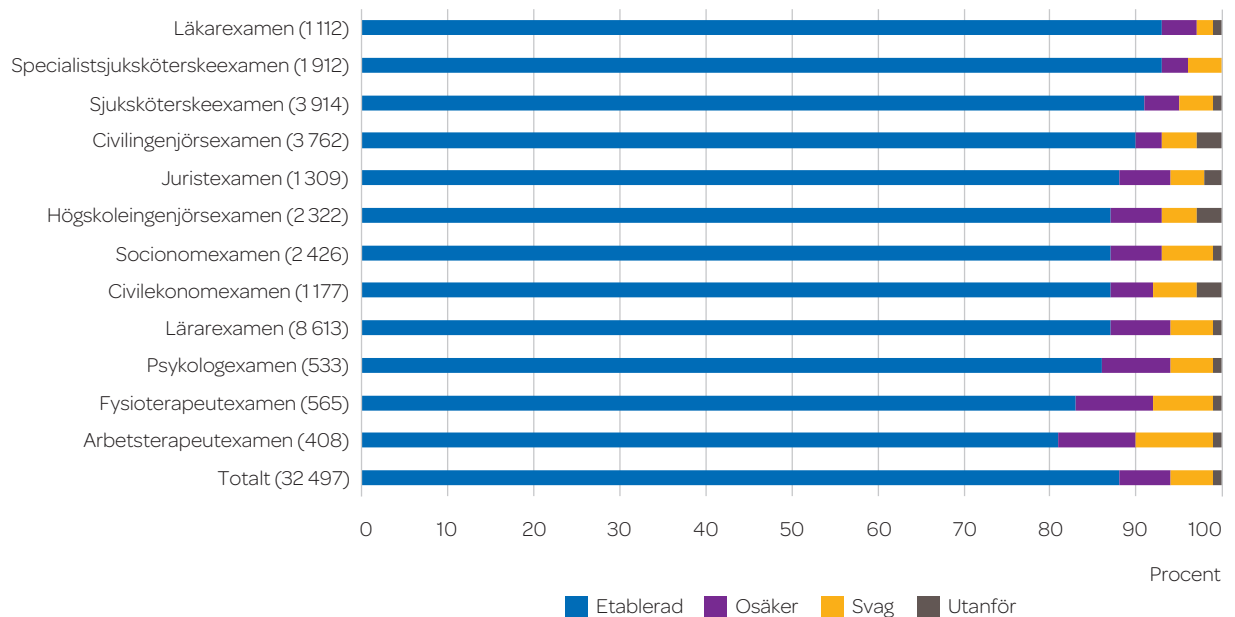
Det finns flera olika generella examina samt ett femtiotal olika yrkesexamina. Bland dem som ingår i populationen är det vanligast att studenterna tagit någon form av yrkesexamen, vilket nästan 32 500 av dem som examinerades 2013/14 hade gjort. Bland dessa hade 88 procent etablerat sig på arbetsmarknaden 2015.

Nedan följer en redovisning av antalet examinerade från de 12 största yrkesexamensprogrammen, vilka utgör 86 procent av alla

¹² Läs mer om UKÄ:s metod att mäta etablering på arbetsmarknaden. <http://www.uka.se/statistik--analys/information-om-statistiken.html>

yrkesexaminerade. Bland dessa 12 examina finns fem utbildningar inom hälso- och sjukvård och tre är ingenjörsutbildningar.

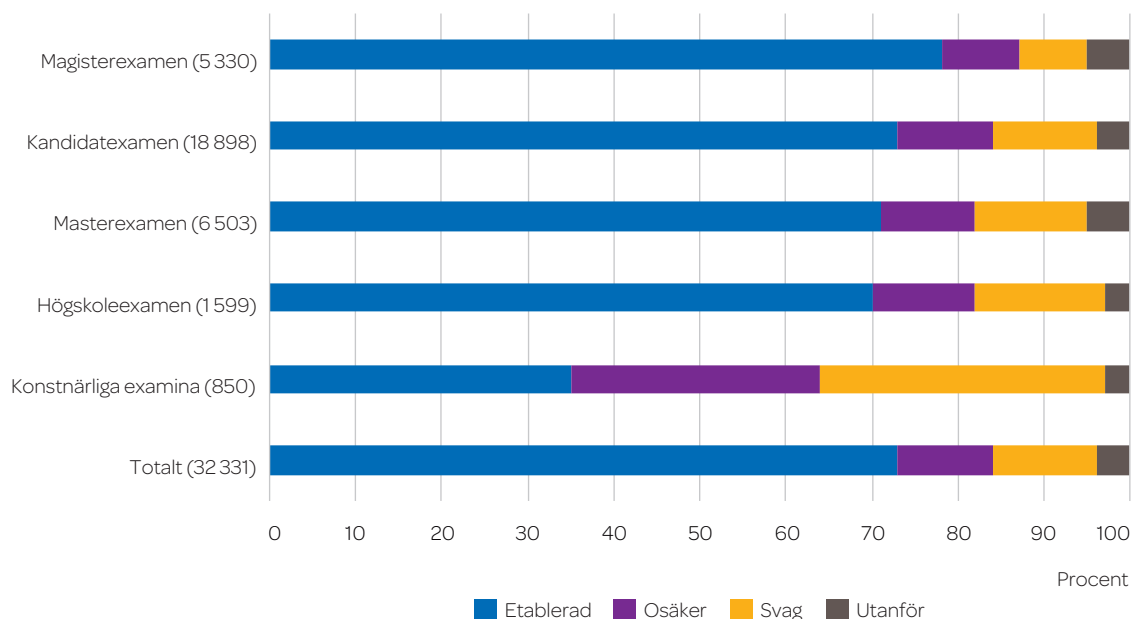
En fördelning av de examinerade mellan etablerad, osäker ställning respektive svag ställning på arbetsmarknaden visar att det fanns fyra yrkesexamina med en etableringsandel på minst 90 procent. Högst var andelen etablerade bland de som hade tagit en läkarexamen, följt av specialistsjuksköterskeexamen, sjuksköterskeexamen och civilingenjörsexamen.

Figur 3. Ställning på arbetsmarknaden 2015 bland examinerade med de största yrkesexamensprogrammen läsåret 2013/14, procent. Antal examinerade inom parentes.

Lsåret 2013/14 var det drygt 32 300 som tog ut en generell examen på grundnivå eller avancerad nivå. Av dessa hade 74 procent etablerat sig på arbetsmarknaden 2015. Den absoluta merparten av generella examina utgörs av kandidatexamina och bland dem som tog en sådan examen 2013/14 hade 73 procent etablerat sig på arbetsmarknaden 2015. Den högsta etableringen hade examinerade på magisterprogrammen med 79 procent. Av de examinerade från masterprogram hade 71 procent etablerat sig.

Totalt 850 personer tog ut en konstnärlig examen 2013/14 och 35 procent av dem hade etablerat sig på arbetsmarknaden 2015. Notera också de höga andelarna med osäker respektive svag ställning bland examinerade med konstnärliga examina. En förklaring till detta kan vara att stipendier – som är vanliga för konstnärer – inte ingår i beräkningen av arbetsinkomst, det finns nämligen inte några uppgifter om stipendier i registren.

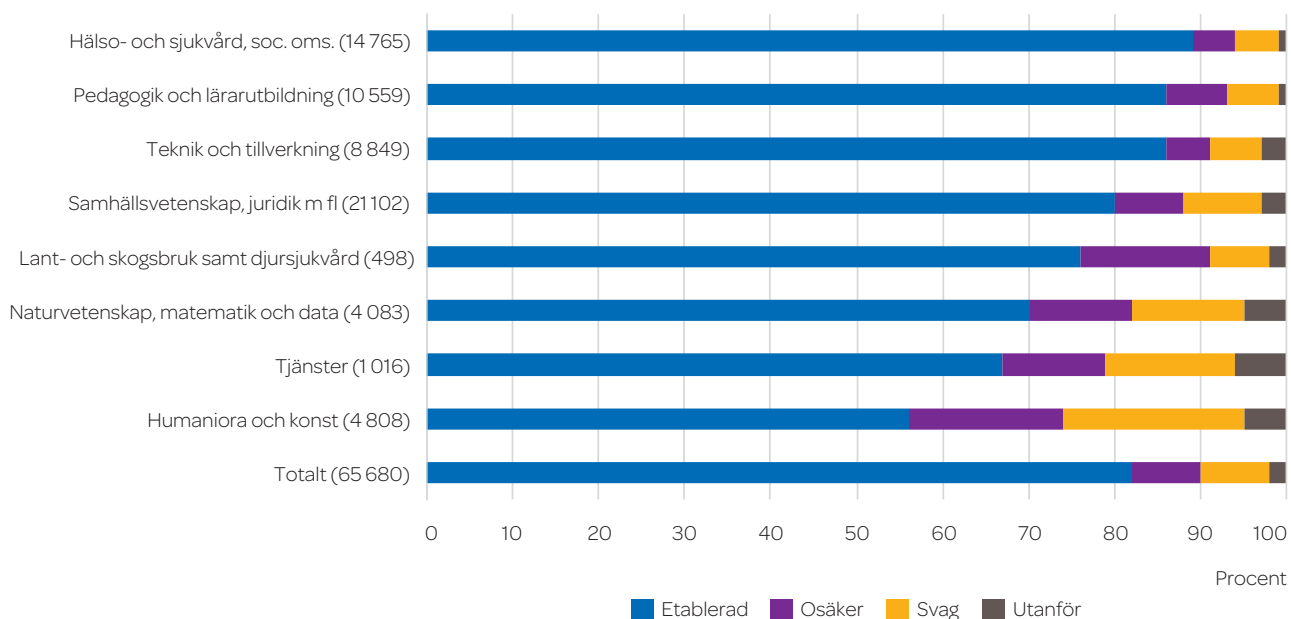

Figur 4. Ställning på arbetsmarknaden 2015 för individer med kandidat- magister- och masterexamen samt konstnärliga examina läsåret 2013/14, procent. Antal examinerade inom parentes.

Högst etablering inom hälso- och sjukvård samt social omsorg

Förutom att andelen etablerade varierar beroende på vilken typ av examen som studenter har tagit finns det också stora variationer i etablering mellan olika inriktningar. Svensk utbildningsnomenklatur är en standard för klassificering av enskilda utbildningar och enligt den kan examina delas in i olika nivåer och inriktningar oavsett om det är en generell examen eller yrkesexamen, eller om det är en examen på grundnivå eller avancerad nivå. Det finns åtta inriktningar och inriktningen samhällsvetenskap, juridik, handel och administration är störst, följt av hälso- och sjukvård samt social omsorg med pedagogik och lärarutbildning som tredje största inriktning.

Den högsta etableringen, 88 procent, hade examinerade inom hälso- och sjukvård samt social omsorg. Examinerade inom inriktningarna pedagogik och lärarutbildning respektive teknik och tillverkning hade båda 86 procent. Den lägsta etableringen hade examinerade inom humaniora och konst med en etableringsandel på 56 procent. Inom den inriktningen var istället andelarna med osäker ställning och svag ställning höga, 18 procent respektive 21 procent av de examinerade. Tjänster är den inriktning som har den högsta andelen examinerade som är utanför arbetsmarknaden, det vill säga de har inte någon arbetsinkomst.

Figur 5. Ställning på arbetsmarknaden 2015 för individer fördelade efter inriktning läsåret 2013/14, procent. Antal examinerade inom parentes.

Totalt sett är det alltså en förhållandevis hög andel av dem som examineras från utbildning på grundnivå och avancerad nivå som etableras snabbt på arbetsmarknaden. Men det finns stora variationer mellan olika examina och inriktningar. Samtidigt finns det stora brister på utbildade inom vissa områden. Ett syfte med denna rapport är att klargöra i vilken utsträckning förbättrad samverkan kan bidra till att förbättra dimensioneringen av utbildning och i förlängningen matchningen på arbetsmarknaden. Vi återkommer till det i kapitlet *Analys*.

Enkäten

Om enkätundersökningen

Innehåll

För att skapa en översiktlig bild av lärosätenas samverkan med externa parter kring dimensionering av utbildning genomfördes en enkätundersökning. UKÄ identifierade fyra områden av betydelse för dimensioneringen:

- utbildningarnas volym (antal studenter som antas)
- behov av att starta eller lägga ner utbildningar
- utbildningarnas förläggning (på campus eller distans)
- behov att ändra innehållet i utbildningar

Utbildningar har olika stort inslag av verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och andra moment som genomförs utanför lärosätet. Dessa skillnader påverkar hur mycket ett lärosäte behöver samverka med externa parter. För att vi skulle få en uppfattning om hur samverkan skiljer sig åt mellan olika typer av utbildning ombads lärosätena att placera sina utbildningar i tre grupper, som beskrevs på följande sätt i enkäten:

- Grupp A: för en del utbildningar (till exempel lärarutbildningar och vårdutbildningar) med stora inslag av verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är samverkan om VFU en förutsättning för att kunna ge utbildningen. VFU definieras som obligatoriska utbildningsinslag förlagda till den verksamhet där studenten förväntas arbeta efter avslutad utbildning.
- Grupp B: i andra utbildningar (till exempel många ingenjörsutbildningar) ingår inte VFU men verksamhetsförlagda projekt och/eller examensarbeten m.m. är vanligt förekommande.
- Grupp C: övriga utbildningar.

En uppsättning frågor om samverkan med externa parter kring dimensionering ställdes i enkäten avseende var och en av de tre grupperna. Lärosätena tillfrågades om hur och i vilken utsträckning de samverkar med externa parter avseende grupp A, därefter avseende grupp B osv. (delarna 2–4 i enkäten). För var och en av de tre grupperna ställdes frågor kring samtliga fyra områden (se ovan). Enkäten innehöll även ett antal generella frågeområden, som gällde lärosätets samverkan med externa parter om dimensionering på en lärosätesövergripande nivå (del 1 i enkäten), samarbete med andra lärosäten kring dimensionering (del 5) samt några generella frågor om samverkan om dimensionering (del 6).

I några frågor i enkäten ombads lärosätena att bifoga dokument. Det som efterfrågades var dels lärosätets arbetsordning (fråga 1), dels exempel på en överenskommelse med annat lärosäte om utbildningsutbudet i de fall lärosätet träffat någon sådan överenskommelse (fråga 73). Det fanns också möjlighet för lärosätena att bifoga upp till fem andra dokument med betydelse för samverkan om dimensionering av utbildning (frågorna 80–84).

Enkätformuläret återfinns i sin helhet på www.uka.se

Definitionerna av grupperna ovan fordrar en kommentar. Det anges att utbildningar med stora inslag av VFU, där VFU definieras som obligatoriska utbildningsinslag förlagda till den verksamhet där studenten förväntas arbeta efter avslutad utbildning, ska placeras i grupp A. Detta skapar en oklarhet om var utbildningar med inslag av utbildningsinslag förlagda till verksamhet där studenten senare förväntas arbeta, men där dessa inslag *inte* är obligatoriska, ska placeras. Sannolikt har lärosätenas tolkningar av gruppernas definitioner skilt sig åt i någon utsträckning och det finns därför en viss osäkerhet kring tolkningen av enkätsvaren.

Genomförande

Undersökningen genomfördes i form av en webbenkät och svarstiden var drygt tre veckor (från 16 oktober till 8 november 2017). De lärosäten som begärde det fick förlängd svarstid.

Enkäten riktades till samtliga 48 lärosäten, som delades in i två grupper: 1. statliga universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare med minst 100 helårsstudenter (totalt 40 lärosäten), 2. enskilda utbildningsanordnare med mindre än 100 helårsstudenter (totalt 8 lärosäten). För den första gruppen var det obligatoriskt att svara på enkäten medan det för den andra gruppen var frivilligt. Enkätens utformning var identisk för de båda grupperna. Samtliga 40 lärosäten i den första gruppen svarade på enkäten. I den andra gruppen valde ett lärosäte (Ericastiftelsen) att besvara enkäten. Totalt var antalet svar därmed 41.

Gruppering av utbildningar

I enkäten ombads lärosätena att ange vilka av deras utbildningar som hör till grupp A respektive B. Grupp C blir på så sätt en restkategori, dvs. där ingår alla utbildningar som lärosätena inte placerat i grupp A eller B. Nedan följer en grov sammanställning av hur lärosätena placerat de olika utbildningarna. Sammanställningen är mycket översiktlig, av följande skäl:

- Lärosätena skiljer sig sannolikt åt i sin tolkning av de olika gruppernas definitioner (se Om enkätundersökningen ovan).
- Detaljeringsgraden i enkätsvaren varierar. Vissa svar gäller avgränsade utbildningar (till exempel en yrkesexamen), medan andra avser grupper av utbildningar eller specifika inriktningar inom utbildningar. Detta gör det svårt att aggregera svaren på ett konsekvent sätt.
- Det är inte möjligt att säga med någon precision vad som finns i grupp C, restkategorin, eftersom UKÄ inte haft tillgång till någon exakt bild av lärosätenas utbildningsutbud. För att skapa en ungefärlig bild av utbildningsutbudet har UHR:s webbsida antagning.se använts.

De stora dragen vad gäller grupperingen av utbildningar är följande:

- *Lärarutbildningar* placeras till absolut övervägande del i grupp A.
- *Yrkesexamina inom hälso- och sjukvårdsområdet*, vilket inkluderar *psykolog- och psykoterapeututbildningar*, placeras till absolut övervägande del i grupp A.
- *Ingenjörstudningar* (civilingenjörs- och högskoleingenjörsexamen) placeras så gott som alltid i grupp B.
- *Tekniska utbildningar* (utöver ingenjörstudningar) och *data-utbildningar* placeras oftast, men inte alltid, i grupp B.
- Utbildningar inom *naturvetenskap, matematik och statistik* återfinns till största delen i grupp C, men vissa i grupp B.
- Många *civilekonomutbildningar* återfinns i grupp B, liksom även många andra ekonomutbildningar. Vissa hör dock till grupp C.
- *Samhällsvetenskapliga utbildningar* (utöver ekonomutbildningar) delas mellan grupperna A, B och C.
- Utbildningar inom *humaniora* återfinns till största delen i grupp C, men vissa i grupperna A och B.
- *Konstnärliga utbildningar* återfinns till största delen i grupperna B och C.

Alla lärosäten har inte utbildningar inom alla tre grupperna. Av de totalt 41 lärosätena som besvarade enkäten har 37 placerat en eller flera utbildningar inom grupp A, 31 har placerat en eller flera utbildningar i grupp B och 39 i grupp C.

Samverkan om lärosätets strategiska beslut om utbildningsutbud

I enkäten fick lärosätena svara på följande frågor:

- Hur bereds strategiska frågor om vilka utbildningar lärosätet ska ge, dvs. lärosätets utbildningsutbud på en övergripande nivå? (Fråga 1 i enkäten)
- På vilket sätt påverkar styrelsens externa ledamöter lärosätets strategiska beslut om utbildningsutbud? (Fråga 2)
- Har det inträffat att lärosätet har förändrat sitt övergripande utbildningsutbud med anledning av externa parter synpunkter? Om ja, var god ge exempel (Fråga 3):

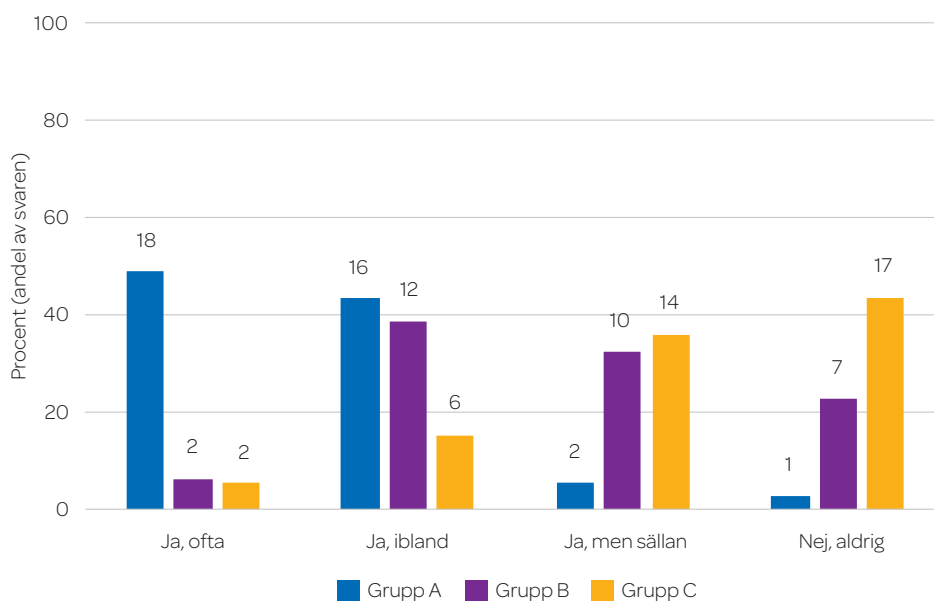
Det framgår av enkätsvaren att frågor om utbildningsutbudet sällan bereds och beslutas av lärosätets styrelse. Flera lärosäten uppger att beredning och beslut sker på samtliga nivåer på lärosätet och genom både formella och informella dialoger. På de större universiteten och högskolorna sker beredning och beslut vanligtvis på fakultetsnivå eller motsvarande och/eller i utbildningsnämnder och råd, medan det är vanligare att beredningen på mindre högskolor och bland enskilda utbildningsanordnare sker på central nivå av rektor och ledningsgrupp och/eller i särskilda råd på uppdrag av ledningen. I fall där det handlar om stora förändringar av utbildningsutbudet är styrelsen vanligtvis involverad och fattar beslut.

Möjligheten för externa ledamöter i styrelsen att påverka utbildningsutbudet är vanligtvis begränsat till beslut om verksamhetsplaner och budget som i sin tur har en inverkan på utbildningsutbudet. På frågan om lärosätet har förändrat sitt övergripande utbildningsutbud med anledning av externa parter synpunkter uppger hälften av lärosätena att så är fallet. I de fall synpunkter från styrelsens externa ledamöter har förändrat det övergripande utbildningsutbudet förefaller det främst handla om diskussioner kring inriktning av specialistsjuksköterskeutbildningar, lärarutbildningar och civilingenjörsutbildningar, snarare än om volym. Externa ledamöter i styrelsen kan även ha en viss inverkan när det handlar om att lägga ner en utbildning. Förändringar av det övergripande utbildningsutbudet förefaller framför allt styras av faktorer som studenternas efterfrågan, lärosätets anslagsramar, lärarkapacitet och regeringens riktade satsningar och bara i liten grad av externa parter synpunkter.

Samverkan kring de olika områdena av dimensionering

Diskussioner avseende utbildningars volym

Lärosätena fick svara på om, och i så fall hur ofta, de för diskussioner med externa parter om volymen på utbildningar inom grupperna A, B respektive C (frågorna 5, 27 och 47). Svaren redovisas i figur 6.

Figur 6. Andel lärosäten som för diskussioner med externa parter om volymen på utbildningar inom grupperna A, B respektive C (procent). Siffrorna vid staplarna avser antal lärosäten.

Vid alla lärosäten utom två förekommer diskussioner med externa parter om utbildningars volym mer eller mindre ofta. Volymfrågan diskuteras främst avseende de utbildningar som lärosätena har placerat i grupp A, vilket är naturligt eftersom dessa utbildningar har obligatoriska verksamhetsförlagda utbildningsinslag (VFU). Flera lärosäten nämner vård- och lärarutbildningar som exempel. Blekinge tekniska högskola skriver exempelvis att de vid regelbundna samverkansmöten diskuterar utbildningarnas dimensionering i förhållande till antalet tillgängliga VFU-platser och handledningsresurser. Luleå tekniska universitet skriver att främst inom vårdutbildningarna är dialog med regionen, eller landstinget, en förutsättning för att säkerställa tillräckligt antal VFU-platser. Det finns också en del andra exempel: Försvarshögskolan samråder med Försvarsmakten inför antagning till officersprogrammet och några lärosäten nämner den pågående utbyggnaden av lärar- och vårdutbildningar i sina kommentarer.

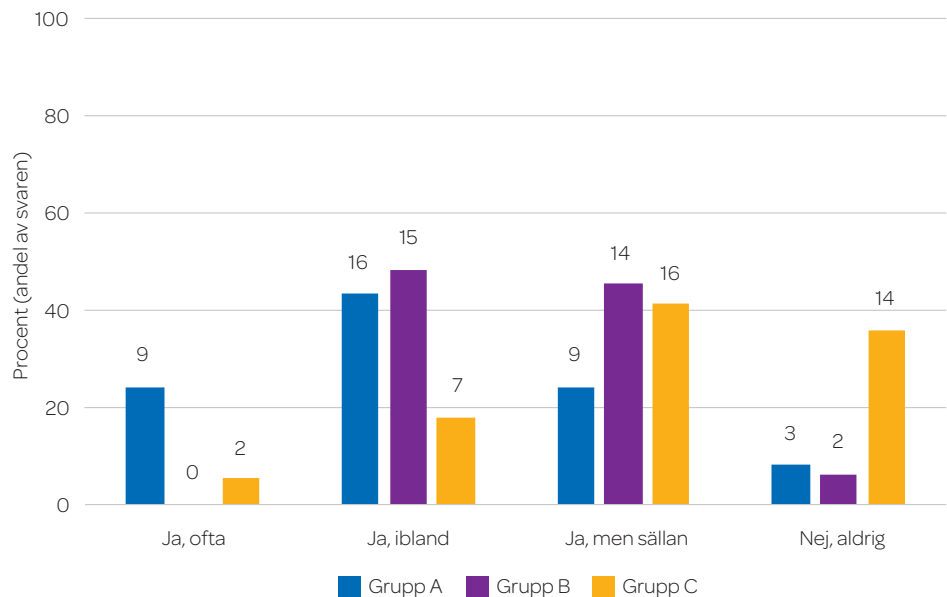
Men många lärosäten för också emellanåt volymdiskussioner avseende utbildningar i grupp B, dock betydligt mer sällan, och minst vanliga är sådana diskussioner avseende utbildningar i grupp C. Två lärosäten

som placerat samtliga utbildningar i grupp C har uppgett att de aldrig diskuterar utbildningarnas volym med externa parter.

Flera lärosäten har kommenterat att de utbildningar de placerat i grupp C till stor del består av fristående kurser. För dessa utbildningar finns vanligtvis inte programråd med branschrepresentation och därmed inget naturligt forum för diskussioner med externa parter. Högskolan i Skövde har kommenterat att det är svårt att inom tilldelningen för utbildningar inom exempelvis humaniora kunna avsätta tid för dialog med arbetsmarknaden med god periodicitet. Högskolan Dalarna skriver att Grupp C är disparat och består av många olika former av utbildningar. Inom de utbildningar, ofta bestående av fristående kurser, som leder till examina inom humaniora och språk finns inte en tradition av att samverka med externa parter angående dimensionering då kopplingen till specifika arbetsmarknader inte finns. För högskolans samhällsvetarprogram verkar dock steg tas mot mer samverkan och stärkt koppling till arbetsmarknaden.

Diskussioner om att starta eller lägga ner utbildningar

En viktig del av dimensioneringen av utbildning är vilka utbildningar som lärosätena ger. Lärosätena fick därför svara på om de för diskussioner med externa parter om behov av att starta, lägga ner, eller tillfälligt inte längre ge utbildningar inom grupperna A, B och C (frågorna 12, 33 och 53). Svaren redovisas i figur 7.

Figur 7. Andel lärosäten som för diskussioner med externa parter om behov av att starta, lägga ner, eller tillfälligt inte längre ge utbildningar inom grupperna A, B och C (procent). Siffrorna på staplarna avser antal lärosäten.

För utbildningar inom grupperna A och B är det relativt vanligt att lärosätena mer eller mindre ofta för diskussioner med externa parter om behov av att starta eller lägga ner utbildningar och därmed förändra utbildningsutbudet. Endast ett fåtal lärosäten har svarat att de aldrig för sådana diskussioner avseende utbildningar i grupp A respektive B. För utbildningar i grupp C har däremot 14 lärosäten (26 procent) svarat att de aldrig gör det.

Av de 37 lärosäten som placerat utbildningar i grupp A svarade två tredjedelar att de för sådana diskussioner ofta (9 lärosäten) eller ibland (16 lärosäten). Diskussionerna om förändrat utbildningsutbud gäller främst sådana utbildningar där VFU ingår och det mest frekventa exemplet är specialistsjuksköterskeutbildningar. Andra exempel är sjuksköterskeutbildning, olika ämneslärarutbildningar, utbildning till specialpedagog, högskoleingenjör- och civilingenjörutbildningar samt för Högskolan Dalarna utbildningar knutna till turism samt personal och arbetsliv. Mittuniversitetet skrev att de tidigare fört samtal med landstingen och lärosätena i norra Sverige om utbildningar på avancerad nivå. Uppsala universitet skrev att diskussioner förs mer frekvent inom vetenskapsområdet medicin och farmaci, mer sällan inom humaniora och samhällsvetenskap och inte inom teknik och naturvetenskap.

Inget av de 31 lärosäten som placerat utbildningar i grupp B för dessa diskussioner ofta med externa parter, men knappt hälften (15 lärosäten) svarade att de gör det ibland och ytterligare 45 procent (14 lärosäten) att de sällan gör det. Exempelvis uppgav Mälardalens högskola att de genomför intervjuer och analyser av branschens behov av kompetens inför beslut om inrättande av nya utbildningsprogram, och ibland har även uppehåll gjorts för vissa utbildningar efter diskussion med externa parter. Ett annat exempel är Karolinska institutet som för diskussioner om behov av vidareutbildning för vissa grupper med koppling till Stockholms läns landsting.

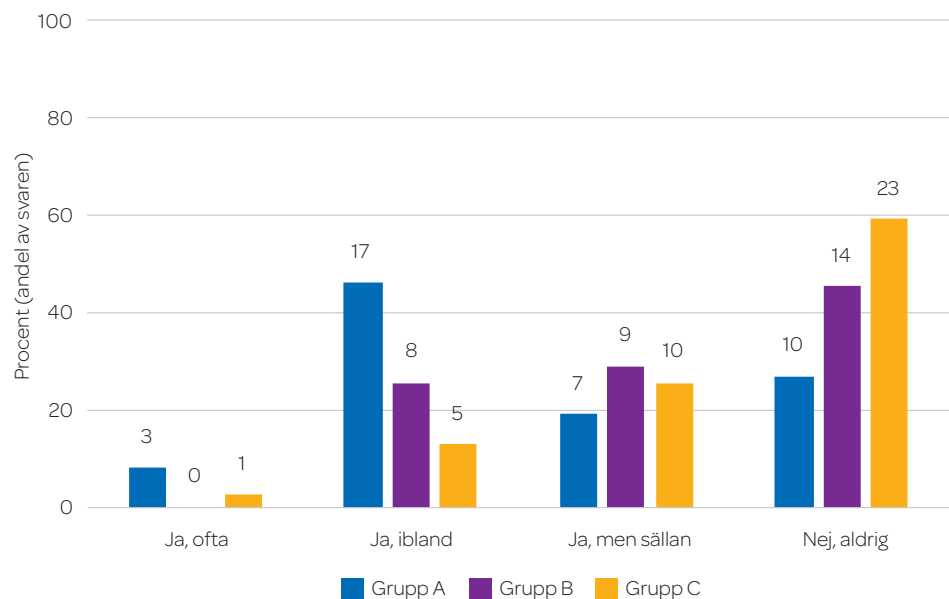
När det gäller utbildningar inom grupp C uppgav alltså 14 lärosäten att de aldrig diskuterar eventuella behov av att starta eller lägga ner utbildningar. Gällande utbildningar inom grupp C skrev Högskolan Väst att externa parter synpunkter kan ge upphov till nya idéer kring fristående kurser och uppdragsutbildning indirekt via den institution-aliserade samverkan i till exempel programråd eller samverkansorgan med omgivande samhälle som framför allt är kopplade till utbildningsprogram.

I de fall lärosäten bygger upp nya campus förs diskussioner med externa parter om vilka utbildningar som ska ges där. Exempelvis diskuterade KTH med företag i Södertälje, Södertälje kommun och politiker på nationell nivå kring satsningen i Södertälje, på Campus KTH.

Diskussioner om utbildningars förläggning

Tillgängligheten till utbildning påverkas av huruvida den ges på campus eller på distans. Möjligheten att studera på distans i flexibel form kan exempelvis öka intresset för lärarutbildningar bland potentiella studenter på orter där det inte finns något lärosäte.

Lärosätena fick svara på i vilken utsträckning de för diskussioner med externa parter om utbildningarnas förläggning, dvs. huruvida utbildningar inom grupperna A, B och C ska ges på campus eller på distans (frågorna 18, 39 och 59). Svaren redovisas i figur 8.

Figur 8. Andel lärosäten som för diskussioner med externa parter om förläggning av utbildningar inom grupperna A, B och C (procent). Siffrorna på staplarna avser antal lärosäten.

Det är inte särskilt vanligt att lärosätena diskuterar med externa parter huruvida utbildningar ska ges på campus eller på distans. För alla tre utbildningsgrupperna (A, B och C) svarade relativt många lärosäten att de aldrig diskuterar utbildningars förläggning med externa parter. En förklaring till att relativt få lärosäten diskuterar dessa frågor med externa parter kan vara att en del lärosäten inte har någon distansutbildning. Flera andra gav dock exempel på överväganden och diskussioner om hur man bäst når önskad målgrupp. Det kan både handla om vidareutbildning för yrkesverksamma på distans eller på vilket campus ett lärosäte ska ge vissa utbildningar.

Av de 37 lärosäten som har utbildningar i grupp A uppgav drygt hälften (27 lärosäten) att de diskuterar utbildningars förläggning ofta (3 lärosäten) eller ibland (17 lärosäten). Ytterligare sju lärosäten gör det sällan, medan tio lärosäten aldrig diskuterar huruvida utbildningar inom grupp A ska ges på campus eller på distans. Umeå universitet skrev att det finns mycket starka önskemål om att decentralisera lärarutbildningar

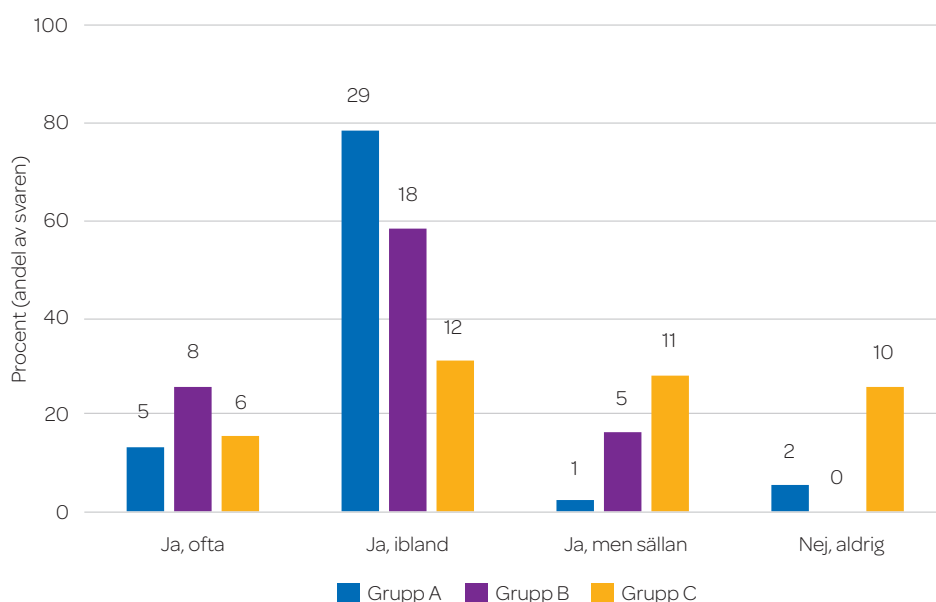
till olika orter i regionen och gav flera exempel. Det finns även andra exempel på diskussioner med externa parter om huruvida utbildningar ska ges via lärcentra, exempelvis Göteborgs universitet angående speciallärarutbildning i Mariestad. Ett par lärosäten nämnde handledarutbildningar inom både lärar- och sjuksköterskeutbildning som exempel där externa parter påverkar utbildningsform och var utbildningen ges.

Gällande utbildningar i grupp B var det inget lärosäte som uppgav att sådana diskussioner förs ofta, men en fjärdedel (8 lärosäten) gör det ibland och knappt 30 procent (9 lärosäten) gör det sällan. Ett exempel är Mälardalens högskola som när de utvecklar kurser för målgruppen yrkesverksamma diskuterar med företag om utbildningen ska ges på distans eller som campusutbildning. Ett annat exempel är Chalmers nyligen beslutade Micromaster, ett kurspaket på sju kurser som tagits fram i samverkan med extern part och kommer att ges som mooc-kurser.

För utbildningar i grupp C är det ännu mindre vanligt att lärosätena för denna typ av diskussioner med externa parter, nästan 60 procent (23 lärosäten) gör det aldrig, fem lärosäten gör det ibland och tio lärosäten uppgav att de gör det sällan. Örebro teologiska högskola diskuterar dock ofta förläggning av utbildningar i grupp C med externa parter.

Diskussioner om utbildningars innehåll

Lärosätena fick svara på i vilken utsträckning de för diskussioner med externa parter om behov av att ändra innehållet i utbildningar inom grupperna A, B och C (frågorna 22, 43 och 63). Svaren redovisas i figur 9.

Figur 9. Andel lärosäten som för diskussioner med externa parter om behov av att ändra innehållet i utbildningar inom grupperna A, B och C (procent). Siffrorna på staplarna anger antal lärosäten.

Enligt enkätsvaren diskuterar nästan alla lärosäten behov av att ändra innehållet på utbildningar inom grupperna A och B med externa parter mer eller mindre ofta. För utbildningar i grupp C är det färre lärosäten som gör det.

För utbildningar inom grupp A uppgav 92 procent av de 37 berörda lärosätena att de diskuterar behov av att ändra innehållet ofta (fem lärosäten) eller ibland (29 lärosäten).

Gällande utbildningar i grupp B svarade alla 31 berörda lärosäten att det förekommer att de för diskussioner med externa parter om behov av att ändra innehållet. Enligt svaren gör 84 procent det ofta (åtta lärosäten) eller ibland (18 lärosäten).

Flera lärosäten gav den relativt omfattande samverkan med externa parter som sker kring innehållet i ingenjörsutbildningar som exempel. Ett lärosäte (KTH) har via en förening med 40 medlemsföretag ett forum för samhällsbyggnadsbranschen för att säkra att utbildningens innehåll är anpassat efter samhällets och branschens behov. Det förekommer också organiserade samarbeten mellan lärosäten om utbildning som är knuten till exempelvis civilingenjörsutbildning respektive högskoleingenjörsutbildning.

Av de 39 lärosäten som placerat utbildningar i grupp C svarade 46 procent att de diskuterar utbildningarnas innehåll med externa parter ofta (sex lärosäten) eller ibland (12 lärosäten) medan 28 procent (11 lärosäten) gör det sällan. Tio lärosäten svarade att de aldrig diskuterar innehållet på utbildningar i grupp C med externa parter. Ett av dessa är Kungl. Konsthögskolan som dock skrev att lärarna är yrkesverksamma och för in sina erfarenheter och perspektiv i diskussioner om utveckling av utbildningarna.

I anslutning till flera andra frågor i enkäten beskrev lärosätena också att utbildningarnas innehåll diskuteras relativt regelbundet i olika programråd, utbildningsutskott eller andra organ som är knutna till utbildningarna. Andra exempel är påverkan på utbildningens utveckling från branschråd, nationella nätverk, forskningsprojekt och forskningsämnnens nätverk samt från internationella rådgivare.

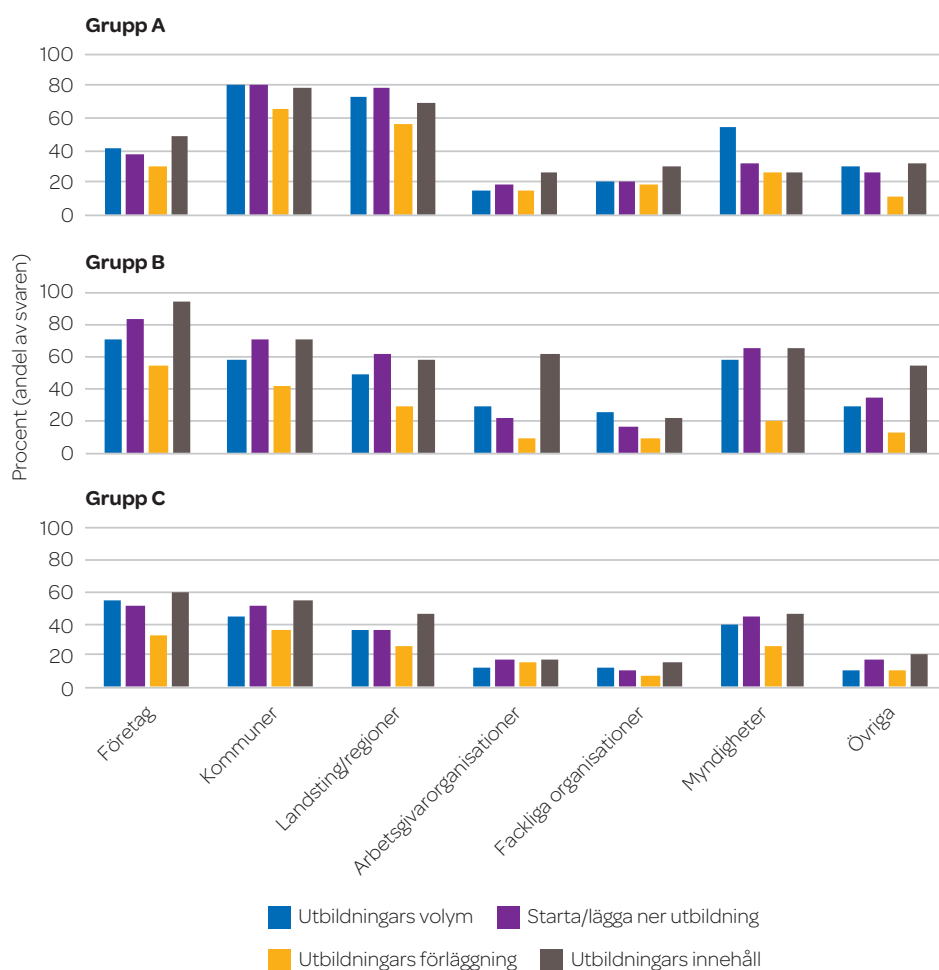
Med vilka samverkar lärosätena?

För varje grupp av utbildningar (A, B och C) och för varje område som samverkan behandlar (volym, utbud, förläggning och innehåll) markerade lärosätena vilka typer av parter de samverkar med. Lärosätena kunde välja ett eller flera av alternativen företag, kommuner, landsting/regioner, arbetsgivarorganisationer, fackliga organisationer, myndigheter och övriga. Svaren redovisas i figurerna 10 a-c.

När det gäller utbildningar i grupp A är kommuner och landsting/regioner i särklass de vanligaste samverkansparterna. Det gäller oavsett vilket område som är föremål för samverkan, med undantag för att lärosäten samverkar med myndigheter om utbildningsvolym i större utsträckning än om andra områden. Av de fyra områdena är det något mindre vanligt att samverka om utbildningars förläggning. I den mån lärosäten samverkar med arbetsgivarorganisationer och fackliga organisationer är det framför allt om utbildningars innehåll.

För utbildningar i grupp B och C är företag den vanligaste samverkansparten, följt av kommuner, myndigheter och landsting/regioner. Även inom dessa grupper av utbildningar, särskilt grupp B, är det något mindre vanligt att samverka om utbildningarnas förläggning, oavsett samverkanspart. Det vanligast området att samverka om, särskilt i grupp C, är utbildningarnas innehåll. Det är också relativt många lärosäten som angav att de samverkar med arbetsgivarorganisationer om innehåll i utbildningar i grupp B.

Svaren på enkäten ger inget stöd för att det skulle finnas någon större skillnad mellan olika slags lärosäten, eller mellan lärosäten av olika storlek.

Figur 10 a-c. Lärosätenas samverkansparter gällande de fyra olika områdena av dimensionering för utbildningar inom grupp A, B respektive C. I grupp A ingår svar från 37 lärosäten, i grupp B från 31 lärosäten och i grupp C från 39 lärosäten.

Inom vilka organ samverkar lärosätena?

I enkäten ställde UKÄ frågor om i vilka organ lärosätena samverkar med externa parter. Lärosätena hade möjlighet att ge olika svar beroende på typ av utbildning (grupperna A, B eller C) och vad samverkan avser (volym, utbildningsutbud, förläggning eller innehåll). Lärosätenas svar varierar mycket i detaljrikedom. Nedanstående beskrivning ska därför inte ses som en fullständig beskrivning.

Organ där lärosätet samverkar med externa parter kan vara av olika slag. Baserat på enkätsvaren har UKÄ grupperat organen i lärosätesinterna, organ där ansvaret delas mellan lärosätet och en eller flera andra parter respektive andra samverkansformer.

Lärosätesinterna organ

Interna organ finns, enkelt uttryckt, på tre nivåer i lärosätenas linjeorganisation: ledningsnivå (styrelse, rektor och rektorsråd), fakultetsnivå eller motsvarande och institutionsnivå. Till det kommer beredande organ eller arbetsgrupper. Det finns också i allmänhet "tvärgående" organ, som programråd eller motsvarande.

Lärosätenas styrelser har en sammansättning som är reglerad i högskolelagen, till skillnad från andra delar av lärosätenas organisation. Styrelsernas arbetsuppgifter är också i allmänhet beskrivna i lärosätenas arbetsordningar. Där framgår det att frågor om dimensionering av utbildning knappast behandlas av styrelserna vid de flesta lärosätena, vilket innebär att styrelsernas externa ledamöter i allmänhet inte aktivt påverkar dimensionering.

I sina enkätsvar nämnde några lärosäten **fakultetsnämnder eller motsvarande organ** som organ där de samverkar om utbildning. Ett exempel är Umeå universitet som skrev att landstinget är företrätt i den medicinska fakultetsnämnden och där diskuterar utbildnings volym. Inom framför allt det humanvetenskapliga området vid Stockholms universitet deltar externa parter i diskussioner om olika områden inom dimensionering. Malmö universitet och Lunds universitet uppgav att det förekommer samverkan om utbildningars volym och om utbildningsutbudet i fakultetsstyrelser för utbildningar inom grupp B och C. Vid Karlstads universitet finns extern representation inom alla fakultetsnämnder, och vid Örebro universitet finns externa ledamöter i fakultetsnämnder.

Två lärosäten uppgav att samverkan om dimensionering förekommer inom **institutionsstyrelser eller motsvarande** organisatorisk nivå. Luleå tekniska universitet skrev att externa parter kan diskutera volymer och utbildningsutbud i institutionsledningar för alla typer av utbildning. Linköpings universitet uppgav att de kan ha externa ledamöter i

institutionsstyrelser där utbildningsutbud och volymer för utbildningar inom grupp C kan diskuteras.

De lärosätesinterna organ som nämndes oftast i enkätsvaren är **programråd** (som också kan kallas programnämnd eller programstyrelse). Det är typiskt ett organ som är knutet till ett program och kan samordna flera institutioners arbete. Tjugofem lärosäten nämnde programråd eller motsvarande som organ där lärosätet samverkar med externa parter om utbildning. Inom respektive lärosäte verkar det dock variera i vilken utsträckning programråd innehåller externa ledamöter. Det är framför allt för utbildning inom grupp A som lärosätena nämnde programråd. Några exempel från lärosätenas svar: Blekinge tekniska högskola skrev att i programråden för utbildningar i grupp A ingår representanter från kommuner, landsting och privata vårdgivare som kan diskutera utbildningarnas innehåll. Stiftelsen Högskolan i Jönköping skrev att programutbildningarna alltid har ett programråd med relevanta avnämare och att alla områden inom dimensionering diskuteras. Vid Linköpings universitet kan dimensionering av alla typer av utbildning beredas i programnämnder som har externa ledamöter.

Tolv lärosäten nämnde **andra organ inom lärosätet** som inte enkelt låtit sig klassas till någon av ovanstående kategorier men där de samverkar om dimensionering. Umeå universitets medicinska fakultet har en utbildningsstrategisk nämnd där landstinget är företrätt och vid universitetets lärarutbildning finns det ett nybildat strategiskt råd för samverkan. Södertörns högskola nämnde att de har externa representanter i olika former av råd, bland annat kopplade till Lärarutbildningsrådet. Kungl. Tekniska högskolan har strategiska råd knutna till sina så kallade skolor där externa ledamöter ingår, och där volym och utbildningsutbud diskuteras. Högskolan i Borås har utbildningsråd med externa ledamöter kopplade till utbildningar inom grupp B och C. Handelshögskolan i Stockholm har ett International Advisory Council. I de tekniska och naturvetenskapliga utbildningsnämnderna vid Uppsala universitet finns externa ledamöter som diskuterar olika områden inom dimensionering. Linnéuniversitetet nämnde referensgrupper, bland annat till fakulteterna. Örebro teologiska högskola har ett verksamhetsråd som sammankallas två gånger per år.

Av enkätsvaren är det möjligt att urskilja vilka områden inom dimensionering som diskuteras i olika organ. Av svaren kan några slutsatser dras. I fakultetsnämnder diskuteras alla fyra områden i ungefär samma utsträckning, och det gäller alla tre grupperna (A, B och C). I programråd tas framför allt utbildningarnas innehåll upp. Volym och utbildningsutbud diskuteras också, medan förläggning (campus eller distans) tas upp i mindre utsträckning. Inom andra lärosätesinterna organ tas de fyra områdena upp i ungefär samma utsträckning när det gäller utbildningar i grupp B och C, medan i stort sett bara volym diskuteras när det gäller utbildningar i grupp A.

Organ där lärosätet har ett helt eller delat ansvar

Utöver organ som utgör en del av lärosätens organisation finns det ett flertal **organ som lärosätet har ett helt eller delat ansvar för**. Flera lärosäten nämnde så kallade **branschråd** i sina enkätsvar. Teknisk-naturvetenskaplig fakultet vid Umeå universitet, till exempel, anordnar regelbundet grundutbildningssamverkansdagar där samtliga externa representanter i branschråd bjuds in för att diskutera strategiska frågor som utbildningsutbud och utbildningsvolym. Södertörns högskola har branschråd för utbildning i turismvetenskap. Mittuniversitetet nämnde branschråd som organ för diskussioner om olika områden inom dimensionering av utbildningar i grupp B och C. Detsamma gäller Mälardalens högskola. Högskolan Dalarna skrev att branschråd finns knutna till mediautbildningarna, turismutbildningarna och utbildningar inom data och informatik. Linnéuniversitetet har ett branschråd för sjöfartsutbildningar med representanter från intresseorganisationer som diskuterar utbildningsutbudet. Högskolan i Halmstad och Högskolan i Gävle har branschråd knutna till utbildningar inom grupp B och/eller C.

Många lärosäten beskrev samverkan inom **organ som lärosätet och en eller flera andra parter delar ansvaret för**. Det är särskilt vanligt för utbildningar i grupp A. Nedan beskrivs några exempel som nämnts. Umeå universitet har samrådsorgan med Västerbottens läns landsting, bland annat för att diskutera VFU, och ett strategiskt råd för samverkan med regionen om lärarutbildning. Styrgrupp för VFU finns också vid Högskolan i Kristianstad. Karolinska institutet och Stockholms läns landsting har en ledningsgrupp, och som stöd finns ett utbildningsråd som ansvarar för samverkan. Försvarshögskolan planerar sin utbildning i dialog med Försvarsmakten. Ersta Sköndal Bräcke högskola har olika samverkansorgan tillsammans med kommun- och landstingsorganisationer. Mälardalens högskola samverkar i ett regionalt utvecklingsråd, bland annat om vilka specialistsjuksköterskeutbildningar som ska ges. Kunskapscentrum för Kommunal Hälso- och Sjukvård (KKHS) är en arena som är knuten till avtal om VFU mellan Högskolan Dalarna och vårdutbildningar i kommunal verksamhet. Högskolan i Skövde skrev att för utbildningar som innehåller VFU finns ett avtal som specificerar att det förs diskussioner i två gruppkonstellationer: lokal respektive regional samverkansgrupp. Behovet av lärare och forskollärare diskuteras i "Forum för samverkan" som är det organ som Uppsala universitet har när det gäller samverkan mellan kommuner och lärosätet i lärarutbildningsfrågor. Stiftelsen Högskolan i Jönköping har samverkansgrupper med de tretton kommunerna i Region Jönköpings län, och i dessa diskuteras dimensionering utifrån det personalbehov som man identifierar. Inom samrådet RUC¹³ som består av företrädare

13 Regionala utvecklingscentrum, RUC, har funnits sedan slutet av 1990-talet för att utveckla lärarutbildningen. Lärosäten med lärarutbildning samverkar där med kommuner och friskolor kring utvecklingsfrågor. Deras namn kan variera: som RUN (regionalt utvecklingsnätverk) eller PUD (pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna), som är knutna till Mittuniversitetet respektive Högskolan Dalarna. De regionala utvecklingscentrumen har utvärderats av Högskoleverket, *Utvärdering av regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum (rapport 2009:1)*.

från regionen och de fem halländska kommunerna plus ytterligare kommuner i närområdet, samverkar Högskolan i Halmstad om lärarutbildning.

Även om alla fyra områden inom dimensionering diskuteras i organ som lärosätet har helt eller delat ansvar för gäller samverkan mest antal studenter som ska antas (grupp A), utbildningsutbud (B) och utbildningsinnehåll (C). För alla tre grupperna gäller att förläggning diskuteras minst.

Andra samverkansformer

Lärosäten deltar också i andra sammanhang, som nätverk, projekt och partnerskap, där frågor med relevans för dimensionering kan tas upp. Några sådana beskrivs i enkätsvaren. Till exempel har Kungl. Tekniska högskolan elva strategiska partnerskap med företag och offentliga aktörer, bland annat för att få inblick i organisationernas långsiktiga kompetensbehov. Även Chalmers tekniska högskola har strategiska samarbetsavtal med olika företag och myndigheter. Umeå universitet skrev att de deltar i nätverket Näringslivssamverkan där de största teknikföretagen i Umeåregionen regelbundet träffas för att diskutera kompetensförsörjning. Högskolan Dalarna har en it-grupp tillsammans med Borlänge kommun där såväl forskning som utbildningsfrågor diskuteras. Samverkansprojektet "Nya vägar" är en arena för att utveckla de flexibla (distans)utbildningar som ges i samverkan mellan Högskolan Väst, Linnéuniversitetet och Västerviks kommun. Med stöd av KK-stiftelsen, företag och branschorganisationer har Mälardalens högskola tillsammans med företagen utvecklat kurser, som företagen fortsatt är knutna till. Linköpings universitet beskrev hur Region Östergötland arbetar med att skapa kontaktytor mellan utbildningssamordnare och arbetsliv genom att vara en brygga mellan Regionalt kompetensforum och Regionalt utbudsforum.

Det finns också mer tillfälliga och/eller informella samverkansaktiviteter. Några exempel är att programråd för sjuksköterske- och specialist-sjuksköterskeprogrammen vid Högskolan Väst har Utvecklings- och samverkansråd med avnämningorganisationer 1-2 gånger per år, där diskussioner förs om utbildningsutbud och utbildningsinnehåll. Inom Handelshögskolan vid Göteborgs universitet förs programvisa rundabordssamtal med företrädare för de stora byråerna, revisorer och jurister. Vid Sveriges lantbruksuniversitet förekommer det att programråd bjuder in externa aktörer till planeringsdagar för utbildning i grupp B. Kungliga Musikhögskolan diskuterar fortlöpande sina utbildningar med etablerade organisationer och företag med god inblick i musikbranschen.

Regionala samarbeten

I några regioner finns det samverkan mellan flera lärosäten och flera andra parter. Två av dem beskrivs särskilt i enkätsvaren, Region Skåne och Västra Götalandsregionen.

Inom region Skåne finns en styrgrupp för VFU, med representanter för de tre lärosätena inom regionen samt HR-direktör för kompetensförsörjning inom region Skåne och en HR-strateg. Inom denna styrgrupp kartläggs behovet av VFU-platser för alla professionsutbildningar som ingår i ett ramavtal och för läkarutbildningen. Det finns också ett regionalt samverkansråd för skollagsstyrda verksamheter med företrädare för de tre skånska lärosäten som bedriver lärarutbildning, företrädare (förvaltningschef) från varje geografiskt kommunnätverk samt företrädare för Friskolornas riksförbund och Kommunförbundet Skåne. Rådet har tagit fram underlag för dimensionering av lärarutbildning i regionalt perspektiv, liksom förslag om hur parterna kan verka för ett ökat söktryck.

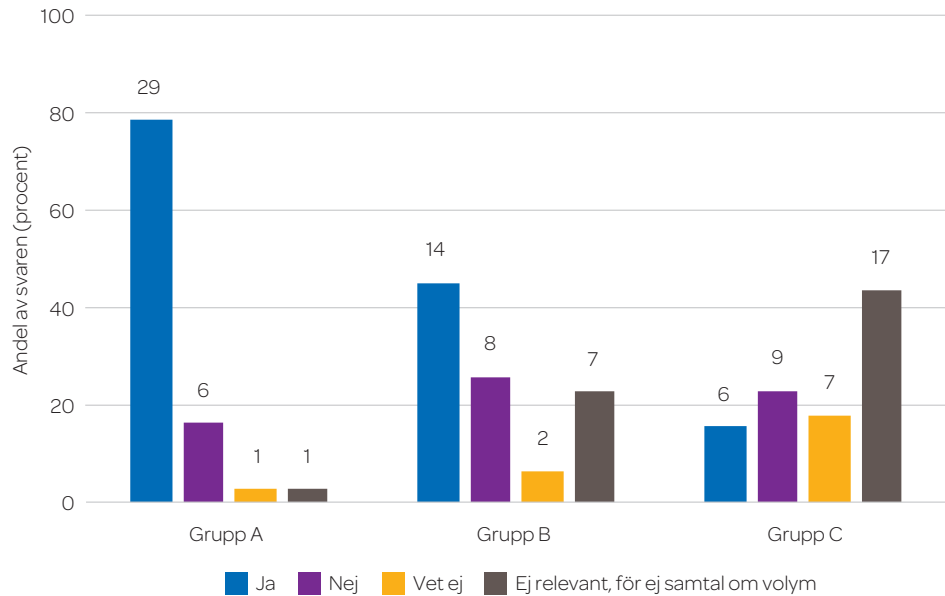
Region Skåne har också gjort en inventering av ett antal områden där det regionala näringslivet har svårt att rekrytera kompetens. Det har bland annat lett till ett kompetensråd för IKT-området. I rådet deltar företagsrepresentanter, företrädare för Region Skåne samt Lunds universitet, Malmö högskola och Högskolan Kristianstad. Rådet utgör en kontaktyta där både innehåll och dimensionering diskuteras.

I Västra Götalandsregionen finns ett avtal om VFU på sjuksköterskeutbildningen mellan lärosätena i regionen, sjukvård och kommunalförbund. Diskussioner kring behov och innehåll förs i en regional styrgrupp där Västra Götalandsregionen, Högskolan Väst, Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde och Göteborgs universitet finns företrädade, samt i olika samverkansgrupper med NU-sjukvården/Kungälvssjukhus och Fyrbodals kommunalförbund. I regionen finns också andra samverkansnätverk, som Kommunakademien Väst, Fyrbodals hälsoakademi, och Produktionstekniskt centrum.

Effekter på beslut om dimensionering

Effekter på beslut om volym

Lärosätena tillfrågades om huruvida externa parter synpunkter fått effekt på beslut om hur många studenter som ska antas till utbildningar inom grupp A, B respektive C (frågorna 10, 32 och 52). Svaren redovisas i figur 11. Observera att på Y-axeln anges svaren i procent, medan siffrorna vid staplarna är absoluta tal. Detta gäller samtliga figurer i detta avsnitt.

Figur 11. Andel lärosäten som uppgett att externa parter synpunkter fått effekt på beslut om antalet antagna studenter på utbildningar inom grupperna A, B respektive C. Siffrorna på staplarna anger antal lärosäten.

Mönstret är tydligt: när det gäller utbildningar i grupp A svarade en stor majoritet (29 lärosäten, 78 procent av de 37 lärosäten som har utbildningar inom grupp A) av de lärosäten som har utbildningar inom grupp A att det förekommer att externa parter synpunkter får genomslag på antalet studenter som antas (med andra ord volymen), medan detta svar är betydligt ovanligare när det gäller grupp C. Grupp B intar en mellanposition.

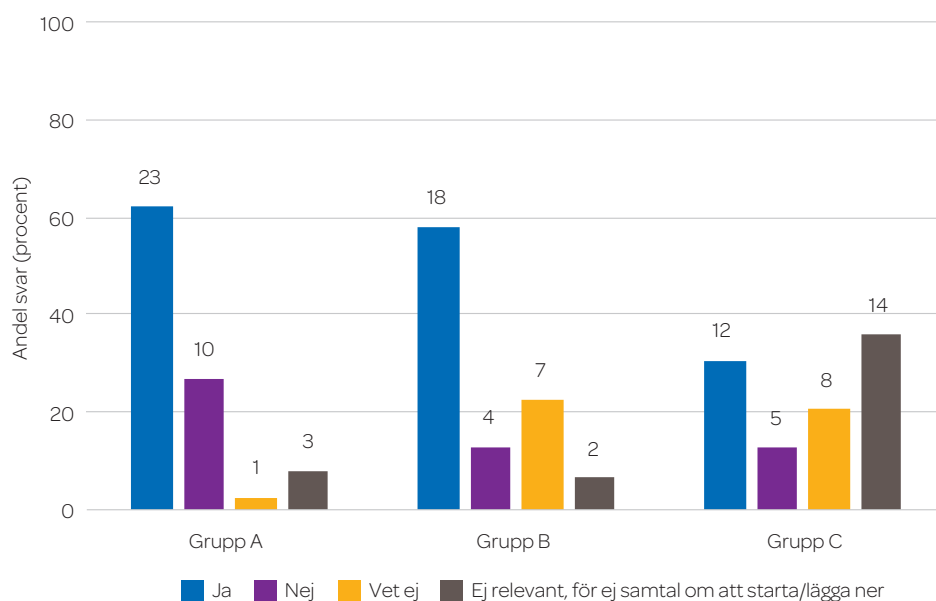
Bland dem som svarade att externa parter synpunkter har fått genomslag på antalet studenter som antas till utbildningar i grupp A, nämnde 16 lärosäten att detta specifikt har gällt vårdutbildningar, medan 12 uppger att externa parter har fått genomslag på antalet studenter som antas till lärarutbildningar. Några lärosäten skrev att det är externa parter uttryckta behov av kompetens som har varit avgörande. En del lärosäten skrev att det låga söktrycket till lärarutbildningar har varit avgörande för antagningen, snarare än externa parter synpunkter. En majoritet (20 stycken, 69 procent) av de lärosäten som svarade att externa parter synpunkter har haft betydelse för beslut om antagningsvolym för utbildningar inom grupp A, svarade att tillgången på VFU-platser har legat till grund för beslutet (fråga 11). Vissa lyfte fram att det varit särskilt svårt att få tillräckligt med VFU-platser avseende vårdutbildningar, särskilt sjuksköterskeutbildningen, medan andra pekade på bristen på VFU-platser för lärarstudenter. Uppsala universitet skrev: "Det finns ett stort problem när det gäller framför allt gymnasieskolors beredskap att ta emot VFU-studenter. Det gör att man till och med kan få svårt att placera studenter i så kallade bristämnen, t ex kemi. För att lösa denna situation skulle det behövas ett starkare "tryck" gentemot kommuner/andra huvudmän att möta upp de behov som finns vid lärosäten och i samhället i stort."

Knappt hälften (14 lärosäten, 45 procent) av de lärosäten som har utbildningar inom grupp B svarade att externa parter synpunkt har haft betydelse för beslut om hur många studenter som ska antas till utbildningar inom denna grupp. Exempel som nämns är bland annat ingenjörsutbildningar, såsom byggteknik. Flera lyfte fram att externa parter synpunkter är en av flera aspekter att ta hänsyn till i beslut om antagningsvolym.

När det gäller utbildningar inom grupp C, tycks det vara betydligt ovanligare att externa parter synpunkter får genomslag på beslut om antal studenter som ska antas. Bara 6 lärosäten, 15 procent av dem som har utbildningar inom grupp C, svarade att det förekommit att externa parter synpunkter fått effekt, och de konkreta exempel som nämns är få.

Effekter på beslut om att starta och lägga ner utbildningar

Lärosätena tillfrågades om huruvida externa parter synpunkter fått effekt på beslut om att starta, lägga ner eller inte längre ge utbildningar inom grupperna A, B respektive C (frågorna 17, 38 och 58). Svaren redovisas i figur 12.

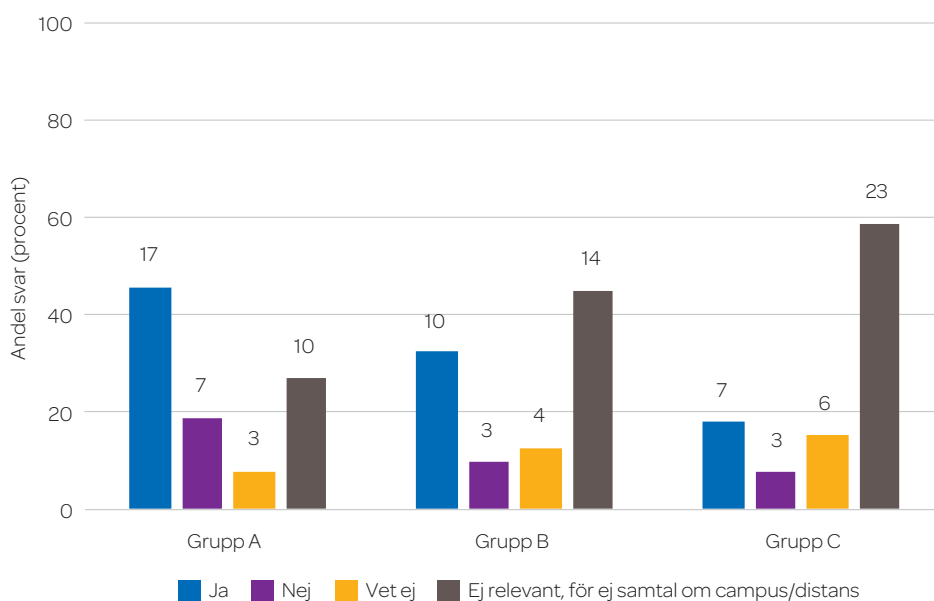
Figur 12. Andel lärosäten som uppgett att externa parter synpunkter fått effekt på beslut om att starta eller lägga ner utbildningar inom grupperna A, B respektive C. Siffrorna på staplarna anger antal lärosäten.

Medan det är relativt vanligt att lärosätena svarade att externa parter synpunkter fått effekt på beslut om att starta eller lägga ner utbildningar i grupperna A och B (23 respektive 18 lärosäten svarar ja på frågan, 62 respektive 58 procent av de lärosäten som har utbildningar inom grupp A respektive B), är det ovanligare när det gäller utbildningar i grupp C (12 lärosäten svarar ja, 31 procent av dem som har utbildningar inom grupp C).

Det är vanligast att externa parter synpunkter leder till att lärosätet startar nya utbildningar; mer ovanligt att döma av lärosätenas svar är att synpunkter från externa parter leder till att utbildningar läggs ner (däremot nämns exempel på att invändningar från externa parter lett till att en utbildning *inte* lagts ner). De utbildningar som nämns oftast (alla tre grupperna – A, B och C – är då inkluderade) är specialistsjuksköterskeutbildningar: olika specifika inriktningar av dessa utbildningar har tillkommit efter synpunkter från extern part, ofta en region. Det är också relativt vanligt att lärarutbildningar startas efter externa synpunkter, exempelvis KPU eller vissa inriktningar av ämneslärarutbildning, liksom ingenjörsutbildningar och andra tekniska utbildningar. Högskolan Dalarna skriver till exempel: ”Energiingenjörsprogrammet samt återstart av ingenjörsprogrammet i byggt teknik kom efter önskemål från företag inom energibranschen och kommunala bolag.”

Effekter på beslut om utbildningarnas förläggning

Lärosätena tillfrågades om externa parter synpunkter fått effekt på huruvida utbildningar inom grupperna A, B respektive C ges på campus eller på distans (frågorna 21, 42 och 62). Svaren redovisas i figur 13.

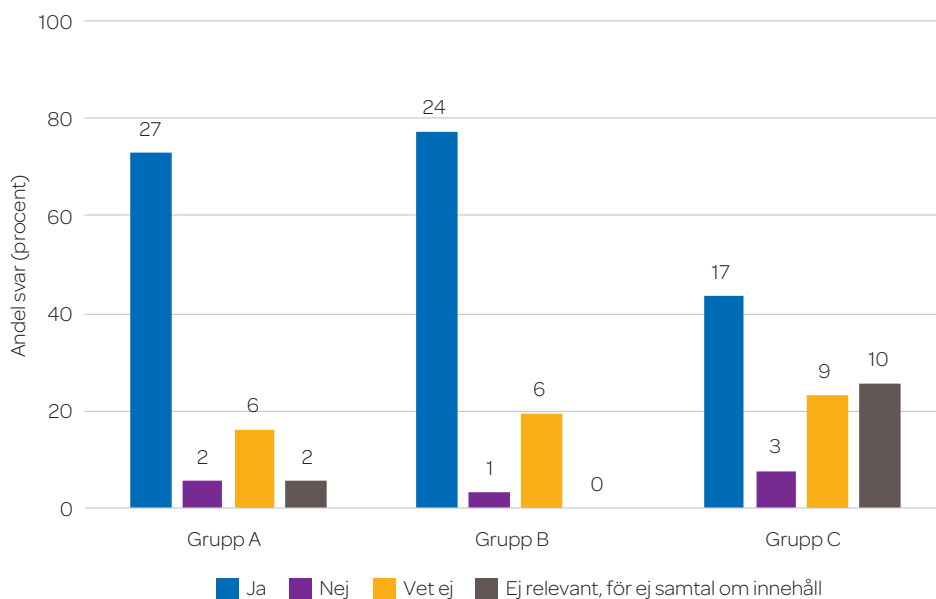
Figur 13. Andel lärosäten som uppgett att externa parter synpunkter fått effekt på beslut om förläggning av utbildningar inom grupperna A, B respektive C. Siffrorna på staplarna anger antal lärosäten.

Jämfört med de andra områdena inom dimensionering, är det ovanligare att externa parter synpunkter får genomslag på beslut om huruvida en utbildning ska ges på campus eller på distans. Det avspeglar att lärosätena uppger att de samverkar med externa parter i mindre grad i sådana frågor, jämfört med de andra områdena inom dimensionering (volym, starta/lägga ner utbildningar och utbildningars innehåll).

När det gäller de tre grupperna av utbildningar ser vi samma mönster som i övrigt, dvs. externa parter påverkar beslut i högre grad när det gäller grupp A, därefter följer grupp B och C i fallande ordning.

Effekter avseende innehåll i utbildningar

Lärosätena tillfrågades om huruvida externa parters synpunkter lett till förändringar av innehållet i utbildningar inom grupperna A, B respektive C (frågorna 25, 46 och 66). Svaren redovisas i figur 14.

Figur 14. Andel lärosäten som uppgett att externa parters synpunkter fått effekt på beslut om att ändra innehållet på utbildningar inom grupperna A, B respektive C. Siffrorna på staplarna anger antal lärosäten.

Skillnaden är stor mellan å ena sidan grupp A och B, å andra sidan grupp C. Vad gäller utbildningar i grupperna A och B anger en klar majoritet (27 respektive 24 lärosäten, 73 respektive 77 procent av de som har utbildningar i grupp A respektive B) av lärosätena att det förekommit att externa parters synpunkter lett till förändringar i innehållet. Motsvarande siffra för grupp C är 17 lärosäten (44 procent av dem som har utbildningar inom grupp C).

Lärosätena gav många konkreta exempel på förändringar i innehåll som genomförts i utbildningar inom grupp A, och i viss mån även grupp B, efter externa parters synpunkter. Däremot gav lärosätena bara ett fåtal konkreta exempel när det gäller grupp C. De flesta exempel som nämndes har med kursinnehåll och/eller lärandemål att göra. Högskolan Kristianstad nämnde till exempel en kurs som ger bättre förberedelse för yrkeslivet i tandhygienistprogrammet. Relativt många lärosäten ger också exempel på förändringar som har gjorts av VFU, praktik och/eller verksamhetsförlagda examensarbeten. Bland annat handlar det om handledarutbildning för lärare som tar emot studenter under VFU (Umeå

universitet) och att nya arbetssätt förts in i sjuksköterskeutbildningen för att förbereda studenterna inför VFU (Malmö universitet).

Övergripande observationer

Det är stor skillnad mellan grupp A och grupp C när det gäller hur vanligt det är att ett lärosäte uppger att externa parter påverkat dimensioneringen (i något av dess fyra olika områden). Det är betydligt vanligare i grupp A, medan grupp B intar en mellanposition.

Störst skillnad mellan grupperna A och C när det gäller möjligheterna för externa parter att påverka observerar vi ifråga om beslut om antalet studenter som ska antas. När det gäller de andra områdena är skillnaden inte lika stor, men den är fortfarande påtaglig. Bäst möjlighet har externa att påverka utbildningar inom grupp C när det handlar om innehåll i utbildningar.

Genomslaget från externa parter vad gäller utbildningar inom grupp A är särskilt starkt vad gäller antalet studenter som ska antas. Detta är inte oväntat, givet att VFU-platser begränsar antalet studenter som kan antas och antalet VFU-platser är något som måste samordnas med externa parter.

Samarbete om dimensionering med andra lärosäten

Lärosätena tillfrågades om huruvida det förekommer diskussioner med andra lärosäten avseende vilka utbildningar som ska ges (fråga 67). En klar majoritet (31 lärosäten, 76 procent) uppgav att sådana diskussioner med andra lärosäten förekommer. I fritextsvaren gav lärosätena exempel på vilken typ av diskussioner som förs. Vissa nämnde utbildningar som genomförs tillsammans med andra lärosäten. Dessa beskrivs utförligare nedan. I andra fall handlar det om att lärosätena kommit överens om att sinsemellan dela upp till exempel inriktningar inom program. Högskolan i Skövde svarade till exempel: "Inom Västra Götalandsregionen (VGR) har vi tidigare diskuterat svårigheter med att få sökande till vissa specialistutbildningar inom vårdområdet. En överenskommelse gjordes mellan lärosätena i VGR att "dela upp" utbildningarna mellan lärosätena i syfte att attrahera studenter i sådan omfattning att det blev möjligt att starta utbildningarna." (Se även nedan under Effekter på dimensionering av diskussioner med andra lärosäten.)

Högskolan i Halmstad svarade å andra sidan: "Än så länge förs inga diskussioner om att dela upp utbildningar, alla bevakar sitt utbildningsutbud. Däremot har dialog förts om svårigheter att erhålla VFU-platser, vilket ser likvärdigt ut för alla lärosäten." (Detta svar gäller specifikt Akademin för hälsa och välfärd vid Högskolan i Halmstad.)

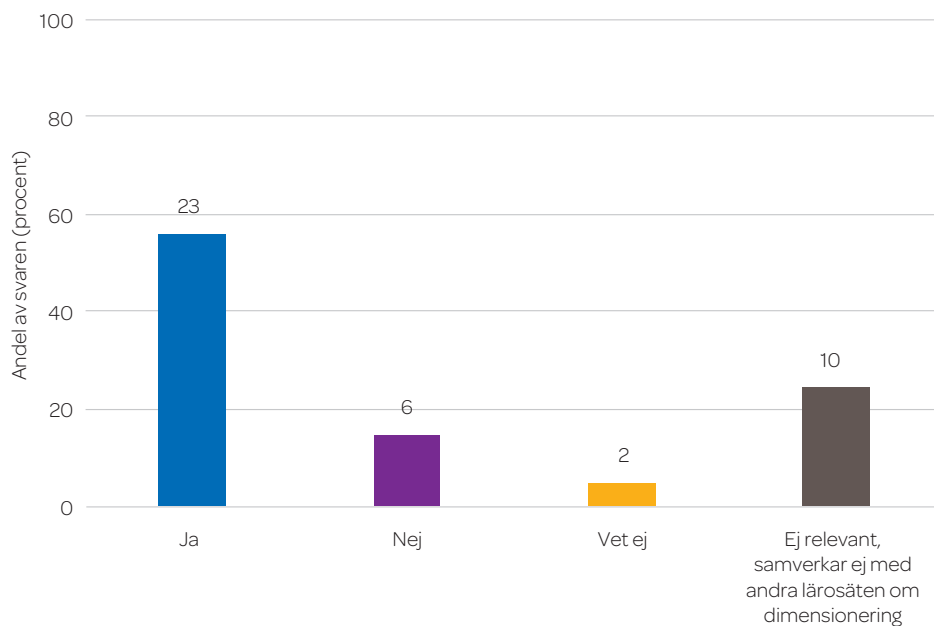
Arenor för diskussioner med andra lärosäten

Lärosätena tillfrågades om vilka arenor eventuella diskussioner med andra lärosäten förs inom (fråga 68). Av respondenternas fritextsvar framgår att diskussioner med andra lärosäten kring dimensionering förs i en mångfald olika former av arenor, med en varierande grad av formalitet. Vanligast tycks vara att diskussioner förs inom olika former av *nätverk med fokus på någon specifik utbildning* eller grupp av utbildningar. Många lärosäten nämner Lärarutbildningskonventet, och Högskolan i Gävle, till exempel, tog även upp Samverkansgruppen för högskoleingenjörsutbildningar. Något mindre vanligt är att samtal förs inom ett *nätverk med generell inriktning*, dvs. som inte är avgränsat till någon specifik utbildning. Den specifika samverkansgrupp inom denna kategori som nämns överlägset oftast är Lärosäten Syd, där Malmö universitet, Lunds universitet, Högskolan i Kristianstad, Blekinge tekniska högskola, SLU och Högskolan i Halmstad medverkar. Något färre lärosäten nämnde *styrgrupper och konsortier* med fokus på avgränsade utbildningssamarbeten, eller att diskussionerna med andra lärosäten förs inom *ramen för lärosätets interna organ*, till exempel programråd.

Lärosätena fick också en fråga om vilka befattningshavare som deltar från det aktuella lärosätet (fråga 69). Svaren visar att befattningshavare som deltar i diskussioner kan vara såväl rektor som prorektor, dekaner, akademichefer, prefekter, programansvariga etc. Många lärosäten angav ett flertal olika befattningshavare. Det är relativt vanligt att rektor eller andra personer från den övergripande ledningsnivån medverkar i diskussioner med andra lärosäten om vilka utbildningar lärosätet ska ge – 61 procent av de lärosäten som för sådana diskussioner angav att så är fallet. Motsvarande siffra för befattningshavare från nivåer under den övergripande ledningsnivån är 87 procent.

Effekter på dimensionering av diskussioner med andra lärosäten

Lärosätena fick även följande fråga: "Har diskussionerna lett till förändringar i antalet studenter som antas till utbildningar och/ eller till nedläggningar, alternativt till att nya utbildningar inrättats?" (fråga 71). Svaren presenteras i figur 15. Lärosätena ombads också att i förekommande fall ge exempel på sådana förändringar.

Figur 15. Andel lärosäten som uppgett att diskussioner med andra lärosäten har lett till förändringar i utbildningsutbudet och/eller antalet studenter som antas. Siffrorna på staplarna avser antal lärosäten.

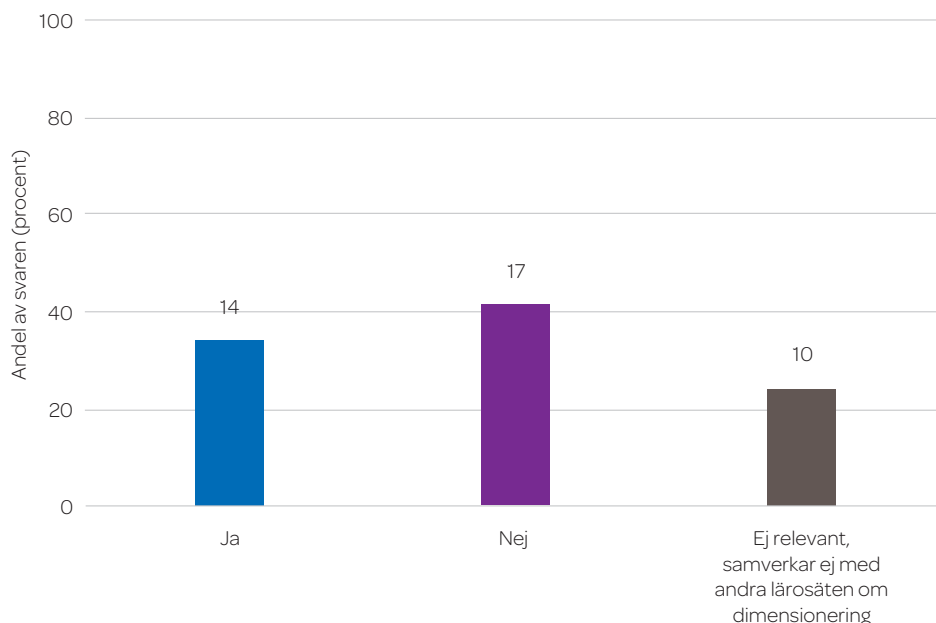
Av de 41 lärosätena svarade 23 (56 procent) att diskussioner med andra lärosäten lett till förändringar i dimensionering. Dessa förändringar kan i svaren delas upp i två huvudsakliga grupper: dels de fall där lärosäten valt att *ge utbildningar i samarbete med varandra*, dels de fall där lärosätens *beslut om dimensionering* (till exempel hur många studenter som ska antas) *fattats efter någon form av samråd* med andra lärosäten.

När det gäller den första kategorin av svar, nämnde omkring en tredjedel av de 23 lärosätena att de genomför en eller flera utbildningar i samarbete med andra lärosäten. Karolinska institutet nämner till exempel att de samarbetar med Kungl. Tekniska högskolan och Stockholms universitet kring ett masterprogram i molekylära tekniker.

Ungefär 40 procent av de 23 lärosätena gav exempel på att beslut om dimensionering fattats efter samråd med andra lärosäten (denna typ av svar är alltså något vanligare än att lärosätena ger exempel på konkreta samarbeten kring utbildningar). Högskolan i Borås skrev: "Högskolan i Borås startar våren 2018 två lärarutbildningar i Skövde, uteslutande för att Högskolan i Skövde ej längre ger lärarutbildningar och det lokala/regionala behovet är mycket stort." Linköpings universitet skrev: "Fördelning av platser inom specialistsjuksköterskeutbildningar och barnmorskeprogrammet tillsammans med Hälsohögskolan i Jönköping, Linnéuniversitetet och Karlstads universitet." Över huvud taget är det främst vård- och lärarutbildningar som nämns som exempel på att samarbete med andra lärosäten haft betydelse för beslut om dimensionering.

Överenskommelser mellan lärosätena

Lärosätena tillfrågades om huruvida diskussionerna med andra lärosäten lett till skriftliga överenskommelser om utbildningsutbudet (fråga 72). Svaren presenteras i figur 16. Lärosätena uppmanades att, om svaret var "Ja", bifoga ett exempel på en sådan överenskommelse.

Figur 16. Andel lärosäten som uppgett att diskussionerna med andra lärosäten har lett till skriftliga överenskommelser om utbildningsutbudet. Siffrorna på staplarna avser antal lärosäten.

Av de 41 lärosätena svarade 14 (34 procent) att diskussioner med andra lärosäten lett till skriftliga överenskommelser om utbildningsutbudet, medan 17 (41 procent) svarade nej och 10 (24 procent) uppgav att de över huvud taget inte samverkar med andra lärosäten om dimensionering. De flesta av dem som uppgav att de slutit överenskommelser har även skickat in ett exempel på en sådan överenskommelse. Merparten av dessa överenskommelser handlar om *utbildningsprogram som genomförs i samarbete*. Upplägget för detta samarbete varierar. Luleå tekniska universitet redovisade till exempel att man samarbetar med Umeå universitet och Mittuniversitetet kring en högskoleingenjörsutbildning i elkraftteknik, där antagning sker till vart och ett av de olika universiteten, men där varje lärosäte ger ungefär en tredjedel av kurserna vardera och studenterna vid alla tre universiteten läser kurserna tillsammans. Ett annat exempel erbjöd Malmö universitet: inom Lärosäten Syd har en överenskommelse träffats mellan Malmö universitet, Högskolan i Halmstad, Högskolan Kristianstad och Lunds universitet kring ämneslärarutbildningen. Genom samarbetet kan en student som är antagen till ämneslärarutbildning vid ett lärosäte välja vissa andra- eller tredjeämnena vid ett av de tre andra lärosätena. Det finns också exempel på överenskommelser med universitet i andra länder om samarbete kring utbildningar (Stockholms universitet redovisade att man samarbetar med bland annat fem universitet i Norge och Danmark kring programmet Nordic Masters Programme in Biodiversity and Systematics).

Förutom samarbete kring specifika utbildningsprogram, finns det även exempel på *överenskommelser kring vilket utbud av program/kurser respektive lärosäte ska erbjuda*, även om dessa är betydligt färre. Linköpings universitet har skickat in en överenskommelse där det bland annat framgår att man avser att samarbeta med Stiftelsen Högskolan i Jönköping och Linnéuniversitet kring specialistsjuksköterskeutbildningarna för att komplettera varandras utbud.

Hinder för samarbete mellan lärosäten

Följande fråga ställdes: "Ser ni några hinder för samarbete med andra lärosäten kring dimensionering av utbildningar? Om ja, var god ange vilka" (fråga 74). Något mindre än hälften (16 lärosäten, 39 procent) av lärosätena anser att det finns hinder för samarbete med andra lärosäten kring dimensionering av utbildningar, medan något mer än hälften (25 lärosäten, 61 procent) anser att det inte finns några sådana hinder. (Vissa som svarat nej anger dock ändå exempel på hinder i fritextdelen av frågan.) Till de hinder som nämns mest frekvent bland svaren hör utformningen av *resurstilldelningssystemet*. Totalt 7 lärosäten tar upp detta, bland annat Högskolan Dalarna som skrev: "Det ekonomiska systemet med takbelopp, studentpeng, HÅSar och HÅPar till det lärosäte som ger en utbildning krånglar också till samarbeten mellan lärosäten." Två lärosäten uppgav att det finns en *brist på incitament* för lärosäten att samarbeta kring dimensionering. Det är också sju lärosäten som tog upp skillnader i förutsättningar, till exempel vad gäller interna planerings- och kvalitetssäkringsprocesser, utbildningarnas struktur och uppläggning etc. Till de hinder som nämns ofta hör också det faktum att det råder en *konkurrenssituation* mellan lärosätena. Högskolan i Skövde skrev: "Dock är ju de flesta lärosäten konkurrenter inom vissa vanligt förekommande områden, exempelvis ingenjörsvetenskap, IT, Ekonomi, Vård, varför lärosätena i dessa områden kommer att ha svårt att komma överens." Hinder som nämns av enstaka lärosäten är bland annat *brist på tid och resurser och begränsad rörlighet hos studenter*.

Övergripande frågor

Hur tycker lärosätena att samverkan med externa parter om dimensionering fungerar?

I slutet av enkäten fanns några generella frågor om samverkan kring dimensionering av utbildning. Lärosätena tillfrågades om de bedömer att de arbetssätt som de använder är ändamålsenliga när det gäller dimensionering av utbildning utifrån arbetslivets behov (fråga 75).

Merparten av lärosätena (35 av 41) anser att de arbetssätt de använder för samverkan med externa parter i frågor som rör dimensionering av utbildning är ändamålsenliga. Sex lärosäten anser att de inte är det.

Av lärosäten som svarat att deras samverkansmetoder *inte är ändamåls-
enliga* nämns resurstilldelningssystemet, brist på VFU-platser samt behov
av bättre planeringsunderlag som förklaringar. Ett lärosäte uppgav att
resurstilldelningssystemet driver lärosätena att främst se till sina egna
intressen och ett annat uppgav att takbeloppet kan vara ett hinder för
att kunna bygga ut efterfrågade utbildningar i teknik. Annat som uppges
påverka samverkan negativt är att skolhuvudmännen inte ger resurser för
VFU-platser, och att antalet verksamma lärare som kan vara handledare
inte är tillräckligt.

Men några lärosäten är också självkritiska och menar att de kan
behöva utveckla sin samverkan kring frågor som rör dimensionering
av utbildning. Vid ett par större lärosäten fungerar samverkan
tillfredsställande inom något ämnesområde, men behöver utvecklas
inom andra.

Många lärosäten som bedömer att deras metoder för samverkan om
dimensionering av utbildning är ändamålsenliga har också lämnat
kommentarer.

Ett lärosäte skrev att den samverkan som rör dimensionering av
utbildningar inom hälso- och sjukvård är formaliserad och fungerar
relativt väl. Ett annat lärosäte som bedömer att de har en välutvecklad
samverkan med bred representation inom organ på alla nivåer i lärosätet
uppgav att för vårdutbildningar är det inte i första hand arbetssätten för
samverkan som leder till en säkrare dimensionering, utan samverkan bör
ske kring attraktiviteten. För ett lärosäte uppges samverkan vara en del av
deras övergripande profil och genomsyrar all verksamhet.

Flera lärosäten uppgav att samverkan med externa parter bara är en
del av lärosätenas dimensioneringsarbete. Man använder också olika
prognoser och följer upp studenterna efter att de tagit examen. Därtill har
söktrycket stor betydelse för dimensioneringen. Men studenternas och
arbetsmarknadens behov stämmer inte alltid överens.

Ett lärosäte uppgav att det är svårt att diskutera i termer av arbets-
marknadens behov när det gäller utbildning av fria konstnärer.

Andra faktorer med betydelse för dimensioneringen som lärosätena
lyfter fram är regeringens styrning, lärosätenas egna strategier samt de
personella resurserna. På senare år har regeringen varit mycket specifik
om vilka utbildningar som ska byggas ut av vilka lärosäten och i vilken
omfattning. Lärosätena kan också ha egna ambitioner som påverkar
dimensioneringen, exempelvis att öka andelen utbildning på avancerad
nivå eller att bygga ut utbildning inom områden där man är framstående
på forskning.

Ett lärosäte problematiserar frågan om vilken arbetsmarknads behov det är som ska tillfredsställas. För ett mindre lärosäte kan den lokala arbetsmarknaden ibland vara starkt drivande. Det kan hämma lärosätets ambition att bygga nationellt och internationellt konkurrenskraftiga utbildnings- och forskningsmiljöer.

Vad gör ni för att ändra arbetssätten?

De lärosäten som svarat "Nej" på föregående fråga tillfrågades om vad de gör för att ändra arbetssätten (fråga 76).

Av de sex lärosäten som svarade att deras arbetssätt för samverkan inte är ändamålsenliga skrev ett lärosäte att de försöker utveckla sina arbetssätt genom att föra dialog med potentiella arbetsgivare och att komplettera med prognoser. Ett annat lärosäte avser att skapa fler tydliga kontakter med specifika skolor för att bland annat utveckla VFU-verksamheten eftersom man ser ett behov av att tänka nytt kring hur VFU ska organiseras. Inom det tekniskt-naturvetenskapliga området på ett tredje lärosäte är de på väg att implementera ett mer systematiskt arbete med alumnenkäter. Två lärosäten har inrättat nya organ eller funktioner för samverkan (inte specifikt avseende dimensionering av utbildning): ett kansli för att stödja samverkan respektive en vicerektor för samverkan som kommer att arbeta med att utveckla arbetssätten.

Finns det hinder för samverkan som lärosätet inte kan påverka?

En fråga gällde om det finns hinder för samverkan med externa parter som lärosätet inte kan påverka (fråga 77). Svartalternativen var "Ja" eller "Nej" och de lärosäten som svarade Ja ombads lämna exempel.

Mer än hälften av lärosätena (23 av 41) anser inte att det finns hinder för samverkan med externa parter som de inte kan påverka. 18 lärosäten svarade däremot att det finns sådana hinder. De flesta av dem har lämnat kommentarer.

De hinder som lärosätet inte kan påverka sönderfaller i sådana som rör egenskaper hos arbetsmarknaden och externa parter, och sådana som hör samman med förutsättningar för lärosätets verksamhet.

Gällande förutsättningarna för lärosätenas verksamhet tog flera lärosäten upp rådande styr- och resurstilldelningssystem som hinder för samverkan. Statens uppdrag till lärosätena att öka vissa utbildningar harmoniserar inte alltid med externa parterns önskemål och externa parter kan ha önskemål om utbyggnader av utbildningar som det inte finns finansiering för (takbeloppet begränsar). Resurstilldelningssystemet gör att studentefterfrågan blir en mycket viktig parameter när det gäller att bestämma utbildningsutbudet och ibland stämmer inte studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov överens. Därtill tar det tid och

resurser att samverka och för det finns det inga öronmärkta resurser eller ekonomiska incitament.

Några mindre enskilda utbildningsanordnare uppgav att de är förhållandevis strikt styrda av Utbildningsdepartementet och har begränsade möjligheter att ändra sin verksamhet.

Vad gäller egenskaper hos arbetsmarknaden och de externa parterna nämner flera lärosäten externa parters prioriteringar som ett hinder för samverkan. Många offentliga verksamheter är hårt ansträngda och kan ha svårt att avsätta tid och resurser för samverkan eller att ta emot studenter för VFU. Enligt många lärosäten är tillgång till VFU-platser en kritisk faktor när det gäller dimensioneringen av såväl sjukvårdsutbildningar som lärarutbildningar. Regionernas och kommunernas ekonomiska förutsättningar är också viktiga när det gäller att fylla platser på utbildningar riktade i huvudsak till deras personal, exempelvis specialistsjuksköterskor.

Annan samverkan av betydelse som enkäten inte fångat upp?

I slutet av enkäten fanns en öppen fråga om det finns någon form av samverkan med betydelse för dimensionering av utbildning som enkäten inte fångat upp (fråga 78). Svarsalternativen var "Ja" och "Nej" och de lärosäten som svarade Ja ombads kommentera. Det var 15 lärosäten som svarade Ja och 26 Nej på frågan.

Några lärosäten kommenterade att det var oklart om uppdragsutbildning, utbildning på forskarnivå och kompletterande utbildning omfattades av undersökningen. Det senare kan ha inneburit att samverkan inom ramen för den nationella samverkansorganisationen kring kompletterande utbildningar (som omfattar lärosäten, Socialstyrelsen, landsting med flera) inte behandlats i enkätsvaren. Ett lärosäte påpekade att samverkan kring forskning också är kopplad till utveckling av utbildning.

Lärosäten i Skåne skrev att enkäten inte fångar upp övergripande diskussioner om dimensionering för kompetensförsörjning eftersom sådana diskussioner inte är kopplade till specifika utbildningar. Dessa diskussioner förs mellan Region Skåne, Arbetsförmedlingen, Kommunförbundet Skåne, Länsstyrelsen Skåne och Lärosäten Syd.

Det finns också andra former av samverkan: ett lärosäte påpekade att enkäten utgår från samverkan mellan lärosäten och externa parter men att studenterna också är viktiga som part i olika organ för samverkan. Två andra lärosäten skrev att enkäten inte tar upp dialogmöten mellan lärosäten och Utbildningsdepartementet respektive att regeringens omfördelning av medel mellan lärosäten påverkar utbildningsutbudet. Ett lärosäte lyfte alumnsamverkan som något som framför allt påverkar innehållet i utbildningar.

Möten med externa parter

Som en del av kartläggningen har UKÄ träffat olika intressenter utanför högskolan som kan ha synpunkter på hur samverkan mellan lärosäten och externa parter kan bedrivas. Eftersom förutsättningarna för samverkan varierar mycket mellan olika slags högre utbildning har UKÄ träffat intressenter i olika konstellationer. Den 7 december 2017 genomfördes två dialogmöten som handlade om samverkan om dimensionering av utbildning generellt. Samverkan om lärarutbildning diskuterades vid ett separat möte den 8 december 2017 medan samverkan om yrkesexamensprogram inom hälso- och sjukvård har hanterats vid separata möten inom ramen för UKÄ:s och Socialstyrelsens gemensamma uppdrag. Vilka organisationer som deltog framgår av förteckning i bilaga 1.

Vid de dialogmöten som diskuterat lärarutbildning respektive kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvård deltog företrädare för såväl lärosäten som externa parter. Vid övriga möten deltog endast företrädare för arbetsmarknaden och andra externa parter som UKÄ bedömt vara relevanta.

Samverkan om dimensionering av utbildning generellt

Vid dessa möten deltog nio företrädare för externa parter på förmiddagen och lika många på eftermiddagen, se bilaga 1. Mötena inleddes med att UKÄ presenterade uppdraget och redovisade preliminära resultat från enkätundersökningen.

Vad bör samverkan handla om?

Enligt de arbetsmarknadsföreträdare som UKÄ har mött är deras roll främst att säkerställa att utbildningarna är relevanta för arbetsmarknaden. Det är därför särskilt viktigt för dem att kunna påverka dels innehållet i befintliga utbildningar, dels utbudet, alltså vilka utbildningar som lärosätena inrättar respektive beslutar att lägga ner.

Även frågan om utbildningar bör ges på campus eller distans kan ha stor betydelse för lärosätenas externa parter, liksom volymen på utbildningar. För arbetsmarknadsföreträdarna är det viktigt att yrkesverksamma får bättre möjligheter till kompetensutveckling genom flexibla kurser, exempelvis på deltid.

Utbildning och forskning är kopplade till varandra och det bör enligt de externa parterna återspeglas i samverkanskontakterna. Exempelvis kan lärosätets forskningsprofil på längre sikt påverka tillgången på lärarkompetens inom olika utbildningar.

Hur kan samverkan stärkas på en övergripande nivå?

Samverkan om utbildning sker idag på olika sätt och på olika nivåer inom lärosätena, vilket kan göra det svårt att veta hur och i vilka frågor det är möjligt för externa parter att påverka. En gemensam nomenklatur med beskrivning av de olika organ som finns vid lärosätena, samt deras befogenheter och organisatoriska placering, skulle underlätta samverkan. Högskolan kan uppfattas som svåröverskådlig och otillgänglig, särskilt för externa parter som inte har någon tradition att samverka om högre utbildning.

För att externa parter ska vilja avsätta tid och resurser åt att samverka med lärosätena måste de ha en reell möjlighet att påverka. Det är inte intressant för externa parter att samverka om de bara bjuds in till informationsmöten. Arbetsmarknadsföreträdarna menar att lärosätena ofta vänder sig till dem för att underlätta för studenter att etablera sig på arbetsmarknaden, men sedan stänger dörren när det gäller deras möjligheter att påverka innehållet i utbildningar eller vilka utbildningar som ges.

Det är också viktigt att det är rätt företrädare för lärosätena som deltar i samverkan. Näringslivscentrum och andra funktioner som lärosätena bygger upp kan ha en viktig förmedlande roll, men när det handlar om vilka utbildningar som bör ges och utbildningarnas innehåll så är det de som arbetar med eller ansvarar för utbildningarna som bör samverka med externa parter.

De externa parterna menar också att incitamenten för samverkan behöver stärkas i resurstilldelningssystemet. Uppföljning av etablering på arbetsmarknaden genom nationellt koordinerade alumnundersökningar kunde i så fall utgöra en komponent.

Praktik och examensarbeten kan vara en dörröppnare för ökad samverkan, men samtidigt kan det vara svårt för små och medelstora företag att ta emot studenter på praktik.

Vem bör lärosätena samverka med?

Lärosätenas samverkansparter skiljer sig delvis åt beroende på vilka typer av utbildningar det handlar om och var lärosätet är beläget. Vid sidan av företag, bransch- och arbetsgivarorganisationer är offentliga arbetsgivare inom kommun, stat och landsting relevanta samverkansparter. De externa parterna menar att lärosätena bör undvika att samverka med ett smalt urval av arbetsgivare eftersom det kan ge snedvridande effekter.

Lärosätenas enkätsvar tyder på att de i betydligt högre grad samverkar med enskilda företag än med arbetsgivar- och branschorganisationer. Enligt vissa arbetsmarknadsföreträdare finns då risken att lärosätena utgår från ett alltför smalt spektrum av intressen. Dessutom uppges arbetsgivar- och branschorganisationer oftast vara de som först fångar

upp nya trender som kan behöva få avtryck i utbildningars innehåll och behov av nya utbildningar. Samtidigt säger andra arbetsmarknadsföreträdare att lärosätena i högre grad bör samverka med små och medelstora företag – inte bara med storföretag – eftersom de ofta har olika behov av kompetenser.

Arbetsmarknadsföreträdarna påpekar också att det inte bara är potentiella arbetsgivare som lärosätena bör samverka med. Exempelvis är Arbetsmiljöverket en relevant samverkanspart för de utbildningar där arbetsmiljöfrågor är ett viktigt inslag.

Det är också viktigt att lärosätena samverkar med Myndigheten för yrkeshögskolan i frågor som rör utbildningsutbudet. Finns det högskoleutbildningar som skulle kunna ges inom ramen för yrkeshögskolan i stället?

Sker samverkan på regional och/eller nationell nivå?

Arbetsmarknadsföreträdarna ser ett behov av nationell koordinering när det gäller vissa utbildningar som finns på få lärosäten men där de utbildade har en nyckelfunktion för en hel bransch. Lärosätena bör samverka både sinsemellan och med arbetsmarknaden så att de känner till behoven innan de beslutar om att exempelvis lägga ner en sådan utbildning. Även i de fall då arbetsmarknaden efterfrågar en helt ny utbildning vore det bra med en nationell samverkansplattform att vända sig till.

De externa parterna anser att den regionala samverkan behöver stärkas, särskilt i de regioner där lärosätets studenter tenderar att stanna kvar i regionen efter studierna. De regionala kompetensplattformarna vore givna arenor, men enligt arbetsmarknadsföreträdarna har dessa inte fungerat så bra för samverkan med lärosätena. SKL upplever att lärosätenas intresse för att delta i dessa samverkansarenor inte är särskilt stort.

Vilka underlag bör användas?

Arbetsmarknadsföreträdarna anser att lärosätena bör följa upp studenternas etablering och om de tycker sig ha rätt kompetens. Alumnundersökningar lyfts fram som goda verktyg för detta.

För inventering av kompetensutvecklingsbehovet bland yrkesverksamma genomför arbetsgivarorganisationerna medlemsundersökningar. Arbetsmarknadsföreträdarna menar att alumnundersökningar kunde användas även för detta ändamål.

Det behövs bättre prognoser för att fånga arbetsmarknadens nationella respektive regionala behov inom olika yrkeskategorier. De bör vara långsiktiga och tillräckligt detaljerade för att fungera som beslutsunderlag.

Vad kan externa parter göra för att förbättra samverkan?

Lärosäten och företag talar inte alltid samma språk och därför kan arbetsgivarorganisationer ha en förmedlande roll med information till sina medlemsföretag om hur universitet och högskolor är organiserade och bedriver sin verksamhet.

Arbetsgivarorganisationer kan bli tydligare med sina behov och verka för att medlemsorganisationerna koordinerar sig och driver frågor utifrån gemensamma utgångspunkter. Exempelvis bör den som får plats i ett programråd veta vilka frågor arbetsgivarorganisationerna driver nationellt.

Arbetsgivarorganisationerna kan också göra sig mer tillgängliga för samverkan samt motivera medlemsföretag att ta emot studenter som vill göra examensarbeten etc.

Myndigheter som tar fram prognoser kan föra en dialog med lärosätena så att prognoserna blir bättre anpassade till deras behov.

Dialogmöte om samverkan om dimensionering av lärarutbildning

När det gäller lärarutbildning är samverkan med huvudmännen nödvändig för den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU). För närvarande finns det flera olika dimensioneringsproblem som behöver lösas. Lärare har pekats ut som en grupp som det råder brist på. Samtidigt finns det skillnader mellan lärargrupper, vilket gör att det också kan finnas överskott på lärare. Det är brist på lärare men det är svårt att bygga ut lärarutbildning eftersom söktrycket till lärarutbildningarna i många fall är relativt lågt. Därtill finns det utmaningar med VFU i samband med utbyggnad av lärarutbildningen. Därför genomförde UKÄ ett dialogmöte med särskilt fokus på lärarutbildningarna den 8 december, se bilaga 1 för deltagarförteckning. Vid detta möte deltog även företrädare för lärosätena genom Lärarutbildningskonventet och SUHF:s lärarutbildningsgrupp.

Mötet inleddes med att UKÄ redovisade preliminära resultat från enkätundersökningen. Därefter vidtog en diskussion kring frågor som UKÄ hade bett deltagarna reflektera över inför mötet.

Vad påverkar samverkan kring dimensionering av lärarutbildning?

Enligt deltagarna påverkar statens styrning samverkansmöjligheterna om dimensionering av lärarutbildning i hög grad. För närvarande är lärarutbildningen hårt reglerad både vad gäller vilka lärosäten som får ge vilka utbildningar och vad gäller utbyggnader och därmed volymen.

Både resurstilldelningssystemet (det låga söktrycket) och lärarresurserna påverkar såväl samverkan som dimensionering (volym). Strukturen på lärarutbildningen påverkar också, exempelvis begränsningar för hur man kan kombinera ämnen. Men samverkan kring dimensionering av utbildning fungerar olika för olika lärarutbildningar, exempelvis grundlärarutbildning respektive ämneslärarutbildning.

Hur sker samverkan kring dimensionering i praktiken?

För lärarutbildning finns flera utvecklade samverkansforum som fungerar bra. En del lärosäten har byggt upp så kallade RUC, regionala utvecklingscentrum, för samverkan om lärarutbildning. Andra lärosäten har byggt upp liknande samverkansstrukturer kring lärarutbildning och på många håll fungerar det bra. Det finns en rörelse mot mer formaliserad samverkan där parternas åtaganden regleras i avtal.

Ett konkret exempel på hur man kan effektivisera fördelningen av VFU-platser är att lärosätena i Stockholm i samverkan med kommunerna har en gemensam VFU-portal. I ett samarbete mellan kommuner, skolor och lärosäten matchas lärarstudenterna med VFU-handledarna via portalen.

Hur fungerar samverkan kring VFU?

Det finns flera utmaningar avseende VFU-platser, dels för att lärarbristen gör det svårt för skolorna att ta emot många studenter på VFU, dels för att det behövs fler lärare med handledarutbildning. Samtidigt gör arbetsbelastningen att det är svårt att låta tillräckligt många lärare genomgå handledarutbildning. Möjligen skulle det underlätta om lärosätena kunde ge handledarutbildningarna i mer flexibel form så att utbildningen lättare kan genomföras parallellt med arbetet som lärare.

Ett kommunförbund påpekar att det är ett generellt problem för arbetslivet att många elever och studenter på olika nivåer i utbildningssystemet behöver komma ut i arbetslivet på prao, praktik och VFU. Sammantaget blir det betungande, i synnerhet för välfärdsyrkena som redan är hårt belastade.

Hur kan samverkan kring dimensionering förbättras?

Det är viktigt att sätta dimensioneringsfrågan på agendan i olika forum där frågor som rör lärarutbildning bereds och diskuteras, oavsett om dessa har mandat att fatta beslut eller ej.

Statens styrning av lärarutbildning behöver bli mer genomtänkt och mindre ryckig. En annan fråga som behöver hanteras är de höga avhoppet på vissa lärarutbildningar, vilket också får negativa konsekvenser för dimensioneringen.

Deltagarna lyfte ett antal frågor som det kan finnas behov av att samverka om i högre utsträckning än idag: mobilitet mellan lärosäten,

genomströmning och validering samt att underlätta för lärarutbildare att alternera mellan anställning vid ett lärosäte och anställning i en skola.

Nationell styrning?

Det förekommer en hel del samarbete mellan lärosäten om lärarutbildning, vilket är positivt men inte tillräckligt. Lärosätena behöver också komma överens om vad som behöver samordnas nationellt. På ämneslärarutbildningen är vissa ämnen så små att de inte bär sig ekonomiskt och då kan det finnas behov av någon form av nationell dimensionering. Hur detta skulle hanteras råder det delade meningar om. Några externa parter förespråkar nationell styrning och medföljande resurser från staten. Men erfarenheterna från den centrala dimensionering som fanns före 1993 är inte så goda och lärosätesföreträdarna framförde att frågan behöver utredas vidare.

Intervjuer med externa parter i programråd

UKÄ har inom ramen för uppdraget även genomfört telefonintervjuer med externa ledamöter vid fyra lärosäten. Vid urvalet av lärosäten togs hänsyn till lärosätets storlek och till geografisk spridning. Lärosätena ombads att bistå med namn på externa ledamöter i programråd med vilka UKÄ skulle kunna genomföra telefonintervjuer. Personer från åtta programråd och partsammansatta organ, vid fyra lärosäten, intervjuades under februari och mars 2018. Lärosäten och organ framgår av bilaga 1.

Vid telefonintervjuerna ställdes frågor om eventuella resultat av samverkan, hur samverkan genomförs och vilka faktorer som är kritiska att få till för en bra samverkan mellan lärosätet och externa ledamöter, samt vilka eventuella utvecklingsbehov som finns utifrån ledamöternas perspektiv.

Upplägg och genomförande

Det framkom av intervjuerna att antalet sammankomster vid både programråd och partsammansatta organ varierar. En person som företräder ett programråd uppgav att mötena hålls en gång per år, men flera av de personer som företräder partsammansatta organ träffas mer regelbundet, mellan fyra och sex gånger per år. Även antalet ledamöter vid sammankomsterna varierar. De partsammansatta organen har i regel fler externa ledamöter än vad programråden har, där det ibland endast finns en externa ledamot.

Lärosätena är vid sammankomsterna företrädde av programansvariga, kursledare, forskare inom ett särskilt område och ibland även av studenter. Vanligtvis är det en lärosätesföreträdare som är ordförande men i ett par partsammansatta organ är det en extern ledamot som är

ordförande. Det framgick vidare av intervjuerna att vissa ledamöter kan variera från gång till gång, beroende på vad man diskuterar.

Majoriteten av ledamöterna hade blivit tillfrågade av sina arbetsgivare utifrån erfarenhet och kompetens men även utifrån kontakter i regionen. Ledamöterna förefaller inte ha en fastställd mandatperiod. Däremot uppgav flera av de intervjuade att om inte en ledamot har tid eller engagemang så får han eller hon i regel inte sitta kvar. De ledamöter som kommer från ett företag förefaller främst företräda sig själva vid samverkansmötena medan de ledamöter som företräder en regional aktör strikt bidrar utifrån regionens intresse.

En majoritet av ledamöterna uppgav att mötenas dagordning vanligtvis är tydlig. Ett par ledamöter som företräder de partsammansatta organen uppgav att ledamöterna får uppgifter som ska fullföljas inför varje mötestillfälle. Vid ett programråd förefaller innehållet på sammankomsterna variera från gång till gång och mötestillfällena vara mer sporadiska. Det finns inte heller någon tydlig dagordning eller struktur för arbetet i det programrådet, och ledamöternas närvaro varierar.

Innehåll och resultat av samverkan

Programråden och de partsammansatta organen är främst beredande organ utan något egentligt beslutsmandat och innehållet i de frågor man diskuterar vid mötena varierar. Flera av ledamöterna uppgav att innehållet i diskussionerna vid samverkansmötena framför allt handlar om planeringen av verksamhetsförlagd utbildning inom sjuksköterskeutbildningar, läkarutbildningar eller lärarutbildningar, men även till exempel ingenjörsutbildningar diskuteras. En ledamot uppgav att inom ramen för programrådets aktiviteter har man tagit fram en så kallad handlingsmodell där externa parter har haft möjlighet att i stor utsträckning påverka kursplaners upplägg kring VFU för att bättre stämma överens med regionens behov.

Hälften av ledamöterna, framför allt ledamöter inom de partsammansatta organen, uppgav att resultaten av samverkan har varit att de påverkat programinnehåll och yrkesutbildningars inriktning. I vissa fall har diskussionerna lett till inrättande av nya utbildningar, som ekonomiutbildning vid Mittuniversitetet och en ingenjörsutbildning vid Stiftelsen Högskolan i Jönköping. Ett par ledamöter som sitter i partsammansatta organ påtalade även att det förekommer olika samverkansåtgärder mellan regionala aktörer och lärosätena för att öka ingenjörsutbildningarnas attraktionskraft inte minst bland kvinnor. Vid Stiftelsen Högskolan i Jönköping har man till exempel inrättat en särskild samordnarroll för att öka samverkan mellan lärosätet, kommunerna och näringslivet.

Enligt ledamöterna förekommer det inte oenigheter vid mötena som inte är överkomliga. Ibland kan vissa frågor fördröjas pga. svårigheter att till exempel hitta rätt kompetens avseende VFU, att kommuner har vissa regler eller att lärosätet har en kursplan att följa. Det framkom av intervjuerna att de externa ledamöterna gärna ser ett ökat fokus på anställningsbarhet och attityd hos studenter vid utbildningarna, till exempel uppgav en person att ingenjörsutbildningarna borde innehålla moment som berör kundrelationer.

Kritiska faktorer för en framgångsrik samverkan

Det framgick av samtliga intervjuer att den främsta framgångsfaktorn för att samverka mellan lärosätena och externa parter ska fungera och att samverkansorganet ska uppnå någon form av resultat är att det finns en *tillit* mellan samtliga ledamöter som deltar. Denna tillit förefaller gynnas av att ledamöterna träffas inte bara vid formella möten, utan även har kontakter i andra sammanhang, till exempel i samband med gemensamma aktiviteter och evenemang.

Det måste även finnas en *förståelse* för varandras olika förutsättningar och verksamheter. Flera av de ledamöter som intervjuats nämnde att det är viktigt att lärosätetsföreträdarna har en förståelse för och erfarenhet av hur näringslivet fungerar och hur behovet ser ut. Vid samarbete kring VFU-platser nämndes det som en framgångsfaktor om det finns en person som har ett ben i båda verksamheter. En ledamot menade att det är lika viktigt att de externa parterna har förståelse för att det tar tid att inrätta en utbildning och att en utbildning måste innehålla vissa kurser för att nå akademisk höjd.

Vidare framgick det av intervjuerna att ledamöternas *engagemang* är en framgångsfaktor och att samtliga ledamöter arbetar mot samma mål och driver frågorna tillsammans, dvs. att det finns ett gemensamt intresse att öka samverkan i regionen, mellan lärosätet, näringslivet och kommunerna. En ledamot menade att arbetet inom det partsammansatta organet blev mer effektivt när det beslutades att ordförande skulle vara från näringslivet.

Det framkom vidare vid intervjuerna att den geografiska *närheten till högskolan* och högskolans storlek spelar roll för samarbetet. De intervjuade ledamöterna menade att det är lättare att samarbeta när man vet vem, och på vilken nivå på lärosätet, man ska ta kontakt vid olika frågor. Vidare underlättas samarbetet om de ledamöter som företräder lärosätet har någon form av beslutsmandat.

Utvecklingsbehov

Ett par ledamöter uttryckte att det föreligger en stor utmaning att till exempel som ensam extern part företräda flera kommuner. Det finns således ett behov av att *bredda representativiteten* i de fall det endast finns en eller två externa ledamöter i ett samverkansorgan. Ett annat utvecklingsbehov som framkom av intervjuerna är att lärosätet, i de

fall det förekommer samverkan med externa parter på flera nivåer på lärosätet, *samordnar arbetet i olika organ*. På motsvarande sätt kan det finnas ett behov av att regionala aktörer samordnar sin samverkan med lärosätet. *Tydliga mandat och en tydlig agenda* för mötena uppfattas också som utvecklingsområden av vissa ledamöter som intervjuats. En ledamot nämnde att det vore bra om externa parter i högre utsträckning *inkluderas i lärosätets aktiviteter*, till exempel får möjlighet att delta i forskningsseminarier.

Kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvård

UKÄ och Socialstyrelsen har inom ramen för uppdraget att analysera och föreslå hur samverkansarenor på nationell och regional nivå mellan berörda aktörer kan utvecklas långsiktigt genomfört en kartläggning av vilka samverkansarenor som finns¹⁴. Med kartläggningen som grund har dialogsamtal genomförts som till del liknade dem som UKÄ genomfört inom uppdraget att kartlägga samverkan om dimensionering av utbildning.

Kartläggning av befintliga samverkansarenor

Under våren 2017 gjordes en kartläggning av befintliga samverkansarenor på nationell och regional nivå mellan främst lärosäten och landsting/regioner. Syftet var att få en bild av vilka forum för samverkan om kompetensförsörjning som finns, vilka sakfrågor dessa arenor hanterar, vilka funktioner/personer som företräder respektive aktör, mötesfrekvenser m.m. Samverkansarenor mellan enbart landsting/regioner eller mellan enbart lärosäten inkluderades inte i kartläggningen. Kartläggningen genomfördes i form av telefonintervjuer. Kommuner, i rollen som hälso- och sjukvårdshuvudman, kontaktades inte direkt, men frågan om vilka kommuner som inkluderades i olika samverkansforum ställdes i intervjuerna med lärosätena.

Kartläggningen visade att samtliga lärosäten och landsting/regioner deltar i olika typer av samverkansforum för kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvård. I många fall handlar det om flera forum på olika nivåer och sammantaget finns det cirka 100 forum för samverkan mellan landsting/regioner och lärosäten. De flesta forum är regionala. Det kan handla om samverkan mellan en region/landsting och de lärosäten som är lokaliserade inom regionen eller om samverkan mellan flera regioner/landsting och lärosäten som är lokaliserade där. Flera av dessa forum utgår från landets sex sjukvårdsregioner. Det framkom även att det finns ett fåtal forum på nationell nivå. De flesta av dessa är programspecifika och avser exempelvis sjuksköterskeprogrammen och läkarprogrammen.

¹⁴ Se även Framtidens vårdkompetens.se.

Kommunerna omnämndes delta i cirka femton av dessa forum. Av kartläggningen framgick också att det finns ett tiotal forum för samverkan mellan främst lärosäten och kommuner.

Flera av arenorna är inrättade utifrån ett strategiskt långsiktigt och operativt perspektiv. Centrala frågor som diskuteras inom ramen för dessa forum är behov och utbud av utbildningar, volym, uppläggningsen av utbildningarna samt innehåll, inklusive verksamhetsförlagd utbildning (VFU). I många fall är det VFU-avtal mellan aktörerna som utgör huvudsaklig grund för samverkan.

Dialogmöten med utvalda samverkansarenor i de sex sjukvårdsregionerna

Utifrån den tidigare gjorda kartläggningen genomfördes i november/december 2017 sex dialogmöten med det huvudsakliga samverkansorganet i respektive sjukvårdsregion. Vid dessa möten deltog företrädare för såväl lärosäten som externa parter.

De sex mötena med sjukvårdens huvudmän och lärosätena genomfördes i Umeå, Västerås, Stockholm, Linköping, Göteborg och Malmö. Samtliga landsting/regioner och lärosäten bjöds in att delta, varav i stort sett samtliga hade möjlighet att närvara. På vissa av mötena deltog även kommunföreträdare, och mötesdeltagarna utgjordes av personer med erfarenhet av och kunskap om förutsättningarna för samverkan kring kompetensförsörjning. Deltog gjorde exempelvis HR-direktörer, HR-strateger, rektorer, prodekaner och ämnesansvariga.

Syftet med mötena var främst att identifiera aktörernas bedömning av vilka grundläggande förutsättningar för regional samverkan som måste finnas, att identifiera hinder och möjligheter för dessa förutsättningar och att identifiera möjliga lösningar för att möjliggöra dessa förutsättningar.

Ur den stora mängden synpunkter och förslag som framkom var det några saker som framfördes i stort sett på samtliga sex möten. En synpunkt var att samverkan mellan huvudmän och lärosäten försvåras av att huvudaktörerna har olika uppdrag, landsting/regioner har ett regionalt och lärosätena har ett nationellt uppdrag. Annat gemensamt var att särskilt betydelsefulla grundläggande förutsättningar för regional samverkan är att det finns gemensamma målbilder, ett gemensamt språk och en uttalad vision för vad samverkan förväntas uppnå eller leda till. Det gäller såväl samverkan mellan huvudmän och lärosäten, som samspelet mellan den regionala och den nationella nivån. Huvudmännen och lärosätena menade att de har svårt att av egen kraft utarbeta exempelvis de gemensamma målbilder och språk eller den stödjande struktur som efterfrågas och som bedöms vara en viktig utgångspunkt för utvecklingen av samverkansarenor som stödjer en effektiv och ändamålsenlig kompetensförsörjning. När det gäller frågan

om nationell styrning framhåller några att det är viktigt att de mål som pekas ut på nationell nivå är möjliga för den regionala nivån att omsätta i befintliga strukturer och sammanhang.

UKÄ:s slutsats från dessa möten är att om utgångspunkterna för dialogen mellan de regionala samverkansarenorna skiljer sig åt allt för mycket, riskerar centrala diskussioner om exempelvis dimensionering istället att föras utifrån de enskilda samverkansarenornas behov och förutsättningar, och utan ett nationellt perspektiv. Landsting/regioner och lärosäten har också starka önskemål, även om synpunkterna och behoven varierar mellan sjukvårdsregionerna, om att exempelvis roller och uppdrag ska bli tydligare, att kunskaps- och faktaunderlag samordnas bättre och att färdriktningen ur ett nationellt perspektiv blir tydligare.

Lärosätessdialoger

För att komplettera resultatet av enkäten och inhämta mer fördjupad information kring samverkan om dimensionering, bjöd UKÄ in lärosätena till dialogmöten. Sammanlagt 37 lärosäten medverkade vid något av de sex dialogmöten som genomfördes i januari 2018, se bilaga 1. Fyra av dessa var likadant utformade och vid dessa hade UKÄ strävat efter att blanda olika typer av lärosäten, dels gällande storlek och inriktning, dels utifrån deras enkätsvar. En del av de konstnärliga högskolorna och små enskilda utbildningsanordnarna framförde i sina enkätsvar att deras samverkan med externa parter delvis skiljer sig från andra lärosätens. UKÄ valde därför att genomföra två separata dialogmöten med konstnärliga högskolor respektive små enskilda utbildningsanordnare; resultaten från dessa redovisas nedan i separata avsnitt. Samtliga lärosäten som svarat på enkäten bjöds in att delta vid något av dialogmötena.

Resultat av lärosätessdialoger

Varje dialogmöte inleddes med att UKÄ redovisade en preliminär sammanställning av enkätsvaren samt de synpunkter som framkommit vid mötena med externa parter. Resultaten diskuterades och lärosätena fick möjlighet att kommentera såväl uppdragets genomförande i stort som enkätformuläret och enkätsvaren. Lärosätena fick på så sätt också tillfälle att nyansera och kontextualisera de enkätsvar de lämnat. (Denna diskussion sammanfattas under *Generella synpunkter* nedan.) Därefter fördes en diskussion om samverkan kring dimensionering utifrån ett antal diskussionsfrågor som UKÄ skickat ut inför dialogmötena.

Generella synpunkter

Som en bakgrund till diskussionen redovisade UKÄ en preliminär sammanställning av enkätsvaren samt de synpunkter som framkommit vid de möten som hållits med externa parter. Lärosätena var generellt positiva till uppdelningen av utbildningarna i tre grupper (A, B och C), men menade att vissa formuleringar i enkäten varit oklara. Till exempel var definitionerna av de tre grupperna inte entydiga (detta diskuteras på s. 21 under rubriken Gruppering av utbildningar) och det framgick inte tydligt om enkäten omfattade forskarutbildning och uppdragsutbildning. Vissa frågor hade oprecisa svarsalternativ: frågorna som handlade om huruvida externa parter synpunkter fått effekt hade bara svarsalternativen Ja, Nej och Vet ej – ett ja-svar säger ingenting om hur vanligt förekommande det är. Lärosätenas företrädare påpekade att enkätsvaren därför bör tolkas med försiktighet.

Lärosätena påpekade också vikten av dels ett internationellt perspektiv, dels ett forskningsperspektiv på samverkan med externa parter. Internationell samverkan är en viktig fråga av flera skäl: internationell studentmobilitet, det faktum att många lärosäten konkurrerar med universitet i andra länder, utbildningar som genomförs i internationell samverkan, etc. Ett perspektiv som inkluderar forskning är viktigt eftersom samverkan med externa parter kring forskning inte sällan har en direkt koppling till utbildning, till exempel förekommer det att forskningsprojekt som genomförs i samverkan med externa parter ger upphov till nya utbildningar.

Vid dialogmötena fördes även en generell diskussion om varför UKÄ fått uppdraget och vilka åtgärder det kunde förväntas leda till. Några lärosäten uttryckte farhågor om att uppdraget skulle leda till en likriktning, där alla lärosäten förväntas följa en viss modell för samverkan. Ett lärosäte betonade att universitetens och högskolornas storlek, bredd, karaktär och därmed förutsättningar för samverkan kring bland annat dimensionering skiljer sig åt. Därmed kan inte någon given specifik modell fungera för alla. Att sprida goda exempel på former för samverkan vore däremot önskvärt. Flera lärosäten lyfte också den högre utbildningens långsiktiga karaktär: ett viktigt syfte med utbildningen är att förbereda studenterna för ett föränderligt arbetsliv, och det är olyckligt om högre utbildning förväntas anpassa sig till en statisk nulägesbild av arbetsmarknadens behov. Det är viktigt att det finns utbildningar där man inte på förhand kan säga vilken sektor alla studenter kommer att arbeta inom – det behövs en flexibilitet i och med att man aldrig kan veta exakt vilka kompetenser som kommer att behövas i framtiden. Ett lärosäte framhöll att överskott av högskoleutbildade inte är något stort problem på den svenska arbetsmarknaden, det är bristyrkena som är problemet.

Övergripande, strategisk samverkan

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Har lärosätet en strategi för samverkan om dimensionering av utbildning?
- På vilken nivå inom lärosätet är det lämpligt att bedriva samverkan om dimensionering av utbildning? Central nivå, fakultetsnivå, institutionsnivå etc.?
- Vilka samverkansarenor är bäst lämpade för att diskutera kompetensförsörjningsfrågor?

Få eller inga lärosäten har strategidokument specifikt för samverkan om dimensionering. Däremot har lärosätena ofta strategier för samverkan, där vissa av de olika områdena inom dimensionering (som de definierats inom ramen för UKÄ:s kartläggning) kan ingå. Bilden av lärosätenas samverkan om dimensionering kännetecknas av en stor mångfald, mellan och delvis också inom lärosätena. Samverkan kring dimensionering med externa parter äger rum i en mängd

olika sammanhang inom respektive lärosäte, på olika nivåer inom lärosätet. Det är inte överraskande att bilden är så komplex eftersom dimensionering omfattar flera områden och berör flera olika sorters beslut. En tendens är att samverkan om utbildningars innehåll sker relativt långt ner i organisationerna (till exempel på programnivå) medan samverkan om övergripande beslut om utbildning fattas på högre nivåer (till exempel ledningsnivå). När det gäller beslut om volym är det oftast inte externa parter synpunkter som är avgörande utan snarare ekonomi och söktryck. Innehållsfrågor kan vara lättare för externa parter att påverka, enligt vissa lärosäten. Samverkan har också olika karaktär beroende på vilka utbildningar det handlar om. När det gäller vård- och lärarutbildningar är behovet stort av samverkan med arbetsgivare i närområdet, som region och kommuner, på grund av VFU.

De regionala kompetensplattformarnas (se s. 7) lämplighet som arenor för kompetensförsörjningsfrågor diskuterades. Enligt lärosätena fungerar de regionala kompetensplattformarna olika väl i olika regioner. Vissa uppfattar det som problematiskt att plattformarna spänner över alla utbildningsnivåer, vilket gör att bara en del av frågorna är relevanta för universitet och högskolor. Utsända från lärosäten respektive region och kommuner företräder inte heller alltid kompatibla nivåer i organisationerna och ibland har det funnits en överdriven förväntan på lärosätena att lösa regionala kompetensförsörjningsproblem. Det är därför mycket vanligt att lärosätena bygger upp egna strukturer för samverkan med bland annat kommuner i närområdet, och för vissa utbildningar är det vanligare att lärosätena väljer att samverka nationellt, inom ramen för till exempel professionsorganisationer. I vissa regioner är dock erfarenheterna av regionala kompetensplattformar mer positiva.

UKÄ påpekade att komplexiteten i formerna för samverkan ibland gör att de blir svåra för externa parter att överblicka, något som framkommit vid de möten som hållits med externa parter; ofta finns ingen tydlig information om former och arenor för samverkan på externa webbsidor. Lärosätenas företrädare instämde i viss mån i detta och en av dem påpekade att det vilar ett stort ansvar på lärosätena att förklara hur de arbetar och hjälpa externa parter att hitta rätt.

Nationella respektive regionala behov

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Hur kan lärosätenas nationella uppdrag förenas med regionala behov av utbildade?
- Hur kan lärosäten samverka så att utbildningar som behövs men inte kan bära sig ekonomiskt för ett enskilt lärosäte ändå kan ges?
- I vilken utsträckning sker samverkan om arbetslivets behov av vidareutbildning för yrkesverksamma?

Enligt lärosätena finns det ofta ingen konflikt mellan deras nationella uppdrag och regionala behov av utbildade. När det gäller till exempel

lärare och vårdpersonal är behovet stort i praktiskt taget hela landet. Att få fram tillräckligt med VFU-platser, och att kunna genomföra VFU med tillräcklig kvalitet, är dock problematiskt på många håll. Här krävs alltså en regional samverkan med arbetsgivare för att såväl de nationella som de regionala behoven ska kunna tillfredsställas. Rent generellt är det vanligt att regionala aktörer har önskemål på lärosätenas utbildningsutbud, och ibland har de en övertro på att de studenter som utbildas också stannar i regionen. Det förekommer också att regionala aktörer har ett alltför snävt perspektiv och ifrågasätter vissa, smalare utbildningar vid lärosätet som de inte uppfattar att det finns något behov av i regionen. Därför är det viktigt att kommunicera till externa parter att lärosätet har en mångfald olika uppdrag och därför kanske inte kan tillmötesgå alla förväntningar.

Utbildningar som är för små för att bära sig ekonomiskt innebär en stor risk för lärosäten. Det har inte fungerat bra, enligt företrädarna för lärosätena, att lämna till lärosätena att ensamma ta ansvar för små utbildningar som inte bär sig men som det finns ett samhällsligt behov av. Visserligen förekommer det att lärosäten ger utbildningar i samarbete, eller att man på andra sätt samråder kring utbildningsutbud för att smala utbildningar ska kunna genomföras, men det finansiella styrsystemet gynnar inte sådant samarbete. Lärosätena var i stort sett eniga om att det därför är önskvärt med någon form av nationell styrning i vissa fall. Vid ett dialogsamtal framkom att styrningen i så fall ska kombineras med finansiering. Språkutbildningar nämns som exempel på utbildningar som är svåra att få att bära sig; Sverige riskerar därför en stor brist på språklärare i framtiden. Styr- och resursutredningen (Strut) beskriver i sin första promemoria ett preliminärt förslag om hur regeringen kan träffa överenskommelser med lärosäten och fördela resurser och ansvar för små utbildningar för att nationella behov ska kunna tillgodoses.¹⁵ De lärosäten som deltog i dialogmötena uppfattade förslaget som intressant, men några sade sig inte kunna ta ställning förrän förslaget om ett nytt styrsystem formuleras mer i detalj. Ett lärosäte framhöll att regeringen (Utbildningsdepartementet) behöver förbättra förutsättningarna att föra dialog med lärosätena för att modellen ska kunna fungera.

När det gäller arbetslivets behov av vidareutbildning för yrkesverksamma fyller uppdragsutbildningar en viktig funktion. Ett problem är att små företag inte har råd med uppdragsutbildningar. Vissa lärosäten kan dock söka medel från KK-stiftelsen för att starta upp nya utbildningar i samverkan med näringslivet där lärosätet, medverkande företag och (inledningsvis) KK-stiftelsen bidrar till finansieringen. Även fristående kurser fyller en mycket viktig funktion vad gäller vidareutbildning för yrkesverksamma, men det är viktigt att ha i åtanke att dessa inte kan skraddarsys för att passa en given arbetsgivares specifika behov; i så fall

¹⁵ Utredningen om styrning för starka och ansvarsfulla lärosäten (Strut), U 2017:05: Övergripande modellförslag för styrning av universitet och högskolor, promemoria 2018-01-04.

bör kurserna ges i form av uppdragsutbildningar. De senaste åren har många lärosäten prioriterat programutbildning på bekostnad av fristående kurser, bland annat beroende på att programutbildningar i högre utsträckning bär sig ekonomiskt. En lösning som några har valt är att göra kurser inom programmen tillgängliga även för icke-programstuderande. Oavsett vilket alternativ man väljer – att skapa fristående kurser eller att öppna programkurser för icke-programstuderande – är dock den låga genomströmningen bland yrkesverksamma som deltar i högre utbildning ett problem.

Samverkan med arbetsgivarna är därför central för att vidareutbildningar för yrkesverksamma ska fungera. Det är önskvärt att arbetsgivare i högre grad ger möjlighet för personal att delta i utbildning på arbetstid. Detta skulle bland annat bidra till att förbättra genomströmningen, då yrkesverksamma ofta inte har tid och energi att delta i utbildning vid sidan av ett heltidsarbete.

Det saknas ekonomiska incitament för att behålla och vidareutveckla utbudet av fristående kurser, som alltså kan fylla en viktig funktion när det gäller vidareutbildning för yrkesverksamma. Vissa lärosäten anser att någon form av nationell styrning därför skulle vara önskvärd. Det finns också en brist på såväl finansiering som reglering när det gäller öppna utbildningar som till exempel mooc-kurser, vilka också har en potential att bidra till det livslånga lärandet.

Vilka externa parter?

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Hur försäkras lärosätena sig om att de samverkar med rätt externa parter?
- Hur hittar lärosätet parter att samverka med om utbildningar som inte har någon tydlig arbetsmarknad?
- För lärosätet diskussioner med Myndigheten för yrkeshögskolan om utbildningsutbudet?
- Vad krävs av de externa parterna för att samverkan ska vara effektiv och ge lärosätena relevant information som de kan agera utifrån?

Det externa parter främst kan bidra med är ett framtidsperspektiv: vilka kompetenser kommer att behövas i framtiden i deras bransch? Det som är mest intressant för lärosätet är ett längre tidsperspektiv, uppemot 10–15 år. Lärosätet är ofta intresserade av en generell bild, varför det är viktigt att externa parter kan lyfta blicken och ge ett nationellt perspektiv, snarare än att enbart fokusera på behoven i den egna verksamheten. Lärosätena har själva ett ansvar att förklara sin kultur, att förändringsprocesser ofta har långa tidsramar och att det tar tid att till exempel bygga upp en fungerande högskoleutbildning. Lärosätenas företrädare framhöll också att universitet och högskolor inte bara har i uppdrag att utbilda för specifika yrken med direkt anställning efter examen utan även ska bidra till att tillgodose samhällets behov av

bildning och generiska kunskaper, något som bör förmedlas till externa parter. Genom att lärosätet bygger upp långsiktiga partnerskap kan förutsättningarna bli bättre att nå en ömsesidig förståelse.

Det kan vara en utmaning att utveckla extern samverkan i de utbildningar där det inte finns någon självklar motpart pga. att arbetsmarknaden är otydlig eller mycket bred. Lärosätet måste då arbeta mer aktivt med att skapa forum och bjuda in externa parter. En nyckel är att följa upp alumner: genom att se var de befinner sig på arbetsmarknaden kan lärosätet hitta fram till externa parter som kan bjudas in till samverkan.

Det tycks inte vara särskilt vanligt att lärosäten samverkar med Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH), men däremot förekommer det inte sällan att lärosäten har kontakter med anordnare av YH-utbildningar genom att de ingår i ledningsgrupper för olika YH-utbildningar (ett fåtal lärosäten är själva anordnare av YH-utbildningar). Ett lärosäte ger ett exempel på att man avvecklade en utbildning som sedan kom att erbjudas av en annan anordnare i form av en YH-utbildning, en process där lärosätet bland annat samverkade med MYH. Sådan samverkan försvåras dock av YH-utbildningarnas korta planeringshorisont, då anordnare får tillstånd för en YH-utbildning under en begränsad period innan de återigen måste ansöka i konkurrens. Gränsdragningen mellan utbildningar som ska erbjudas av universitet och högskolor och de som passar bättre som YH-utbildningar är klar i teorin, men ibland otydlig i praktiken. Korta ingenjörsutbildningar nämns som ett exempel där gränsen inte är tydlig. Antalet studerande på YH-utbildningar växer¹⁶ och ett lärosäte efterfrågar en tydligare strategi från regeringen för lärosätenas respektive MYH:s uppdrag i framtiden.

Samverkan om utbildning på forskarnivå

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Tar ni hänsyn till behovet av forskarutbildade utanför högskolan i dimensioneringen av utbildning på forskarnivå?
- Diskuterar lärosätet utformningen av, eller innehållet, i utbildning på forskarnivå med externa parter?

Antalet forskarstuderande har minskat de senaste åren av flera orsaker, bland annat att forskarutbildningen blivit dyrare¹⁷. Lärosätena menar också att konkurrensen om extern finansiering kan styra medel från forskarutbildning mot postdoktoral nivå. Dimensioneringen av forskarutbildning beror sällan på någon strategisk analys av behovet av forskarutbildade utan styrs till stor del av externa medel. Hur samhällets behov av forskarutbildade ser ut är en mycket relevant fråga som borde diskuteras mer. Inte bara behovet av forskarutbildade utanför högskolan borde då beaktas, utan även hur behovet ser ut inom

¹⁶ Myndigheten för yrkeshögskolan: *Statistisk årsrapport 2017*, MYH 2016/4273.

¹⁷ UKÄ: Universitet och högskolor – Årsrapport 2017, sid 60.

högskolan. Dimensioneringen av utbildning på forskarnivå respektive grundnivå och avancerad nivå hör i själva verket ihop eftersom antalet disputerade påverkar möjligheten att bygga ut utbildningar på grundnivå och avancerad nivå i framtiden. Enligt lärosätena är bristen på disputerade lärare ett stort problem för en del utbildningar, till exempel gäller detta lärarutbildningarna. Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå har visserligen ökat totalt sett, men de externa medlen utgör en större andel än tidigare¹⁸. Företrädare för lärosätena menar att det finns åtminstone två problem med de externa medlen: att de ofta kräver medfinansiering från lärosäten (forskningsfinansiärer vill ofta inte finansiera en hel doktorandanställning) och att externa medel är ojämnt fördelade mellan forskarutbildningsämnen. Inom utbildningsvetenskap och omvårdnad är det svårt att få extern finansiering. Externa parter som till exempel kommuner och landsting medfinansierar visserligen forskarutbildning till viss del, men finansiärerna ger ibland uttryck för att de forskarutbildade inte kommer dem till nytta i tillräckligt hög utsträckning eftersom de ofta stannar kvar inom högskolan efter disputationen.

Frågan om dimensionering av forskarutbildning kan enligt lärosätena inte lämnas helt upp till dem att lösa, utan regeringen bör ge uttryck för en uppfattning, inte minst med tanke på framtida behov av disputerade inom lärar- och vårdutbildningarna. Kanske kan någon form av nationell styrning vara motiverad även här, även om detaljstyrning bör undvikas. Lärosätena menar att det också är viktigt att ha i åtanke att antalet publikationer och citeringar påverkar statens resurstilldelning, vilket indirekt leder till att medel styrs mot postdoktornivån och seniora forskare snarare än till forskarutbildningen.

När det handlar om så kallade företagsdoktorander, och andra doktorander som genomför forskarutbildningen inom ramen för sitt arbete, diskuterar lärosätena inrättande av doktorandtjänster och innehåll i forskarutbildning med finansiärerna, kopplat till den forskning som är aktuell. I övrigt skulle samverka med externa parter, till exempel i egenskap av avnämare, kunna utvecklas. Många forskarutbildade lämnar akademien efter disputation, och det skulle behöva göras mer systematiska uppföljningar av vart de tar vägen, bland annat för att identifiera nya relevanta samverkansparter. Externa ledamöter i till exempel fakultetsstyrelser skulle kunna utnyttjas mer. Det är också viktigt att lärosätena fortsätter att arbeta aktivt med att göra yrket som lärare och forskare inom högskolan mer attraktivt, bland annat genom att utveckla karriärvägarna för forskarutbildade inom akademien.

Vilka underlag används?

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Hur arbetar lärosätena för att skaffa sig en bild av kompetensbehov?
- Genomför lärosätet alumnundersökningar?
- Hur skulle prognoser behöva utformas för att bli mer användbara?

¹⁸ UKÄ: Universitet och höskolor – Årsrapport 2017, sid 129.

De allra flesta lärosäten genomför alumnundersökningar, åtminstone programspecifika, en del även på lärosätesövergripande nivå. Några nämner att arbetet med alumnundersökningar kommer att bli mer systematiskt i och med det nya nationella kvalitetssäkringssystemet, där granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete är en komponent. Alumnundersökningar kan vara ett verktyg i detta kvalitetssäkringsarbete. Generellt är svarsfrekvensen på alumnundersökningar låg, och det kan krävas en stor arbetsinsats från lärosätets sida för att förbättra den. Det är fördelaktigt att upprätthålla en levande relation till alumner, till exempel genom att erbjuda aktiviteter som intresserar dem – inte bara med tanke på svarsfrekvens i alumnundersökningar, utan också för att alumner kan utgöra en viktig länk i extern samverkan.

Ett lärosäte nämner att alumnundersökningar är lämpliga särskilt för att följa upp innehållet i utbildningen, om alumner uppfattar att de har rätt kunskaper för sin yrkesroll etc. I fråga om andra områden inom dimensionering, som volym, är de inte fullt så användbara och då används istället prognoser. I stort sett alla lärosäten använder sig av prognoser i någon utsträckning: bland annat SCB:s, SACO:s, UKÄ:s och Socialstyrelsens prognoser nämns. En utvecklingsmöjlighet är prognoser som ger en bild av hur behovet av generiska färdigheter, inte bara yrkesspecifika kompetenser, kan se ut i framtiden.

Det finns ett behov av prognoser med 4-5-årsperspektiv eller längre med god träffsäkerhet, men sådana är svåra att framställa. Prognoser utgör dock bara en pusselbit bland många och måste kompletteras med annan information. Lärosätena för också dialog med arbetsgivare (näringsliv, kommuner etc.) på olika nivåer för att skapa sig en bild av behovet av kompetensförsörjning. Prognoser slår ofta fel och även i det fall de slår in så hjälper det inte om studenternas efterfrågan inte speglar prognoserna. Därför är det en fördel att prognoserna är trubbiga. Annars kan de ge sken av att ge en exakt bild av det framtida behovet av utbildade. Ett lärosäte uttrycker att studenternas utbildningsval ofta är en bättre indikator på framtidens arbetsmarknad.

Resultat från lärosätesdialog med konstnärliga högskolor

Liksom vid övriga dialogmöten inleddes mötet med konstnärliga högskolor med att UKÄ redovisade en preliminär sammanställning av enkätsvaren samt de synpunkter som framkommit vid UKÄ:s möten med externa parter och lärosätena hade möjlighet att diskutera och kommentera resultaten. Därefter fördes en diskussion om samverkan kring dimensionering utifrån ett antal diskussionsfrågor som UKÄ skickat ut inför dialogmötet.

Generella synpunkter

Konstnärliga högskolor har ofta praktik i stället för verksamhetsförlagd utbildning (VFU), vilket medförde viss osäkerhet om hur de skulle placera sina utbildningar i de olika kategorierna A, B respektive C.

Konstnärliga utbildningar genomsyras generellt av en organisk samverkan eftersom såväl lärare som de studenter som antas i allmänhet är verksamma inom yrket och bidrar till utvecklingen av utbildningen.

I enkäten fanns frågor om huruvida utbildningar ges på campus eller distans. De konstnärliga högskolorna menar att utbildningar kan tillgängliggöras i flexibel form på många olika sätt. Det behöver inte bara handla om ifall de ges på campus eller distans, utan det kan handla om helgkurser, kurser som bedrivs i koncentrerade perioder, sommarkurser eller arbetsförlagd utbildning. Det är olika sätt att anpassa utbildningen till studenterna som ofta är yrkesverksamma.

Övergripande/strategisk samverkan

Diskussionerna utgick från följande frågor:

- Har lärosätet en strategi för samverkan om dimensionering av utbildning?
- På vilken nivå inom lärosätet är det lämpligt att samverka om dimensionering av utbildning? Central nivå, fakultetsnivå, institutionsnivå etc.?
- Vilka samverkansarenor är bäst för att diskutera kompetensförsörjningsfrågor?

En stor del av samverkan om dimensionering sker organiskt och det varierar i hur hög grad samverkan är synliggjord i styrdokument och medvetandegjord i organisationen. Ett lärosäte har dock en tydlig strategi och en levande diskussion om förnyelse. Samtidigt är verksamheten i sig uppbyggd så att samverkan genomsyrar utbildningen. För konstnärliga högskolor är det viktigt att ha lärare som är verksamma inom området. Därför har de många gästlärare, nationella och internationella, för kortare och längre perioder. Flera har också deltidsanställningar. Tanken är att lärarna ska gå ut och in mellan högskolan och verksamheten utanför.

Samverkan sker därför på alla nivåer inom lärosätet, eftersom både lärare och studenter är verksamma utanför. Men samverkan handlar mer om innehåll än om volym. Studenterna påverkar också utbildningsinnehållet i hög grad.

Kompetensförsörjningsfrågor kan diskuteras i flera olika forum. Ett lärosäte menar att forum där alumner ingår är bäst lämpade. Ett annat lärosäte menar att man måste tänka brett eftersom konstnärliga högskolor tillför samhället viktig kompetens som kan användas på olika sätt. Lärosätet för exempelvis diskussioner med teknikföretag om konstnärligt arbete.

Ett annat lärosäte har styrelseinternat två gånger per år och diskuterar då kompetensförsörjningsfrågor på djupet. Sedan fattar styrelsen beslut och därefter ska besluten omsättas i verksamhet. Ledtiderna är dock ofta så långa så det händer att ledamöterna i styrelsen hinner avgå innan besluten lett till effekter på verksamheten.

Flera lärosäten har samarbeten inom främst ämneslärarutbildningen och dessa samarbeten uppstår vid behov. För att samarbeten ska fungera är det viktigt med närhet, antingen geografisk eller inom ämne. Det är lättare att samarbeta med mindre lärosäten som kan vara mer flexibla med sin fördelning av utbildningsplatser och har snabbare beslutsvägar. Större lärosäten är mer trögrörliga.

Vilka externa parter?

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Hur hittar lärosätet parter att samverka med om utbildningar som inte har någon tydlig arbetsmarknad?
- Vad krävs av de externa parterna för att samverkan ska vara effektiv och ge lärosätena relevant information som de kan agera utifrån?

Vid konstnärliga högskolor kommer lärarna ofta från de organisationer som de diskuterar behov av framtida kompetenser och praktik med. Därmed blir det en förlängning av verksamheten, snarare än diskussioner med externa parter. Men man diskuterar också behov av vidareutbildning och frågor som rör breddad rekrytering med olika parter. Ibland söker lärosätet upp de parter de vill samverka med, utifrån vilka behov det gäller, men det finns också ett stort intresse bland externa parter av att samverka.

Ett lärosäte har på eget initiativ startat ett innovationskontor med en inkubatorverksamhet som är rikstäckande. Studenterna har behov av att hitta andra marknader för sin verksamhet än den traditionella.

Vilka underlag används?

Diskussionen utgick ifrån följande frågor:

- Hur arbetar lärosätena för att skaffa sig en bild av kompetensbehov?
- Genomför lärosätet alumnuundersökningar?

Som framgått ovan är alumner en bra källa till information för konstnärliga högskolor om kompetens som behöver tillgodoses, exempelvis i form av vidareutbildning. I övrigt är kompetensbehoven svåra att fastställa eftersom konstnärliga utbildningar kan vara relevanta även inom andra fält. Lärosätena använder visserligen Kulturrådets statistik och andra relevanta etableringsdata, men menar att de inte ger hela bilden. Majoriteten av alumnerna definierar sig och verkar inom det yrke de utbildat sig för men det är en låg andel som försörjer sig helt på sitt konstnärliga yrke.

De konstnärliga högskolorna har förhållandevis mycket kontakt med alumner via alumndagar och olika nätverk, men genomför sällan alumnundersökningar. Tre lärosäten genomförde dock alumnundersökningar för ett antal år sedan och några har planer på att införa sådana.

Resultat från möten med små enskilda utbildningsanordnare

Även detta dialogmöte inleddes med att UKÄ redovisade en preliminär sammanställning av enkätsvaren samt de synpunkter som framkommit vid UKÄ:s möten med externa parter. Lärosätena hade möjlighet att diskutera och kommentera resultaten. Därefter fördes en diskussion om samverkan kring dimensionering utifrån ett antal discussionsfrågor som UKÄ skickat ut inför dialogmötet.

Generella synpunkter

Det kan vara svårt för små högskolor att formalisera samarbeten med andra lärosäten pga. storleksskillnader. Samarbetet sker då på olika nivåer (central nivå respektive institutionsnivå) och det blir oklarheter om på vilken nivå avtalet mellan lärosätena ska skrivas. Men har man inte formaliserat samarbetet så finns det risk att lärosätena hamnar i en konkurrenssituation. Även om det förekommer samarbeten med andra lärosäten händer det att små enskilda utbildningsanordnare glöms bort när statliga lärosäten samverkar om professionsutbildningar.

Den tunga arbetsbelastningen inom vården kan försvåra samverkan. Exempelvis kan inte Nationell klinisk slutexamination (NKSE) för sjuksköterskeutbildningen genomföras med stöd från sjuksköterskor vid de aktuella klinikerna inom ett av landstingen.

Högskolorna har ansvar för att utbilda generalister som kan ett helt fält, medan arbetsgivaren frågar efter specialister. Många yrkesförberedande utbildningar kräver, trots att de är längre nu än tidigare, att den utbildade har en läroperiod på arbetsplatsen.

Övergripande/strategisk samverkan

Diskussionen utgick ifrån följande frågor:

- Har lärosätet en strategi för samverkan om dimensionering av utbildning?
- På vilken nivå inom lärosätet är det lämpligt att samverka om dimensionering av utbildning? Central nivå, fakultetsnivå, institutionsnivå etc.?
- Vilka samverkansarenor är bäst för att diskutera kompetensförsörjningsfrågor?
- Hur kan lärosäten samverka så att utbildningar som behövs men inte kan bära sig ekonomiskt för ett enskilt lärosäte ändå kan ges?

Initiativ till förändringar kan komma både utifrån och från olika nivåer inom högskolan. Även samverkan om forskning kan öppna upp för samverkan om utbildning. De små enskilda utbildningsanordnarna har nära band till avnämarna, antingen direkt eller indirekt. Premisserna för samverkan är goda, men samtidigt är utbildningsplatserna låsta. Därtill är tillgången på VFU-platser begränsande.

En teologisk högskola menar att dimensionering diskuteras med ägare och intresseorganisationer. Man för även diskussioner om förändringar av yrkesrollen och nya verksamheter och hur detta påverkar utbildningsutbudet.

Högskolorna genomför förhållandevis mycket uppdragsutbildning, som ibland kan ge impulser till utveckling av den ordinarie utbildningen. Men de har små möjligheter att utveckla nya utbildningar när de ser ett behov, exempelvis fristående kurser, eftersom de inte har utrymme för det. Utbildningar utanför uppdraget får de ingen ersättning för och därför ges sådana utbildningar hellre som uppdragsutbildning. I vissa fall kan dock samarbetsparter bidra till finansieringen.

Vilka externa parter?

Diskussionen utgick från följande frågor:

- Hur hittar lärosätet parter att samverka med om utbildningar som inte har någon tydlig arbetsmarknad?
- Vad krävs av de externa parterna för att samverkan ska vara effektiv och ge lärosätena relevant information som de kan agera utifrån?
- I vilken utsträckning sker samverkan om arbetslivets behov av vidareutbildning för yrkesverksamma?

Personrörlighet mellan högskolan och verksamheten utanför är viktig. Många kontakter också högskolorna och vill samverka. Men det är ofta i pågående samverkansverksamhet som utbildningen utvecklas och nya idéer föds. Exempelvis kan behov av handledarutbildning uppstå när studenterna är ute i verksamheten.

Ett lärosäte menar att man kan se samverkan på två olika sätt. Det ena är att man tänker att lärosätet möter det "omgivande samhället". Då är det tydligt vad som är centrum och vad som är periferi. Det andra sättet är att man faktiskt samverkar, och gör saker tillsammans. Det är viktigt att man har ett tydligt gemensamt mål, och att de man samverkar med har gjort egna analyser och kan bidra med relevanta synpunkter.

En betydande del av den utbildning som de små enskilda utbildningsanordnarna bedriver är vidareutbildning, exempelvis specialist-sjuksköterskeutbildning och psykoterapeututbildning. Arbetslivet har dock ofta på grund av arbetsbelastningen svårt att släppa sin personal till vidareutbildning. En högskola försöker då tillmötesgå genom att ge viss handledarutbildning ute på klinikerna.

Genomför lärosätet alumnundersökningar?

Fyra av fem högskolor genomför alumnundersökningar, vart femte eller tionde år och återstående högskola avser att börja med alumnundersökningar. Undersökningarna används till stor del för att undersöka hur alumnerna ser på utbildningens användbarhet, men också för andra syften. Det är också vanligt med arbetsgivar dagar och en högskola har relativt omfattande alumnverksamhet.

Genom att en stor del av studenterna redan har varit yrkesverksamma bidrar de också till att utveckla utbildningen under sina studier.

Dialogsamtal med SFS

För att få del av studenternas synpunkter har UKÄ träffat företrädare för Sveriges förenade studentkårer (SFS). Mötet inleddes med att UKÄ redogjorde för uppdraget och några preliminära resultat från enkätundersökningen samt från möten med externa parter. SFS hade möjlighet att lämna kommentarer och därefter diskuterades studenternas roll i dimensionering av utbildning och vad som är viktigast att tänka på när det gäller lärosätenas samverkan med externa parter om dimensionering av utbildning.

Vad gäller studenternas roll i dimensioneringen menade företrädarna för SFS att utbildningen inte bör vara arbetsmarknadsstyrd. Samverkan ska syfta till att göra utbildningen relevant för studenterna, snarare än för arbetslivet, och SFS menade att högskoleutbildning är användbar för mer än bara ett specifikt yrke. Studenternas efterfrågan ska vara den viktigaste faktorn när det gäller volymen av svensk högre utbildning och SFS vill inte se någon detaljstyrning av utbildningarnas dimensionering.

Gällande lärosätenas samverkan med externa parter anser SFS att det är viktigt att samverka med alumner, som också kan fungera som ambassadörer för högskolan gentemot arbetslivet. Studentkårer kan spela stor roll för samverkan, till exempel genom att hålla i arbetsmarknadsmässor. SFS betonade också att studenter inte alltid är företrädare i externa samverkansorgan, vilket de ser som problematiskt.

Analys

Samverkar lärosäten med externa parter?

Den kartläggning som UKÄ gjort visar att alla lärosäten samverkar med externa parter på flera olika sätt i frågor som rör dimensionering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Det framgår av såväl enkätsvaren som av de dialogmöten som UKÄ genomfört. En del lärosäten har integrerat samverkan i sina formella strukturer genom att ha med externa parter i beslutande organ på olika nivåer. Andra lärosäten bedriver samverkan om utbildning huvudsakligen i beredande organ på institutions- eller programnivå genom att externa ledamöter ingår. Många lärosäten har branschråd eller andra samverkansorgan med företrädare för avnämare och andra externa parter där de diskuterar utformningen av sina utbildningar. Det är också relativt vanligt att samverkan om utbildning uppstår genom samverkan om forskning, och flera lärosäten har skapat strategiska partnerskap som ett sätt att samverka om olika typer av frågor. För konstnärliga högskolor sker samverkan till stor del integrerat i verksamheten genom att såväl lärare som studenter ofta är verksamma inom yrket.

Den kartläggning som gjorts i ett angränsande projekt visar på liknande sätt att samtliga lärosäten deltar i olika typer av samverkansforum för kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvården, tillsammans med landsting/regioner. De flesta forum är regionala, i flera fall med utgångspunkt i landets sex sjukvårdsregioner, men i några fall nationella.

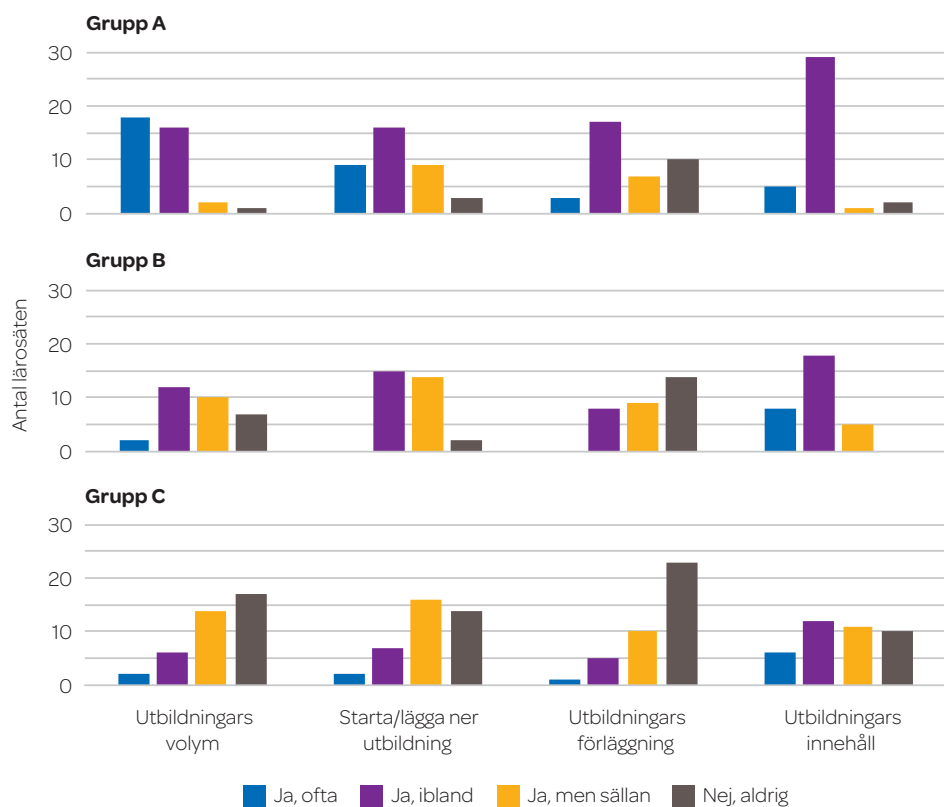
När det gäller utbildning på forskarnivå framgår det av kartläggningen att beslut som påverkar dimensionering av utbildningen sällan grundas på en analys av arbetsmarknadens behov av forskarutbildade. Ändå påverkar externa parter i hög grad forskarutbildningens volym. En viktig anledning till detta är att forskarutbildning till stor del finansieras av externa aktörer, och att beslut om forskning finansierad av dessa medel till största delen grundas på överväganden kopplade till specifika forskningsprojekt. Det gäller inte minst antagning av doktorander som får sin forskarutbildning finansierad av arbetsgivaren, exempelvis företagsdoktorander eller doktorander som har sin anställning inom kommun eller landsting.

Lärosäten samverkar också med varandra. Det är vanligt att lärosäten diskuterar att antingen genomföra utbildningar tillsammans eller att dela upp utbildningar mellan sig. Lärosäten kan också fatta beslut, till exempel om hur många studenter som ska antas, efter samråd med andra

lärosäten. Det är vanligast att diskussioner förs inom olika former av nätverk, antingen med fokus på en specifik utbildning eller på ett ämne.

Samverkansprofiler för olika grupper av utbildningar

Totalt sett samverkar lärosätena mest om utbildningarnas innehåll och minst om utbildningarnas förläggning. Uppdelat på typ av utbildning syns några mönster. Lärosätena samverkar mest om dimensionering av utbildningar i grupp A och minst i grupp C. Som framgått tidigare består grupp A av utbildningar med obligatoriska inslag av VFU, i grupp B ingår utbildningar som inte har VFU, men det är vanligt med verksamhetsförlagda projekt och examensarbeten och grupp C inkluderar övriga utbildningar. I figur 17 a-c framgår samverkansprofiler för de olika utbildningsgrupperna.

Figur 17 a-c. Samverkansprofiler för olika utbildningsgrupper. Grupp A omfattar 37 lärosäten, grupp B 31 lärosäten och grupp C 39 lärosäten.

Om man däremot ser till enskilda lärosäten så är det så stora variationer i vad lärosätena samverkar om att det är svårt att gruppera lärosätena i specifika samverkansprofiler.

I utredningen har det också ingått frågor om effekter av samverkan. Många lärosäten uppger att samverkan fått effekter, och ger olika exempel. Innehållet i utbildningen är det som påverkas mest, men det förekommer också att externa parter påverkar antalet studenter som antas och vilka utbildningar som ska ges. Sett till typ av utbildning, är

sådan påverkan vanligast för utbildningar i grupp A och minst vanlig för utbildningar i grupp C. Grupp B intar en mellanställning, utom för påverkan på utbildningarnas innehåll, där påverkan är något vanligare än för utbildningar i grupp A. Eftersom frågorna bara gällt förekomst av påverkan går det däremot inte att säga hur ofta externa parter påverkat dimensioneringen.

Vilka hinder respektive förutsättningar finns för samverkan?

Ett av syftena med denna utredning är att lyfta styrkor och svagheter i lärosätenas samverkan med externa parter kring frågor som rör dimensionering av utbildning. Hur ser då förutsättningarna för samverkan ut enligt vad som framkommit i utredningen?

Behov av förbättrad kommunikation

Samverkan kan inte vara framgångsrik om parterna saknar kunskap och förståelse för varandras förutsättningar. Det har framkommit att det kan vara svårt för aktörer utanför högskolan att få överblick över lärosätenas organisation och arbetssätt. Lärosätena har olika organisation och olika arbetssätt, ibland även inom samma lärosäte. Dessutom skiljer sig ofta nomenklaturen åt - samma typ av organ kan ha olika namn och olika organ kan kallas för samma sak. UKÄ har också konstaterat att det ofta saknas tydlig information på lärosätenas webbplatser som hjälper externa parter att hitta rätt. Att göra denna externa information tydligare vore ett steg mot att förbättra förutsättningarna för samverkan. Det finns också strukturella och kulturella skillnader mellan lärosäten och externa parter som försvårar ömsesidig förståelse och därmed förutsättningarna för samverkan. Externa parter har ibland otillräcklig kunskap om högskolans reglering och andra villkor, till exempel att ett lärosätes planeringshorisont ofta är lång och att det därför tar åtskillig tid att bygga upp en ny utbildning. För att underlätta samverkan kan lärosätena tydligare behöva informera om sina förutsättningar och arbetsgivarorganisationerna kan bidra till att förmedla kunskap till sina medlemmar om förutsättningarna för högskolans verksamhet.

Samverkan med tydliga förväntningar

Det är lätt att tro att samverkan gynnas om alla organ inom lärosätena har externa ledamöter. En sådan likriktning är dock knappast vad vare sig lärosäten eller företrädare för arbetsmarknaden önskar. Vad som är lämpliga arbetsformer varierar, beroende på lokala förutsättningar och vilken fråga som samverkan handlar om. Det krävs också mycket för att samverkan ska vara framgångsrik. Till att börja med förutsätter en väl fungerande samverkan att båda parter har gjort en analys av vad de vill åstadkomma, och klargör sina förväntningar för varandra. I den tidigare utredning av hur lärosäten dimensionerar sina utbildningar som UKÄ

gjort¹⁹ framkom det dock att arbetsmarknadsföreträdare i olika organ vid lärosätena i allmänhet inte verkade ha någon tydligt definierad roll eller mandat när det gäller dimensionering.

I denna utredning har företrädare för arbetsmarknaden framfört att de främst är intresserade av att delta i samverkan om den har ett resultatfokus, dvs. att samverkan handlar om specifika frågor som ska beslutas. För lärosätena är det viktigt att de externa parterna bidrar med information om framtida behov av kompetenser och att de har ett brett perspektiv. Varken externa parter eller lärosäten har något intresse av att delta i möten där frågor diskuteras som inte är relevanta för dem.

UKÄ kan konstatera att samverkan mellan lärosäten och externa parter behöver utgå från en tydlig och realistisk bild av vad som ska åstadkommas och inte ske slentrianmässigt.

Vilket uppdrag har högskolan?

En återkommande fråga som kommit upp i denna utredning kan formuleras *Vad är högskolans uppdrag?* Uppdraget framgår bland annat genom att regleringsbrevet till lärosätena anger att "utbildningsutbudet vid universitet och högskolor ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov". Lärosäten och företrädare för arbetsmarknaden tolkar inte uppdraget helt lika. Medan de senare kan se det som att lärosäten främst ska förse arbetsmarknaden med kompetens, fäster lärosätena stor vikt vid den högre utbildningens karaktär av bildning, ett synsätt som delas av Sveriges förenade studentkårer. De ser det därför inte som att arbetsmarknadens behov av yrkeskompetens ensamt kan styra vilka utbildningar som lärosätena ska ge och i vilken omfattning.

Det är inte heller självklart hur man ska se på lärosätenas ansvar för den regionala kompetensförsörjningen. Att lärosätena inte är regionala utan har ett nationellt uppdrag skapar en spänning gentemot regionala och lokala behov. För vissa utbildningar finns det ingen konflikt mellan regionala och nationella behov, exempelvis lärar- och vårdutbildningar. Men till andra utbildningar rekryterar lärosätena från hela landet²⁰ och även internationellt och den kommande arbetsmarknaden finns i hela landet och utanför landet. Enligt lärosätena finns det en övertro på att lärosätet ska förse regionen med kompetens.

Slutligen är lärosätena självständiga myndigheter eller enskilda utbildningsanordnare med egna strategier, och många lärosäten profilerar sig mot

¹⁹ Dimensionering av högre utbildning, UKÄ 2015:7.

²⁰ Enligt UKÄ:s statistikdatabas har exempelvis Linköpings universitet under flera höstterminer rekryterat omkring 30 procent av sina nybörjare från Östergötlands län. Av dem som examinerades vid Linköpings universitet läsåret 2014/15 fanns 50 procent kvar i länet 31 december 2016. Motsvarande andel för andra lärosäten varierade mellan 32 och 89 procent, se UF 20 SM 1701.

utbildning och forskning inom vissa områden. Det gör också att önskemål från regionens arbetsmarknad inte alltid kan tillgodoses.

UKÄ kan konstatera att skillnader i synen på högskolans uppdrag försvårar möjligheterna att samverka och att lärosätenas uppdrag kan behöva tydliggöras.

Har regionala kompetensplattformar rätt utformning?

Ett exempel på att det finns regionala förväntningar på lärosätena är att de förutsätts delta i regionala kompetensplattformar. Som redan nämnts i inledningen till denna rapport har regeringen framfört ett önskemål om att de regionala kompetensplattformarna ”i högre grad behöver verka för att högskolor och universitet involveras i det regionala kompetensförsörjningsarbetet”²¹. De kompetensplattformar som olika aktörer i varje län har utvecklat på regeringens uppdrag verkar dock på de flesta håll inte fungera som det var tänkt när det gäller högskoleutbildning. I denna utredning har det framkommit att diskussionerna ofta spänner över utbildning på alla nivåer och att bara en liten del handlar om högskoleutbildning. Därför kan det bli mindre relevant för lärosäten att delta. UKÄ kan konstatera att en förutsättning för att samverka inom ramen för regional kompetensförsörjning ska fungera är att samverkansorganens syfte och arbetssätt är sådana att det är meningsfullt för lärosäten att delta.

Rätt parter att samverka med

Förutsättningarna för samverkan är relativt goda för utbildningar som riktar sig mot en tydlig arbetsmarknad. För utbildningar som har en bred eller otydlig arbetsmarknad kan lärosätena däremot ha svårt att veta vilka externa parter de ska samverka med. Många lärosäten använder sig av alumnundersökningar eller andra sätt att hålla kontakt med utbildningens alumner för att följa upp var de befinner sig på arbetsmarknaden. På så sätt kan de också hitta fram till lämpliga samverkansparter.

För utbildningar som inte har en tydlig arbetsmarknad är det också mindre klart vad samverkan ska omfatta. Alla studenter förutsätts utveckla så kallade generiska förmågor, som att kunna lösa problem, och inte minst när studenter är ute på praktik och skriver examensarbeten prövas förmågorna. Generiska förmågor är efterfrågade på arbetsmarknaden²², och kan vara föremål för samverkan för alla utbildningar. UKÄ kan konstatera att samverkan om utbildning som har en bred eller otydlig arbetsmarknad kan bedrivas med andra parter och ha ett annat fokus än när utbildningen riktar sig mot en tydlig arbetsmarknad.

²¹ En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020.

²² Levererar akademien vad näringslivet behöver? Näringslivets forskningsberedning 2017.

Samverkan med Myndigheten för yrkeshögskolan

Det är inte alltid klart att arbetsmarknadens behov av kompetens ska tillgodoses av högskolan. Om det egentligen handlar om ett behov av yrkesutbildning inom ramen för Yrkeshögskolan är högskolan inte rätt samverkanspart. Samtidigt är YH-utbildningarnas kortare tidsperspektiv (tillstånd att ge en YH-utbildning beviljas bara för en begränsad tid) något som begränsar förutsättningarna för att tillgodose arbetsmarknadens behov genom YH-utbildningar. Det har framförts som ett skäl till att det finns förväntningar på högskolan att tillgodose behovet av sådan utbildning. I denna utredning har företrädare för arbetsmarknaden också framfört önskemål om att lärosäten ska samverka med Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) för att kunna stämma av om specifika utbildningar passar bäst inom högskolan eller om de är mer lämpade att ges inom yrkeshögskolan. Det har också framkommit att det förekommer att lärosäten samverkar om YH-utbildning, framför allt genom att de är representerade i ledningsgrupper för sådana utbildningar. Även enstaka exempel på samverkan med MYH har nämnts, där ett lärosäte avvecklat en utbildning som sedan kunnat ges av en annan utbildningsanordnare i form av en YH-utbildning. UKÄ kan konstatera att med nuvarande regelverk finns det ett behov av ökad samverkan mellan lärosäten och MYH för att klargöra vilken utbildning som ska ges som högskoleutbildning och därmed vem externa parter bör samverka med.

Samverkan om dimensionering av forskarutbildning

I utredningen har det framkommit att beslut som påverkar forskarutbildningars dimensionering sällan grundas på avgöranden som har att göra med arbetsmarknadens behov av forskarutbildade. Lärosätena beslutar själva om dimensioneringen av utbildning på forskarnivå, det finns ingen statlig styrning. Även om lärosätena har god kännedom om behoven för den egna kompetensförsörjningen finns det ingen samlad bild av behovet av forskarutbildade. UKÄ följer relativt regelbundet upp etableringen på arbetsmarknaden för examinerade från grundnivå och avancerad nivå, men hittills betydligt mer sällan avseende examinerade från forskarnivå. På de lärosätesdialoger som genomförts inom denna kartläggning framfördes ett behov av systematiska uppföljningar även av vart de forskarutbildade tar vägen efter examen. Efter det att lärosätesdialogerna genomförts har dock UKÄ publicerat en rapport om de doktorsexaminerades etablering på arbetsmarknaden. I rapporten framgår det bland annat att närmare tre fjärdedelar av dem är verk samma i andra yrken än som lärare eller forskare inom högskolan.²³ Utan kunskap om var forskarutbildade befinner sig på arbetsmarknaden är det också svårt att hitta parter att samverka med. Det finns dock undantag, inom vissa områden, till exempel det medicinska, är samverkan med främst regioner/landsting mer utvecklad.

²³ UKÄ (2018), *Doktorsexaminerades etablering på arbetsmarknaden*, Rapport 2018:1, s. 27f. Av de doktorsexaminerade 1998–2012 som var etablerade på arbetsmarknaden tre år efter sin examen, var en dryg fjärdedel etablerade som lärare/forskare inom universitet och högskolor.

UKÄ kan konstatera att det finns ett behov av ökad kunskap om i vilken utsträckning dimensioneringen av utbildningar på forskarnivå motsvarar arbetsmarknadens behov. Dels behöver UKÄ oftare följa upp de forskarutbildades etablering på arbetsmarknaden, dels bör lärosätena i högre grad än idag genomföra egna uppföljningar.

Kan förbättrad samverkan bidra till att förbättra dimensioneringen?

Samverkan kan inte vara ett självändamål. Ett önskemål om ökad samverkan grundar sig rimligen på en uppfattning om att högskolans utbildningsutbud inte tillräckligt väl svarar mot arbetsmarknadens behov. Som vi visat tidigare i rapporten etableras de flesta examinerade från högskolan snabbt på arbetsmarknaden, trots att kraven för att räknas som etablerad är höga. Samtidigt finns det brister på högskoleutbildade personer, särskilt för arbete inom vård och skola. Det finns också, enligt företrädare för arbetsmarknaden, ett behov av vidareutbildning som inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning. Dessutom uppstår det kontinuerligt behov av helt nya kompetenser.

En följdfråga till frågan om huruvida lärosäten och externa parter samverkar om dimensionering av utbildning blir därför: *kan förbättrad samverkan faktiskt bidra till förbättrad dimensionering och i förlängningen bättre matchning på arbetsmarknaden?*

Ansvar för små utbildningar

Eftersom statens anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras på antalet registrerade studenter och deras avklarade poäng får studenternas val av utbildning stor betydelse för utbildningsutbudet. Det innebär att utbildningar med få studenter eller med låg genomströmning är svåra att finansiera och ett lärosäte kan besluta att utbildningen inte ska ges för att den inte bär sig ekonomiskt. Det kan leda till att en region blir utan en viss utbildning eller att utbildningar som efterfrågas av arbetsmarknaden helt försvinner. I denna utredning har det framkommit exempel på att utbildningar lagts ner av flera lärosäten samtidigt. I en del fall har bristande information sannolikt varit en delorsak, vilket skulle kunna avhjälpas genom att lärosäten mer systematiskt inhämtar information från arbetsmarknaden och från andra lärosäten innan de beslutar att lägga ner en utbildning. Men det kan också handla om utbildningar, eller inriktningar inom utbildningsprogram, som är för små för att bära sig under några förhållanden men som kan fylla en nyckelfunktion på arbetsmarknaden.

UKÄ kan konstatera att detta är frågor som är svåra att lösa inom ramen för samverkan. I denna utredning har nationell styrning, kopplad till särskilda resurser, framförts som en möjlig lösning för att lösa frågan om vem som bär ansvaret för att ge små utbildningar. En sådan styrning kan utredas inom pågående översyn av resurstilldelningssystemet och förslag

i denna riktning lämnas också i en första promemoria från Utredningen om styrning för starka och ansvarsfulla lärosäten (Strut).²⁴

Dimensionering av utbildning till bristyrken

Två av de största problemen för dimensionering av högskoleutbildning, i termer av antal studenter som behöver examineras, är lärar- och vårdutbildningarna. Lärosätena har sedan 2015 tillförts extra medel för utbyggnad av dessa utbildningar men det har varit svårt att bygga ut dem som planerat. Orsakerna är dock bara delvis desamma för de två utbildningsgrupperna.

Lågt söktryck och låg genomströmning gör att det är svårt att bygga ut lärarutbildningarna, med undantag för förskollärarytbildning. För att få fler utbildade lärare behöver intresset för att bli lärare öka betydligt. Men det räcker inte med att fler söker sig till lärarutbildningar – studenterna måste också slutföra utbildningen. Avhoppet på flera lärarutbildningar är höga²⁵ och det är angeläget att genomströmningen ökar. För dessa utbildningar hänger alltså bristen på utbildade bara i begränsad utsträckning samman med brister i samverkan om dimensionering, även om förbättrad samverkan i viss mån kan bidra till att förbättra dimensioneringen.

Vissa lärarutbildningar har också många olika inriktningar, vilket ökar risken för att utbildningarna inte ska nå tillräcklig volym. Ett ökat samarbete mellan lärosäten kring utbildningsutbud kan vara en lösning. I utredningen har det framkommit flera exempel, dels på att lärosäten ger utbildningar i samarbete med andra lärosäten, dels på att beslut om det egna utbildningsutbudet fattas efter samråd med andra lärosäten. Ett sådant exempel är att lärosäten i samma region (Skåne/Halland) byggt upp samverkan kring ämneslärarutbildningen, där en student som är antagen vid ett lärosäte kan välja vissa andra- eller tredjeämnena vid ett av de andra lärosätena.

Inom ramen för projektet Framtidens vårdkompetens²⁶ har Socialstyrelsen och UKÄ fått i uppdrag att lämna förslag på hur en förstärkt regional samverkan mellan huvudmän och lärosäten kan se ut för förbättrad kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvården, kopplad till nationell samordning. UKÄ ser att det finns ett behov av en liknande lösning för förbättrad kompetensförsörjning inom skolan. Lärosäten i samma region skulle kunna skapa samverkansarenor för lärarutbildning med skolhuvudmän och andra berörda parter i regionen med syftet att gemensamt försöka hitta nya lösningar som kan bidra till att lösa bristen på lärare. Liknande arenor förekommer redan idag. Tidigare i rapporten har vi beskrivit att det inom Region Skåne finns ett regionalt

²⁴ Utredningen om styrning för starka och ansvarsfulla lärosäten (Strut), U 2017:05: Övergripande modellförslag för styrning av universitet och högskolor, promemoria 2018-01-04.

²⁵ UKÄ (2017), *Lärarstudenternas gymnasiebetyg, avhopp och studieprestation*, Statistisk analys 2017-01-23/1.

²⁶ Se www.framtidensvardkompetens.se

samverkansråd för skollagsstyrda verksamheter som bland annat har tagit fram underlag för dimensionering av lärarutbildning i regionalt perspektiv, liksom förslag om hur parterna kan verka för att öka antalet sökande, se sidan 35. Vi ser också att det kan finnas ett behov av någon form av nationell samordning, exempelvis av olika inriktningar inom ämneslärarutbildning.

Tillgången på forskarutbildade lärare begränsar vilka utbildningar som ett lärosäte kan ge. I denna utredning har det framkommit att brist på disputerade lärare kan vara ett hinder för att bygga ut lärar- och sjuksköterskeutbildningar med god kvalitet. Forskning och forskarutbildning knutna till lärarutbildning respektive sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeutbildning bedrivs främst inom utbildningsvetenskap och omvårdnad. Medan forskarutbildning inom andra områden enligt lärosätena till stor del bekostas av externa forskningsmedel kopplade till specifika forskningsprojekt, menar lärosätena att tillgången på extern finansiering inom utbildningsvetenskap respektive hälsovetenskap, där omvårdnad ingår, är begränsad.

Lärarutbildningarna och sjuksköterskeutbildningarna är stora utbildningar som omfattar många studenter. Läsåret 2016/17 fanns 12 procent av det totala antalet helårsstudenter inom olika lärarutbildningar och 6 procent inom sjuksköterske- och specialist-sjuksköterskeutbildningar. UKÄ har undersökt tillgången på externa medel inom utbildningsvetenskap respektive hälsovetenskap. De senaste uppgifterna om lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå per ämne gäller 2015 och då gick 2,1 procent till utbildningsvetenskap och 5,5 procent till hälsovetenskap²⁷. Ser man till enbart de externa medlen gick 1,7 procent till utbildningsvetenskap och 5,6 procent till hälsovetenskap. Den låga tillgången på externa medel inom utbildningsvetenskap verkar till viss del uppvägas av en något högre andel av anslagsmedlen, 2,7 procent.

UKÄ kan konstatera att lärosätenas iakttagelser gällande bristande tillgång på extern finansiering inom hälsovetenskap inte styrks av statistiken. Det finns däremot en obalans mellan antalet lärarstudenter och omfattningen av externa forskningsmedel inom utbildningsvetenskap, vilket kan hämma möjligheterna att bygga ut lärarutbildning. Ett nyligen framlagt betänkande drar också slutsatsen att praktisknära forskning bör få utökade resurser.²⁸

Verksamhetsförlagd utbildning, VFU, utgör en stor del av lärar- och vårdutbildningarna. I svaren på den enkät som gjorts inom denna utredning lyfter vissa lärosäten fram att det är svårt att få tillräckligt med VFU-platser i sjuksköterskeutbildningen, medan andra lärosäten pekar ut lärarutbildningarna. Flera lärosäten uppger också att tillgången på VFU-platser kan påverka dimensioneringen av utbildningarna.

²⁷ Se beräkningsunderlag i Bilaga 2.

²⁸ Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring (SOU 2018:19).

Det delade ansvar för utbildningen som den verksamhetsförlagda utbildningen innebär gör att samverkan mellan lärosäten och de verksamheter som tar emot studenterna blir en självklarhet. Problemet med brist på VFU-platser kan dock bara delvis lösas genom samverkan eftersom bristen kan bero på att de verksamheter där studenter genomför VFU är hårt ansträngda och har svårt att avsätta tid och resurser för att ta emot studenter eller låta tillräckligt många genomgå handledarutbildning.

Sannolikt finns det dock en del lärosätena kan göra, i samverkan med de verksamheter som tar emot studenterna, för att förbättra förutsättningarna för VFU. Fördelningen av VFU-platser kan effektiviseras genom regional samverkan mellan lärosäten och kommuner. Detta sker till exempel i Stockholmsregionen inom lärarutbildningsområdet. Det finns också regional samverkan kring VFU i bland annat Region Skåne och Västra Götalandsregionen. En annan möjlighet är att utveckla formerna för VFU, till exempel genom att hämta inspiration från övningsskolor. Om man bygger upp regionala samverkansarenor för lärarutbildning enligt förslaget ovan kan möjligheterna utvecklas ytterligare. För vårdutbildningarna kan det finnas andra sätt att skapa kontakt mellan arbetsliv och studier, till exempel träningscentrum där blivande vårdpersonal kan träna på vissa moment innan de går ut i verksamheten. Lärosätena skulle också i ökad utsträckning kunna ge handledarutbildningarna i en mer flexibel form så att utbildningen lättare kan genomföras parallellt med arbetet.

UKÄ kan konstatera att flera lärosäten tillsammans med externa parter redan idag arbetar med att hitta lösningar för att förbättra tillgången på VFU-platser på lärar- och vårdutbildningar, men att arbetet kan utvecklas ytterligare genom förstärkt regional samverkan.

Vidareutbildning för yrkesverksamma

I denna utredning har företrädare för arbetsmarknaden framfört att lärosätenas utbildningsutbud i större utsträckning bör tillgodose behovet av fort- och vidareutbildning för yrkesverksamma. Många lärosäten erbjuder sådan utbildning som uppdragsutbildning, speciellt utformad i samverkan med den som köpt utbildningen, ofta arbetsgivaren. Uppdragsutbildning kan dock inte tillgodose alla behov, både för att den kan vara för kostsam för framför allt mindre arbetsgivare och för att det finns formella begränsningar. Det finns därför önskemål om att lärosäten i större utsträckning ska erbjuda fort- och vidareutbildning för yrkesverksamma inom ordinarie utbildningsutbud. Ett exempel är ett större utbud av fristående kurser, gärna i flexibel form för att öka tillgängligheten för yrkesverksamma.

Samverkan om vidareutbildning kompliceras dock av att det inte finns någon samlad bild av efterfrågan på vidareutbildning för yrkesverksamma, även om arbetsgivarorganisationerna genomför undersökningar om

kompetensutvecklingsbehovet bland sina medlemmar. För lärosätena finns det också ett antal begränsningar som försvårar möjligheterna att erbjuda sådan utbildning. För att kurserna ska vara ekonomiskt bärkraftiga har lärosätena ett intresse av att tillräckligt många studenter deltar. Det innebär att utbildningarna inte bör vara alltför smala eller nischade, vilket kan strida mot ett intresse av att utbildningen tillgodoser ett specifikt behov. Genomströmningen är dessutom lägre på fristående kurser än på program, vilket gör att den ekonomiska ersättningen är lägre²⁹. Om den låga genomströmningen beror på att det är alltför svårt att förena studier och yrkesverksamhet, räcker det inte att företrädare för arbetsmarknaden framför önskemål om fristående kurser. Arbetsgivare kan också behöva underlätta för de anställda att delta i vidareutbildningen.

Ökad tillgång på fort- och vidareutbildning för yrkesverksamma inom högskolan förutsätter att lärosäten och externa parter kan komma överens om i vilken form utbildningen ska ges och hur utbildningen ska kunna förenas med samtidig yrkesverksamhet. Det finns också exempel på hur utbildning kan göras mer tillgänglig för yrkesverksamma. Konstnärliga högskolor har studenter som ofta är yrkesverksamma och utbildningen behöver anpassas till det. De har flera varianter av utbildning i flexibel form, exempelvis helkurser och kurser i koncentrerade perioder. Ett annat exempel är att några lärosäten har gett öppna nätbaserade kurser som kan läsas av vem som helst (så kallade mooc-kurser). Ett sådant är Chalmers tekniska högskola, som har startat en "mikromaster", ett kurspaket på sju kurser som har tagits fram i samverkan med fordonsindustrin och ges som mooc-kurser. UKÄ har på regeringens uppdrag utrett frågan och lämnat förslag på hur öppna nätbaserade kurser skulle kunna regleras och finansieras, men det finns för närvarande varken finansiering eller reglering av sådan utbildning i Sverige.³⁰

En mer principiell fråga är var ansvaret för vidareutbildning egentligen ska ligga. Lärosätena har relativt stor frihet att göra egna prioriteringar när det gäller utbildningsutbudet, exempelvis att besluta om fördelningen mellan fristående kurser och program. Om lärosätena ökar utbudet av fristående kurser för yrkesverksamma måste de minska på något annat. På senare år har lärosätena prioriterat programutbildningar på bekostnad av fristående kurser, bland annat som ett svar på den utbildningspolitik som den dåvarande regeringen bedrev under mandatperioden 2006 – 2014. Utbildningen har därmed i större utsträckning fått karaktär av första utbildning inför arbetslivet. På senare år har den regering som tillträdde 2014 visserligen betonat vikten av att utbildningsutbudet möjliggör även fort- och vidareutbildning, men de pågående utbyggnaderna omfattar huvudsakligen programutbildningar. När det gäller att lärosätena skulle ha ansvar för fort- och vidareutbildning har den statliga styrningen alltså inte gett något tydligt stöd.

²⁹ Se till exempel UKÄ:s Årsrapport 2017 sid 45 (prestationsgrad) och sid 124 för en beskrivning av resurstilldelningssystemet.

³⁰ UKÄ (2016), *Öppna nätbaserade kurser (MOOCs) i svensk högskola*, Rapport 2016:1.

UKÄ kan konstatera att det inte är okomplicerat för lärosätena att öka utbudet av vidareutbildning för yrkesverksamma och att det inte är självklart i vilken utsträckning det är deras ansvar.

Behov av underlag för att följa upp matchning

För att kunna bedöma om utvecklad samverkan leder till förbättrad matchning på arbetsmarknaden finns det ett behov av bättre underlag som gör det möjligt att följa upp matchningsproblematiken på en övergripande nivå. Det har UKÄ konstaterat under analysarbetet.

Flera myndigheter tar regelbundet fram prognoser över de kommande behoven av högskoleutbildade inom olika områden och UKÄ följer regelbundet upp de examinerades etablering på arbetsmarknaden. Men det finns en brist på systematiska analyser av hur matchningen på arbetsmarknaden har utvecklats över tid, där både eventuella problem med överutbildning respektive brister på utbildade framgår.

Slutsatser och förslag

I denna utredning har UKÄ ställt frågan *kan förbättrad samverkan faktiskt bidra till förbättrad dimensionering och i förlängningen bättre matchning på arbetsmarknaden?*

Svaret är ja - men bara på marginalen. Samverkan om dimensionering av utbildning bidrar redan idag till att förbättra lärosätenas utbildningsutbud i förhållande till arbetsmarknadens behov. Med förbättrad samverkan kan man komma ytterligare en bit på väg mot förbättrad dimensionering, men de stora matchningsproblemen går inte att lösa enbart genom samverkan. För det behövs även andra åtgärder som inte hanteras i denna rapport.

UKÄ:s slutsats är att samverkan mellan lärosäten och externa parter kan bli bättre och i förlängningen bidra till förbättrad dimensionering av utbildning genom följande åtgärder.

- För att underlätta samverkan behöver lärosätena tydligare informera om sina förutsättningar och arbetsgivarorganisationerna behöver bidra till att förmedla kunskap till sina medlemmar om förutsättningarna för högskolans verksamhet.
- Samverkan mellan lärosäten och externa parter behöver utgå från en tydlig och realistisk bild av vad som ska åstadkommas och inte ske slentrianmässigt.
- En förutsättning för att samverkan inom ramen för regional kompetensförsörjning ska fungera är att samverkansorganens syfte och arbetssätt är sådana att det är meningsfullt för lärosäten att delta.
- Samverkan om utbildning som har en bred eller otydlig arbetsmarknad kan bedrivas med andra parter och ha ett annat fokus än när utbildningen riktar sig mot en tydlig arbetsmarknad.

- Med nuvarande regelverk finns det ett behov av ökad samverkan mellan lärosäten och MYH för att klargöra vilken utbildning som ska ges som högskoleutbildning och därmed vem externa parter bör samverka med.
- Det pågående arbetet med att förbättra tillgången på VFU-platser på lärar- och vårdutbildningar kan utvecklas ytterligare genom förstärkt regional samverkan.
- Lärosäten i samma region skulle kunna skapa samverkansarenor om lärarutbildning med skolhuvudmän och andra berörda parter i regionen. Det kan också finnas behov av någon form av nationell samordning, exempelvis avseende olika inriktningar inom ämneslärarutbildning.
- För att kunna bedöma om utvecklad samverkan leder till förbättrad matchning på arbetsmarknaden finns det ett behov av bättre underlag som gör det möjligt att följa upp matchningsproblematiken på en övergripande nivå.
- Tillgången på externa forskningsmedel inom utbildningsvetenskap är underdimensionerad i förhållande till antalet lärarstudenter. Om inte mera medel tillförs kan möjligheterna till utbyggnad av lärarutbildning hämmas.
- Det finns ett behov av ökad kunskap om i vilken utsträckning dimensioneringen av utbildningen på forskarnivå motsvarar arbetsmarknadens behov.
- Frågan om vilka lärosäten som bär ansvaret för att ge små utbildningar som inte bär sig ekonomiskt kan inte lösas enbart genom samverkan. Det kan finnas behov av någon form av nationell styrning, kopplad till särskilda resurser.
- Till många utbildningar rekryterar lärosätena nationellt och internationellt och många studenter stannar inte kvar i regionen efter utbildningen. Därmed kan det uppstå spänningar gentemot förväntningar från den regionala arbetsmarknaden. Denna skillnad i synen på högskolans uppdrag försvårar möjligheterna att samverka. Lärosätenas uppdrag kan behöva tydliggöras.
- Det är inte okomplicerat för lärosätena att öka utbudet av vidareutbildning för yrkesverksamma och det är inte självklart i vilken utsträckning det är deras ansvar.

Mot bakgrund av ovanstående slutsatser lämnar UKÄ följande förslag:

- Regeringen behöver tydliggöra i vilken utsträckning det är lärosätenas ansvar att tillgodose behovet av fort- och vidareutbildning, alltså en del av det livslånga lärandet.
- Lärosätena behöver samarbeta mer om utbildningsutbudet, men ansvaret för små utbildningar som inte bär sig ekonomiskt behöver få en lösning inom pågående översyn av resurstilldelningssystemet.
- Lärosäten i samma region bör i samverkan med skolhuvudmän och andra berörda parter skapa arenor för att hitta nya lösningar som kan hjälpa till att minska bristen på lärare. Det kan också finnas behov av någon form av nationell samordning, exempelvis avseende olika inriktningar inom ämneslärarutbildning.

Bilaga 1

Representerade organisationer i möten med externa parter

Möte den 7 december 2017 (förmiddag)

Almega
Arbetsförmedlingen
Livsmedelsföretagen
SKL
Svenskt Näringsliv
TCO
Teknikföretagen
Tillväxtverket
Visita

Möte den 7 december 2017 (eftermiddag)

Arbetsgivarverket
Industriarbetsgivarna
Innovations- och kemiindustrierna
Jernkontoret
LO
Svensk Handel
Sveriges Byggindustrier
Tillväxtverket
Trä- och Möbelföretagen

Övriga inbjudna till möten 7 december

Försäkringsbranschens arbetsgivareorganisation, Grafiska företagen, Lantmännen, Läkemedelsindustriföreningen, SACO samt SveMin.

Möte 8 december 2017 (om lärarutbildning)

Kommunförbundet Skåne
Kommunförbundet Stockholms län
Lapplands kommunalförbund
Lärarnas Riksförbund
Läraryrskonventet
SKL
Skolverket
Styr- och resurstutredningen (STRUT)
SUHFs lärarutbildningsgrupp

Övriga inbjudna till mötet 8 december

Friskolornas riksförbund, Läraförbundet, Region Jönköping, Region Norrbotten, Region Västerbotten, Skolledarförbundet.

Möte 6 november 2017 inom KLOSS-nätverket

Högskolan i Skövde
Högskolan Kristianstad
Karolinska institutet
Kungl. Tekniska högskolan
Linköpings universitet
Mälardalens högskola
Stockholms universitet
Teknikföretagen
Umeå universitet

Intervjuer med externa parter

I februari och mars 2018 intervjuades externa representanter från åtta programråd och partsammansatta organ vid fyra lärosäten:

Mittuniversitetet, Landstinget Västernorrland, programråd:
sjuksköterskeutbildningar

Mittuniversitetet, Samling Näringsliv, Jämtlands län,
partsammansatt organ

Stiftelsen Högskolan i Jönköping, Converg AB, partsammansatt organ:
utbildningar inom maskinteknik och produktutveckling

Stiftelsen Högskolan i Jönköping, Telia AB, partsammansatt organ:
utbildningar inom datateknik och informationsteknik

Stiftelsen Högskolan i Jönköping, Brobyggarna, partsammansatt organ
som kommer att ingå i ett programråd: sjuksköterskeutbildningar

Södertörns högskola, Stockholms stad, programråd:
ämnesläroverutbildningar

Södertörns högskola, Stockholms stad, programråd:
grundläroverutbildningar åk 4-6

Läkarprogramkommittén, Västra Götalandsregionen, i samarbete med
Göteborgs universitet

Deltagande organisationer i lärosätesdialoger

Lärosätesdialog 12 januari 2018

Chalmers tekniska högskola
Försvarshögskolan
Luleå tekniska universitet
Mittuniversitetet
Mälardalens högskola
Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Södertörns högskola

Lärosätesdialog 16 januari 2018

Göteborgs universitet
Handelshögskolan i Stockholm
Högskolan i Halmstad
Karolinska institutet
Kungl. Tekniska högskolan
Örebro universitet

Lärosätesdialog 23 januari 2018

Blekinge tekniska högskola
Högskolan i Borås
Högskolan Väst
Linköpings universitet
Linnéuniversitetet
Lunds universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Umeå universitet

Lärosätesdialog 25 januari 2018

Högskolan Dalarna
Högskolan i Gävle
Högskolan Kristianstad
Karlstads universitet
Malmö universitet
SFS
Stockholms universitet
Uppsala universitet

Lärosätesdialog 30 januari 2018

Kungliga Konsthögskolan
Kungliga Musikhögskolan
Stockholms konstnärliga högskola
Stockholms Musikpedagogiska Institut

Lärosättesdialog 30 januari 2018

Ericastiftelsen

Ersta Sköndal Bräcke högskola

Sophiahemmet Högskola

Teologiska Högskolan, Stockholm

Örebro Teologiska Högskola

Övriga inbjudna till lärosättesdialoger

Beckmans designhögskola, Gymnastik- och idrottshögskolan, Högskolan i Skövde, Konstfack samt Röda Korsets Högskola.

Bilaga 2

Underlag till beräkningar

Av totalt 293 800 helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå läsåret 2016/17 fanns 36 720 på olika lärarutbildningar, dvs. 12 procent. På sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeutbildningar fanns 18 500 helårsstudenter, vilket motsvarar 6 procent av det totala antalet.

I SCB:s basdata till FoU-statistiken finns uppgifter om hur stor andel av lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå som går till olika forskningsämnesgrupper, se nedan. Av totalt 38,8 miljarder kronor 2015 gick 2,1 procent till utbildningsvetenskap och 5,5 procent till hälsovetenskap. Av anslagsintäkterna gick 2,7 procent till utbildningsvetenskap och 5,3 procent till hälsovetenskap. Ser man till de externa intäkterna som var 22,1 miljarder kronor gick 1,7 procent till utbildningsvetenskap och 5,6 procent till hälsovetenskap. Den låga tillgången på externa medel inom utbildningsvetenskap verkar alltså till viss del uppvägas av en högre andel från anslagmedlen.

Intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå 2015	Totala intäkter (tkr)	Externa intäkter (tkr)		
Totalsumma	38 781 060	22 060 318		
Varav	Totala intäkter (tkr)	Andel av totala intäkter	Externa intäkter (tkr)	Andel av externa intäkter
Hälsovetenskap	2 128 033	5,5%	1 244 669	5,6 %
Utbildningsvetenskap	828 539	2,1%	371 337	1,7 %

För mer detaljer se tabellerna nedan.

Intäkter per forskningsämnesområde	Totala intäkter (tkr)	Andel av totala intäkter	Externa intäkter (tkr)	Andel av externa intäkter
Humaniora och konst	2 239 531	6 %	826 621	4 %
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	2 274 141	6 %	1 220 869	6 %
Medicin och hälsovetenskap	12 963 240	33 %	7 753 680	35 %
Naturvetenskap	9 179 366	24 %	5 239 773	24 %
Samhällsvetenskap	5 488 905	14 %	2 779 787	13 %
Teknik	6 635 877	17 %	4 239 588	19 %
Totalsumma	38 781 060	100 %	22 060 318	100 %

I tabellerna nedan redovisas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå inom forskningsämnesområdena medicin och hälsovetenskap samt samhällsvetenskap per forskningsämnesgrupp. Forskningsämnesgrupperna hälsovetenskap samt utbildningsvetenskap är markerade.

Medicin och hälsovetenskap	Totala intäkter	Andel av totala intäkter	Externa intäkter	Andel av externa intäkter
Annan medicin och hälsovetenskap	395 962		130 065	
<i>Hälsovetenskap</i>	2 128 033	5,5%	1 244 669	5,6%
Klinisk medicin	6 128 093		3 728 020	
Medicinsk bioteknologi	489 568		255 804	
Medicinska och farmaceutiska grundvetenskaper	3 821 584		2 395 122	
Totalsumma	12 963 240		7 753 680	

Samhällsvetenskap	Totala intäkter	Andel av totala intäkter	Externa intäkter	Andel av externa intäkter
Annan samhällsvetenskap	1 361 046		649 670	
Ekonomi och näringsliv	1 295 732		677 914	
Juridik	217 120		74 966	
Medie- och kommunikationsvetenskap	304 263		177 176	
Psykologi	356 859		173 509	
Social och ekonomisk geografi	135 483		79 670	
Sociologi	573 746		340 557	
Statsvetenskap	416 117		234 988	
<i>Utbildningsvetenskap</i>	828 539	2,1%	371 337	1,7%
Totalsumma	5 488 905		2 779 787	

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

